

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

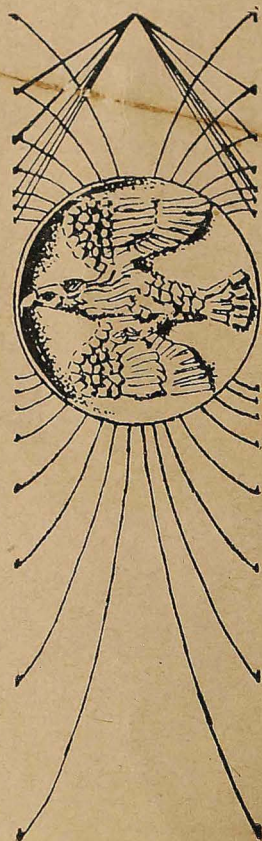
ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΕΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

ΟΚΤΩΒΡΗΣ

1960

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ:

+ 'Ο Κύπρου Μακάριος, δρ. Κ. Σπυριδάκις, φρ. Βράχας, Μ. Δαλμάτη, 'Α. Διαμαντή, Τηλ. Κάνθος, Ν. Κληρίδης, Σ. Κουαζιμοντο, 'Α. Κούρος, Μιχ. Μαραθεύτης, Β. Μιχαηλίδης, Κ. Μόντης, Θ. Παπαϊωάννου, 'Α. Περνάρης, 'Α. Πιερίδου, Ν. Ρολάνδης, Θ. Σοφοκλέους, Λ. Συμεωνίδου, Τ. Ψυλακτού, 'Α. Χριστοφίδης, Κ. Χρυσάνθης.

ΑΡ. 1

ΧΡΟΝΙΑ Α'

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Πνευματική ομάδα: Φρ. Βράχας, Κ. Μόντης, 'Α. Φυλακτού,
'Α. Χριστοφίδης, Κ. Χρυσάνθης.

Γραμματέας: Κύπρος Χρυσάνθης, Λήδρας 114, Λευκωσία.

Ταμίας: Τάκης Φυλακτού, Γενικά 'Ασφάλεια Κύπρου, Λευκωσία.

'Ετησία συνδρομή £ 1,000 μίλς

'Ετησία συνδρομή εξωτερικού £ 3,000 μίλς

Τιμή τεύχους £ 0,100 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισέ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ: Χαιρετισμός	σ.	1
Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ: Πῶς βλέπω τὴν ἔκδοσιν τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου»		2
Α. ΠΕΡΝΑΡΗ: 'Εποχές (ποίημα)		3
Κ. ΜΟΝΤΗ: 'Η γυναίκα μὲ τὴν κασίκα (διήγημα)		5
Τ. ΚΑΝΘΟΥ: Ἐυλογραφία		7
Μ. ΔΑΛΜΑΤΗ: 'Οδηγὸς Μουσείου (ποίημα)		8
Τ. Γ. ΦΤΛΑΚΤΟΥ: Ζητιάνοι τοῦ Σόχο (ποίημα)		9
Θ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ: 'Απάνθισμα ἀπὸ τὸ 'Ημερολόγιο ἑνὸς ἀεροπόρου (πεζὸ)		10
Μ. ΜΑΡΑΘΕΤΤΗ: Τριολέττο (ποίημα)		14
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Συνομιλία μὲ τὸν 'Α. Διαμαντῆ		15
Σ. ΚΟΥΖΙΜΟΔΟ (μετ. Θ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ): Γράμμα στὴ μητέρα (ποίημα)		17
Α. Γ. ΠΕΡΙΔΟΥ: 'Η λαϊκὴ Τέχνη στὴν Πάφο (λαογραφικὸ)		18
Κ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ (διασχ. Α. ΚΟΥΤΡΟΥ): 'Η 9η 'Ιουλίου 1821 (μονόπρακτο) ...		21
Ν. ΚΛΗΡΙΔΗ: 'Ο πραγματευτῆς (δημοτικὸ)		30
Α. ΧΡΥΣΤΟΦΙΔΗ: 'Η συνέπεια στὴ λογοτεχνία (μελέτη)		31
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: 'Ἐτσι ἄρχισε ἡ Κυριακή... (νουβέλλα)		34

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ: Φρ. Βράχα: Μὲ λογισμό καὶ μ' ὄνειρο.

Ν. Ρολάνδη: Γιασεμιά.— Κ. Χρυσάνθη: 'Η «παγκόσμια μέρα τῆς ποίησης».—
Φρ. Βράχα: Τὰ ἐπιμορφωτικὰ μαθήματα τοῦ Γραφείου 'Ελληνικῆς Παιδείας.—
'Α. Περνάρη: 'Η λογοτεχνία στὰ σχολεῖα.— Κ. Μόντη: Μιά ἀναβίωση.—
Φρ. Βράχα: Δημ. Μυράτ.— «Π. Κ.»: 'Α. Χρυσόχορ.— Λουλοῦ Συμεωνί-
δου: Στὸ Μπαίροϊτ.— ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ — 'Α. Περνάρη: Κ. Μόντη «Συμπλήρωμα
τῶν Στιγμῶν». Α. Χριστοφίδη: Στράτη Μυριβήλη «Τὸ βυσινὶ βιβλίο», Κ. Χρυσ-
άνθη «Ἐννιά πιρὰ καὶ ρωμαλέα διηγήματα».— ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ — Κ. Χρυσάνθη:
Γρ. Ξενοπούλου «Ποπολάρος».— ΕΙΔΗΣΕΙΣ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
— ΚΤΗΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ — ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ.

Πνευματικὴ Κύπρος

Πνευματικὴ Ὀμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Ταμίας : ΤΑΚΗΣ Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΧΡΟΝΙΑ Α΄.

ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1960

ΑΡ. 1

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

ΤΗΣ Α.Μ. ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ κ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Μὲ ἰδιαιτέραν ἱκανοποίησιν χαιρετίζομεν τὴν ἐκδοσὶν τοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος» καὶ συγχαίρομεν τοὺς ἀναλαβόντας τὴν τοιαύτην ἀξιέπαινον πρωτοβουλίαν πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου μας.

Εἶναι σήμερον πρόδηλος ἡ ἀνάγκη ὑπάθεξως ἐνὸς ὁργάνου ἐκφράσεως τῶν προσδοκιῶν καὶ τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ λαοῦ μας, προβολῆς τῶν τάσεων καὶ σκέψεων του. Ἐπὶ πλέον τούτου ἐν περιοδικῶν δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξύψωσιν καὶ τὴν ἐθνικὴν καὶ ἠθικὴν τόνωσιν τοῦ λαοῦ μας. Εὐχόμεθα ὅπως ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἐπιτελέσῃ πλήρως τὸ εὐγενὲς τοῦτο ἔργον.

Πρέπει ὡσαύτως οἱ δεσμοὶ μετὰ τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐνισχυθοῦν περαιτέρω καὶ ἡ κοινὴ πνευματικὴ κληρονομία νὰ καθορίζῃ τὴν περαιτέρω πορείαν μας. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν πρέπει νὰ στραφοῦν αἱ προσπάθειαι τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς νῆσου μας.

Εὐχόμεθα ὅπως ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἐπιτύχῃ πλήρως τοῦ σκοποῦ της, ἐντὸς τῶν πλαισίων τούτων.

† Ὁ Κύπρου ΜΑΚΑΡΙΟΣ

ΠΩΣ ΒΛΕΠΩ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ ΤΗΣ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»

Ὁ τίτλος τοῦ νέου περιοδικοῦ, τοῦ ὁποῖου ἀρχίζει ἀπὸ σήμερον ἡ ἔκδοσις, μᾶς ὑπενθυμίζει τὰς μεγάλας ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἀπέναντι τοῦ τόπου μας εἰς τὴν παροῦσαν περίοδον τῆς ζωῆς του. Τὴν ὑποχρέωσιν τῆς καλλιιεργείας τοῦ πνεύματος καὶ τῆς δι' αὐτῆς ἀνόδου τοῦ πολιτιστικοῦ μας ἐπιπέδου. Διότι ἡ δημιουργία τῆς ἀνεξαρτήτου Κυπριακῆς Δημοκρατίας δὲν σκοπεῖ ἀπλῶς τὴν διαχείρισιν τῶν πραγμάτων τῆς νήσου ὑπὸ τῶν ἰδίων τῶν κατοίκων τῆς, ἀν καὶ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τομέα ὑπάρχουν, ὡς γνωστόν, πολλὰ ἐμπόδια καὶ δεσμεύσεις. Σκοπεῖ πολλὴν περισσότερον τὴν διὰ τῆς ἀποκτικτικῆς τῆς ἀνεξαρτησίας ἀπὸ τὸν ξένον κυρίαρχον, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Κύπρος ἐδούλευε προηγουμένως, προώθησιν τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς πολιτιστικῆς ἐν γένει δημιουργίας τῆς, ἡ ὁποία παρημποδίζετο προηγουμένως διὰ τῶν γνωστῶν ἀποικιοκρατικῶν μεθόδων.

Εἶναι ὀλοφάνερον τὸ αἶτημα, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὰς νέας συνθήκας πολιτικῆς ζωῆς, ὑπὸ τὰς ὁποίας θὰ ζήσωμεν σήμερον, προβάλλει πρὸ ἡμῶν. Τὸ αἶτημα τοῦ ξεκινήματος πρὸς τὴν περαιτέρω πνευματικὴν μας ἀνοδον μέσα εἰς ἐν κράτος ὑφ' ἡμῶν ὀργανούμενον. Τὴν πλήρωσιν τοῦ αἰτήματος τούτου ἐκλοῦνται οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς νήσου μας νὰ πραγματοποιήσονται. Ἐν σπουδαῖον βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ἀποτελεῖ ἡ ἔκδοσις τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου». Ὁ τίτλος τῆς ὀμιλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἄλλ' ἡ ἔκδοσις αὕτη δὲν πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ἀπλῶς τὴν εὐκαιρίαν νὰ πληρωθῇ ἐν κενόν, τὸ ὁποῖον ἀφήκεν ἡ διακοπὴ τῆς ἐκδόσεως ἄλλων παλαιότερων περιοδικῶν. Πρόκειται αὕτη νὰ χαράξῃ νέαν γραμμὴν πνευματικῆς ζωῆς, γεμάτην ἀπὸ ἀνησυχίαν καὶ δραῖσιν. Πρόκειται νὰ δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας Κυπρίους νὰ διεκδικήσονται τὴν θέσιν τῶν μέσα εἰς τὸν ὅλον σύγχρονον ἑλληνικὸν πνευματικὸν κόσμον. Ἡ φιλοδοξία πρέπει νὰ εἶναι μεγάλη καὶ ὑψηλή. Ὅχι νὰ σταθῶμεν ὡς μία ἐπαρχία μέσα εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, ἀλλὰ νὰ γίνωμεν ἕνα δεύτερον ἑλληνικὸν κέντρον, τὸ ὁποῖον θὰ ἀκτινοβολήσῃ τὸν νεοελληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν γῆρον μας Ἀνατολήν.

Σήμερον κινδυνεύομεν μὲ τὴν ξένην προπαγάνδαν πολλῶν κρατῶν νὰ καταστήσωμεν εἰς τὴν θέσιν, τὴν ὁποῖαν εἶχεν ἄλλοτε ἡ Κύπρος καὶ δὴ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, νὰ δέχεται ξένους πολιτισμοὺς καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν νὰ διαμορφώσῃ τὸν ἰδικὸν τῆς πολιτισμὸν. Ἐπιδιώξις μας πρέπει νὰ εἶναι νὰ ἀντιστρέψωμεν τοὺς ὅρους. Δὲν εἰμεθα μισόξενοι, ἀντιθέτως διακρινόμεθα διὰ τὴν φιλοξενίαν μας, ἡ ὁποία πολλακις φθάνει τὰ ὅρια τῆς δουλοπρεπειᾶς καὶ τῆς θυσίας τῆς ἰδικῆς μας ἀξιοπρεπειᾶς. Ἄλλ' ἐὰν διὰ τὴν φιλοξενίαν μας δεχόμεθα ὅλους τοὺς ξένους, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιτρέψωμεν εἰς ἑαυτοὺς νὰ μετατραπῶμεν εἰς φραγχολεβαντίνοους τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς. Ὅχι μόνον πρέπει νὰ διατηρήσωμεν τὴν θέσιν μας καὶ τὸ πνεῦμά μας μὲ τὰς ἰδικὰς μας δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ νὰ χρησιμεύσωμεν ὡς κέντρον ἐκτοξεύσεως τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ πρὸς τοὺς γύρω μας, ὄχι διὰ τὰ τοὺς ἀλλάξωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς μεταδώσωμεν τὰ ἰδικὰ μας ἐπιτεύγματα, τὰ ὁποῖα συνεχίζονται παλαιὰν παράδοσιν ἀξιόλογον, χάρις εἰς τὴν ὁποῖαν οἱ πλείστοι λαοὶ τῆς ὑψηλοῦ ζοῦν σήμερον ὡς ἀνεξάρτητοι λαοί.

Ἡ μεγάλη ὁμως αὐτὴ φιλοδοξία μόνον δι' ἑνὸς τρόπου δύναται νὰ ἐπιδιωχθῆ, ἵνα πραγματοποιηθῆ. Καὶ ὁ τρόπος αὐτὸς εἶναι ὄχι ἀπλῶς ἡ συγκέντρωσις τῶν ἰδίων μας δυνάμεων, ἀλλ' ἡ μεταλαμπάδευσις τῶν ἑλληνικῶν πνευματικῶν δυνάμεων ἐξ Ἑλλάδος ἐδῶ καὶ ἡ ἐντεῦθεν πνευματικὴ πορεία πρὸς Ἀνατολάν. Ἡ Κύπρος πρέπει διὰ τοῦτο νὰ καταστῆ ἑλληνικὸν κέντρον πρὸς τοιοῦτον σκοπόν. Αἱ γραφαὶ περὶ ἀπομονώσεως εἶναι ἀντεθνικαὶ ὅσον καὶ ἡ προδοσία. Αὗται πρέπει νὰ ἀντικατασταθοῦν διὰ τῶν κηρυγμάτων περὶ ἀναπτύξεως τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν ἐν γένει πολιτιστικῶν μας δεσμῶν μετὰ τὴν Ἑλλάδα, ὄχι ἀπλῶς διὰ νὰ γίνωμεν καλύτεροι πνευματικῶς τώρα, ὅτε ἐγίναμεν ἀνεξάρτητοι. Τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν δεσμῶν τούτων πρέπει νὰ ἐπιδιώξωμεν πρὸς ἰκανοποίησιν αὐτῆς τῆς μεγαλυτέρας φιλοδοξίας, τὴν ὁποίαν ὀραματιζόμεθα διὰ τὸν νεοελληνικὸν πολιτισμόν.

Αὐτὴν τὴν μεγάλην φιλοδοξίαν δύναται νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ ἡ ἔκδοσις τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου». Ἐλπίζω καὶ εὐχομαι νὰ καταστῆ τὸ ὄργανον τῆς προωθήσεως τῆς μεγάλης αὐτῆς ιδέας τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτικῆς Βουλῆς.

ΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑ

ΤΟΥ Α. ΠΕΡΝΑΡΗ

ΕΠΟΧΕΣ

Μουσκεύω τὸν πόθο μου στὸ δροσὸ τῆς αὐγῆς
 κυλιντίζοντάς τον στὴν ὑγρὴ χλόη
 σφίγγω τίς φράουλες
 καὶ χαίρουμαι σὲ σπάταλο συμπόσιο
 τὰπάρθενο τους αἶμα
 τσαλακῶνω στίς ἀπαλάμες μου τ' ἄγρια ρόδα
 κι ἀνατριχῶ στὸ τρίξιμό τους
 ὀσφραίνουμαι τὸ χορτάρι μὲ διάπλατο ρουθούνη,
 ὅπως χτές,
 σὰν μὲ πλησίασε ἡ πεθυμιὰ
 καὶ κάτι μ' ἀκροχάραξε κρυφὰ στ' αὐτί.
 Μέσα στὴν αὐγινὴ δροσιά,
 πάνω στὴ ράθυμη χλόη,
 πλάϊ στὴν ὄριμη φράουλα,
 κάτω ἀπ' τὰ τριαντάφυλλα τῆς φραγῆς
 εἶναι τῆς γῆς ἡ ἀνάσα πιὸ καφτὴ
 ἀπὸ ποθοπλάνταχτου κόρφου ξεπνεμό,
 εἶναι τῆς γῆς ἡ ἐπιταγὴ θαθύτερη
 ἀπὸ τὰ δυὸ γυναίκεια χέρια
 ποὺ κλημματιάζουν τώρα γύρω μου σφιχτά.

**

Κρατιέμαι ἀπὸ ἀραχνένιο σκοινί,
 ἀναρριχημένος στὴν κορφή τῆς εὐτυχίας,
 περιμένοντας το νὰ σπάσῃ
 ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ
 καὶ νὰ κυλιστῶ στὴν ἄβυσσο.

Τέτοιες ὥρες,
 περνῶ σὲ κλωστή,
 κομπολόϊ,
 τὶς κακίες μου·
 τὶς σημερινές, τὶς ἀποψινές, τὶς περασμένες·
 καὶ τὶς μελλούμενες·
 γιατί ἡ ἀδυναμία
 — ἢ ἡ δύναμη; —
 δὲ θὰ μ' ἀφήσουν νὰ μετανοήσω.
 Εἶμαι βέβαιος γι' αὐτό·
 εἶναι ἡ μόνη σιγουριά πού νοιώθω μέσα μου
 ἢ σιγουριά τῆς ἀμαρτίας.

**

Τρεμίζει ἡ ἀναπνοή
 τὴν ὥρα πού τὸ τραγούδι τοῦ σπίνου
 με τὴ φλογέρα τοῦ πεζολάτη
 καὶ τὸ τύμπανο τῆς καρδιάς μου
 — περίεργη ὀρχήστρα
 πού διευθύνει ἀθέατος μαέστρος —
 σμίγει τὸν ἄπλερο κάμπο
 με τὸ στενὸ κελλί μου.
 Θρόμβοι ἀπὸ ἴδρωτα φκιάχνουν διάδημα
 πάνω στὶς ρυτίδες τοῦ μετώπου μου
 ἐνῶ ζῶ τὸ παράξενο κονσέρτο
 με ὅλες μου τὶς αἰσθήσεις.
 Οἱ ἐποχές ἀνακατεύονται·
 παιδικότητα, ἐφηβεία, ἀντροσύνη, ὅλα ἕνα·
 ἀπὸ τὸ ἴδιο μῆκος κύματος
 παίρνουν τὶς λεπτεπίλεπτες παλμικὲς δονήσεις
 πού μεταδίνουν τὸ κονσέρτο,
 αὐγὴ σὲ κάποια ρεματιά,
 μεσημέρι κάτω ἀπὸ δέντρο,
 βράδι σὲ κάποιο μαλακὸ κλινάρι.
 Κλείνουν τὰ μάτια,
 ριγοῦν τὰ μέλη
 παίζουν τὰ χεῖλη,
 τὰ ρουθούνια τρεμίζουν
 στὴ σύλληψη τῆς ἀνάερης μουσικῆς
 πού δὲν ἔγραψε κανεὶς συνθέτης μοναχός του
 μὰ ὅλοι μετέχουμε στὴ σύνθεσή της
 καὶ στὴν ἐκτέλεση
 καὶ στὴν ἀπόλαυση,
 ὅπως τώρα κ' ἐγὼ
 πού κυλιντίζω τὸν πόθο μου
 στὴ ράθυμη χλόη
 κάνοντας τὶς φράουλες νὰ ματώνουν στὴ φύχτα μου.

Α. ΠΕΡΝΑΡΗΣ

ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΤΣΙΚΑ

Του ΚΩΣΤΑ ΜΟΝΤΗ

‘Απ’ ἄλλη γειτονιά ἦταν καὶ δὲν τὴν ξέραμε. Πού νά τὴν ξέροουμε; Δὲν ἦταν καὶ ἡ παλιά μικρὴ Λευκωσία πού λίγο ἢ πολὺ γνωρίζομαστε μεταξύ μας, πού μπορούσαμε εὐκόλα νά ρωτήξουμε καὶ νά μάθουμε, πού κάποιος κρίζος θά ὑπέρχε πάντα γιὰ νά βοηθήσει.

—Ξέρεις τὸ Γιάννη τὸ Μιχαηλίδη τὸ φαρμακοποιό.

—Ναί.

—Εἶν’ ἀνεπιρός του.

Τὴν περασμένη ἐκείνη ἐποχὴ δὲ θ’ ἀφήναμε, βέβαια, ποτὲς μὴ γυναίκα σὺν τῇ γυναίκα τῆς ἱστορίας μας νά τριγωνά ἀγνωστὴ στῆ γειτονιά. Μιά μέρα, δύο μέρες, τρεῖς μέρες θά ξέραμε καὶ τ’ ὄνομά της καὶ τὴν οἰκογένειά της κα’ ὅλα. Θυμάμαι καλὰ αὐτὴ τὴν περασμένη ἐποχὴ. Καὶ θυμάμαι ὕστερα πού καθὼς μεγάλωνε ἡ Λευκωσία δυσκολευόμαστε ὁλοένα καὶ περισσότερο νά πάροουμε τὶς πληροφορίες πού θέλαμε γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα. Οἱ «κρίζοι» τὶς περισσότερες φορές δὲν ὑπῆρχαν γιὰτι κανοῦργιος κόσμος ἀπ’ ὅλα τὰ μέρη τοῦ νησιοῦ κατάλυξε τὴν πόλη. Μόλις κατορθώναμε πᾶ νά ἐξακριβώνουμε τὸ πολὺ—πολὺ ἀπὸ πού ἦταν ὁ ἀγνωστος καὶ τίποτ’ ἄλλο.

—Δὲν τοὺς ξέρω, εἶναι Σκαλιώτες.

Τὰ κενὰ στίς γενεαλογικὲς καὶ τὶς ἄλλες γνώσεις μας γι’ αὐτοὺς πού ξαφνικὰ κυκλοφοροῦσαν στοὺς δρόμους ἢ πού ἀρχίζαν νά ἐρχονται στὴν ἐκκλησιά ἢ στὰ μπαζάρικα τῆς συνοικίας, ἦταν τόσο πολλὰ κα’ ἀξανατόντουσαν τόσο γρήγορα πού ἀναγκαστήκαμε μὲ τὸν καιρὸ νά παρατήσουμε μὲ πολλὴ λύπη τὴν προσπάθειά μας νά τοὺς ξέροουμε ὅλους. Ἔτσι ἔφευγε σιγά - σιγά ἀπ’ τὶς κουβέντες μας ἓνα θέμα πού ὄχι μονάχα μᾶς ἦταν ἰδιαίτερα εὐχάριστο, μὰ καὶ πού ἦταν, ἔπειτα ἀπ’ τὸν κρού, τὸ ζεστό ἢ τὸ βροχερὸ καιρὸ, τὸ πῶς πρόχειρο γιὰ νά λύσει τὴν ἀμυχανία τῆς σιωπῆς τῆς συντροφιάς.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἡ Λευκωσία τῶν εἴκοσι χιλιάδων εἶχε τώρα περισσότερο ἀπὸ ἑκατὸ χιλιάδες πληθυσμό, σκόρπισε ἀκράτητῃ ἔξω ἀπ’ τὰ στενόχωρα, τ’ ἀσφυκτικὰ Ἑνετικὰ τεῖχη, πού εἶχαν σκάσει ἀπ’ ὅλες τὶς πλευρὲς σὺν παραγινωμένο οἶδι. Πῆ-δῆξε τὴν τάφορ κα’ ἄπλωσε μιλία δάκρυα, κουβαλώντας μαζί της τοὺς κινηματογράφους της, τὰ θεατρά της, τὰ καταστήματά της, τὰ κρατικά της γραφεῖα, τὶς λαχαναγορὰς της, ὅλα. Σκαρφάλωσε στοὺς λόφους τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, κατάλυσε τὴν περιοχὴ τοῦ Κυβερνείου καὶ παρακάμπτοντας τὸ δάσος ἔφταξε στὸ Στρόβολο, κάμφωσε τὶς σημαῖες της στὸ Καϊμακλί, ἔχτισε τὰ Γυμνάσιά της στὴν Παλλουριώτισσα, προσπέρασε γρήγορα - γρήγορα τὸν Ἅγιο Παῦλο καὶ τὸν Ἅγιο Δομέτιο τραβώντας γιὰ τ’ ἀεροδρόμιο πού τῷβλεπε νιόλας, δύο μονάχα μιλία παραπέρα.

Ἡ γυναίκα, λοιπόν, πού λέγαμε (γιὰ νά ξαναγυρίσουμε στὴν ἱστορία μας) ἐρχόταν κάθε μέρα ἀγνωστὴ κα’ ἀνευρόλητη ἀπὸ γενεαλογικὸ κουτσομπολιὸ στῆ γειτονιά μας. Κ’ ἐρχόταν γιὰτι τὰ σπίτια ἦταν λιγοστὰ ἐδωπέρα καὶ σ’ ἀχρησιμοποίητα οἰκόπεδα ὑπῆρχε μπόλινο χορτάρι γιὰ τὴν κατσικα της. Ἦταν μὴ μεσήλικη γυναίκα, κοντὴ καὶ χοντροκομμένη. Καθὼς ἔβασκε ἡ κατσικα της, αὐτὴ καθόταν σὲ κἀνα γεφυράκι τοῦ δρόμου ἢ σὲ καμμιὰ πέτρα καὶ πότε τὴν κῆταζε ἀμίλητη, πότε τῆς ἔκανε ἓνα σωρὸ κουβέντες μὲ τόση παραφροσύνη σὰ νά μιλοῦσε σ’ ἄνθρωπο. Τὶς περισσότερες φορές τὴ μάλλονε γιὰ κἀτι πούχε κάνει τὴν προηγούμενη μέρα καὶ τῆς ξηγοῦσε τί συνέπειες μοροῦσε νάχη αὐτό. Μὰ ἦταν καὶ φορές πού τῆς μιλοῦσε τραφερά σὰ νὰ τῆς τραγουδοῦσε. Καὶ ποτὲς της δὲν ἔδενε τὸ σχοινὶ τῆς κατσίκας σὲ κἀνα παλιόκα ἢ δέντρο. Τὸ εἶχε πάντα περασμένο στὸ χερί της, θὲς ἀπ’ ἀγάπη, θὲς ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἐμπιστοσύνη, δὲν ξέρω.

Ἐρχόταν πάντα τὸ μεσημέρι, καμμιὰ ὥρα περασμένο τὸ μεσημέρι κα’ ἔφευγε ἀργὰ τ’ ἀπόγεμα — φαίνεται πὼς ἐρχαζόταν τὰ πρωινά. Στὴν ἀρχὴ μᾶς κίνησε τὴν κοιμημένη περιέργεια αὐτὴ ἡ γυναίκα. Γιατί, καλὰ νά μὴ ρωτᾶμε, μὰ ὄχι κα’ ὅταν μᾶς τριγωνίζον κάθε μέρα, μᾶς μπαίνουν κἀθὰ μέρα στῆ μύτη. Ἦταν, ἄλλωστε, πραγματικὰ παράξενη. Δὲ μπορούσε παιδιὸ νά πλησιάσει τὴν κατσικα της, δὲ μπορούσε σκυλιὰ νὰ περάσει ἀπὸ κοντά. Πετροβολοῦσε ἀλύπητα τὰ σκυλιὰ ὅσο καλοπορεύετα κα’ ἄν περνοῦσαν, κυνηγοῦσε τὰ παιδιὰ, μικρὰ παιδιὰ τριῶν, τεσσάρων χρονῶν:

—Σπίτι σας γρήγορα! Σπίτι σας!
Τί σημαίνει «σπίτι τους»; 'Από πού τ'αδιδωχε, απ' τ' άμπέλι της; Θύμισαν οι μητέρες τις πρώτες φορές.

—'Αμα δέ' σ' άρέσει να μὴν ξερχεσαι! 'Ορίστε μας!

'Εχειν δὲν άπαντούσε, σά να μὴν άκουγε, σά να μὴν καταλάβαινε. Δέ γύριζε κὰν τὸ κεφάλι σὰν τὴν κασίκα της να κινάξει (Προσέξατε καμμιά φορά πὼς γυρίζουν ξαφνικά και κινάζουν με τὰ γιάλινα, άτάραχα μάτια τους οί κασίκες σά να ξυπνοῦν για μιὰ στιγμή απ' τὸν άλογο κόσμο στὸ λογικό, σά να γυρίζουν από μακρόχρονη άμνησία; —'Αυτὴ ἡ φωνή! Θεέ μου, αὐτὴ ἡ φωνή!).

Δὲν άργήσαμε, ώστόσο, να καταλάβουμε πὼς ἡ γυναίκα με τὴν κασίκα δὲν εἶχε σωστά τὰ λογικά της. Κ' ἡ στάση τῆς γειτονιάς άλλαξε, βέβαια, ἔπειτα απ' αὐτὴ τὴ διαπίστωση οἰκτικά κι' άμέσως.

—Τὴν καυμένη.

—Ποιὸς ξέσει κι' αὐτῆς τὴν ιστορία της!

Εἶναι πολὺ εὐθιχτὴ ἡ γειτονιά σὲ κάτι τέτοια ζητήματα.

Μάλλοναν πὰ οἱ μητέρες τὰ παιδιὰ και τὰ σκυλιὰ να μὴν πλησιάζουν κ' ἔπαιρναν στὴ γυναίκα κὰνα φλυτζάνι καφέ με λίγο κουλούρι και τυρί. Στὴν άρχὴ τῆς ἔκαναν και καμμιὰ κουβέντα μιὰ δὲ συναντούσαν προθυμία κ' ἔτσι σιγά - σιγά τῆς ἔπαιρναν μονάχα τὸν καφέ κ' ἔφευγαν.

—Πιές ἕνα καφέ. Τ' ὄνομά σου; ('Επιτέλους, δὲν άντεξαν να μὴ ρωτήξουν τοῦλάχιστο τ' ὄνομα).

—Εὐγενία.

Τὴ άγάπη ἦταν αὐτὴ ποῦχε για τὴν κασίκα της ἡ περιεργὴ ξένη μας. 'Ο τρόπος πὸν τὴν κινάξε, πὸν προσηλώνόταν ὦρα πολλὴ να τὴν κινάξει πὸν μασουλοῦσε τὸ χορτάρι. Καὶ πρώτα απ' ὅλα ὁ τρόπος πὸν τὴν ἔσερνε απ' τὸ σχοινί. Καμμιὰ βία, καμμιὰ ἐπιβολή.

—Νὰ σταθοῦμε; Καλά. Νὰ τσιμπήσουμε αὐτὸ τὸ χόρτο; Καλά. Νὰ παρακολυθώσουμε τρομαγμένοι τ' αυτοκίνητο; Καλά.

Ποτές δὲν τὴν εἶδα να τὴν σέρνει με τεντωμένο τὸ σχοινί (πὸσο τὸ καταλάβαινα αὐτὸ τὸ χαλαρὸ σχοινί!). Καὶ μ' ἄρεξε να τὴς παρακολουθῶ να φεύγουν, να ξεμακραίνον, να ξεμακραίνουν και να χάνονται άργά στὸ φαρδὺ ἴσιο δρόμο πρὸς τὸν 'Υπόδρομο.

'Ὅσπου μιὰ μέρα ἦρθε τὸ κακό. 'Ενα 'Εγγλέζικο στρατιωτικὸ αυτοκίνητο χτύπησε τὴν κασίκα και πέρασε σὰν άνεμος χωρὶς να σταματήσει. 'Ἦταν τότες στὴν ἔντασή της ἡ Κυπριακὴ ἐπανάσταση κ' οἱ στρατιῶτες εἶχαν διαταγή να μὴ σταματᾶν για κανένα λόγο γιατί ἵπῆρχε πάντα ὁ κίνδυνος να ὑποστοῦν ἐπίθεση.

'Ετρεξαν άμέσως δυὸ - τρεῖς γειτόνισσες. 'Ἦταν μιὰ ἀληθινὰ δραματικὴ σκηνή. 'Ἡ γυναίκα πῆρε άπαλά στὴν ἀγκαλιά της τὴ ματωμένη κασίκα πὸν σπαρατσοῦσε και φώναζε από πόνο.

—Μπέεε... Μπέεε...

Δὲν ἤξερε τί να τῆς κἀνῃ. Εἶχε σαστίσει κ' ἔκλαιγε δυνατά.

—Μὴ, κοκώνα μου. Μὴ φοβάσαι, κοκώνα μου... Λίγο νερό.

Οἱ φωνές τῆς κασίκας άδυνατίζαν ὀλοένα. Τὰ μάτια της άπορούσαν περισσότερο, τὸ αἵμα της ἔφευγε γρήγορα - γρήγορα. Ψυχορραγοῦσε.

Μιὰ γειτόνισσα ἔτρεξε κ' ἔφερε ἕνα κοφτερὸ μαχαίρι.

—Σφάξε τὴν πρὶν ψοφήσῃ, τῆς εἶπαν. Νὰ μὴ ζημώσης τοῦλάχιστο τὸ κρέας.

—Σφάξε τὴ γρήγορα, Εὐγενία!

Τὴ ἔλεγε αὐτὴς; Νὰ βάνῃ μαχαίρι στὸν άγαπημένο λαμό για να μὴ ζημώσῃ τὸ κρέας; Δὲν καταδέχτηκε να τοῦς άπαντήσει (Τὴ ν' άπαντήσει;).

—Μὴ κακό σου, κοκώνα μου!

Καὶ τὴ χάιδευε, κι' άκουμποῦσε τὸ πρόσωπο άπάνω της. Εἶχε γίνει ὀλοαἵματη.

—Σφάξε τὴν, ψοφά, ξαναεἶπαν οἱ γειτόνισσες.

Τὴ; Τὸ ξαναεἶπαν; Δὲν τοῦς άπάντησε με περιφρόνηση μονάχα αὐτὴ τὴ φορά. Γύρισε ἔτσι ματωμένη, άναμαλιάρα, με μάτια κόκκινα απ' τὸ κλάμα και τὴς κινάξε. Τὸ βλέμμα της ἦταν τόσο άγριο πὸν ἔκινε τρομάξαν και σώπασαν.

'Ἡ κασίκα σπαρατσοῦσε μιὰ τελευταία φορά και ξεψύχησε μέσ' στὰ χάδια και τὰ φιλιὰ και τὰ μοιρολόγια τῆς κυρῆς της.

—Τί τοὺς ἔκανες καὶ σὲ σότωσαν, κόρη μου; Τί θὰ γίνω ἐγὼ τώρα; Ποῦ φεύγεις, κοκώνα μου;

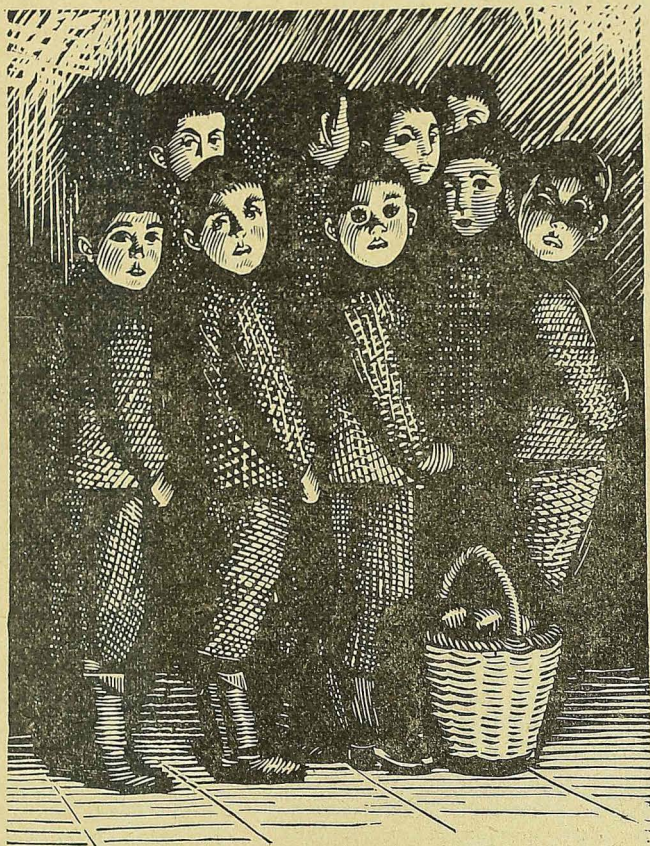
Μὲ τίς φωνές της καὶ τὰ κλάματά της βγήκαν ἀπ' ὅλα τὰ σπίτια νὰ δοῦν.

—Τὴν καϊμένη!

Καθὼς περνοῦσε μὲ τὸν ἀγαπημένο νεζρό στὴν ἀγκυλιά, τῆς ἔλεγαν καμμιά λέξη νὰ τὴν παρηγορήσουν. Μὰ ἐκεῖνη οὔτε ἀκουγε, οὔτε καταλάβαινε. Περπατοῦσε ἀργὰ καὶ μονάχη, ἀποκομμένη ἀπὸ αἰσθήσεις κ' ἤχους. Καὶ τὸ σχοινί — πρώτη φορὰ — σερόνταν στὸ δρόμο...

Τὴν παρακολούθησα ἔτσι σὰν πρῖν (ὄχι ἔτσι σὰν πρῖν, τί λέω;) νὰ ξεμακραίνει καὶ νὰ χάνεται στὸ φαρδύ ἴσιο δρόμο πρὸς τὸν Ἰππόδρομο. Κ' ἦταν ἡ τελευταία φορὰ πού τὴν ἔβλεπα. Γιατί ἀπ' τὴ μέρα ἐκεῖνη δὲν ξαναφάνηκε στὴ γειτονιά μας.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ

Ξυλογραφία Τηλ. Κάνθου

ΤΗΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΣ ΔΑΛΜΑΤΗ

ΟΔΗΓΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

I

Γεννήθηκα από φῶς
 κι από γῆς ποῦναι φῶς,
 χρῶμα πορφύρας στο ἡλιοθασίλεμα.
 Κι οἱ Μοῖρες ἤρθανε νὰ μὲ μοιράνουνε
 κλώσαν τὸ νῆμα τῆς ζωῆς μακρὸ - μακρὸ
 στὴ θαλπωρὴ καὶ στὴ λαμπρότη τοῦ ἡλίου,
 στὴ γῆς ποῦ τὴ φιλοῦν τοῦ Αἰγαίου
 τὰ κύματα τὰ τρισαριτωμένα,
 ὅπου τοῦ χρόνου τὰ πατήματα
 ἀνάλαφρα ἔρχονται καὶ πᾶν
 γιὰ νὰ μὴ σβύνουν τῶν θεῶν τὰ χνάρια.
 Ὅμως τὴν τόση εὐτυχία πάντα
 φθονήσαν οἱ ἀθάνατοι. Κι ἡ δέκατη τρίτη Μοῖρα
 ἤρθε καὶ στάθη πάνωθὲ μου
 πικρὴ κι ἀνήλια
 κι εἶπε τὰ λόγια τοῦτα:
 «Ἐγὼ φυσᾶω στὶς κρύες αἰθάλες,
 παγώνω τὶς φτεροῦγες τῶν πουλιῶν,
 στεγνώνω τὸν πόντο·
 ἀγγίζω μὲ τὸ ραβδί μου πολιτεῖες —
 καὶ θάβονται στὸν ἄμμο·
 ναοὺς — καὶ τοὺς τυλίγει ἡ φωτιά».
 Κι ἐγὼ ἔβλεπα τὸ ραβδί νὰ μὲ ζυγώνει
 κι ὁ θεὸς τῆς θάλασσας, ὁ κύρης μου,
 ὁ Κοσμοσεῖστης δὲν εἶχε πιά ἐξουσία
 ἀπάνω στὴν πορφύρα τοῦ ἡλίου.
 Κι ὅλο καὶ ζύγωνε τῆς κακιᾶς Μοίρας τὸ ραβδί,
 ὥσπου μ' ἀκράγγιξε — καὶ τὸ κοντύλι
 ἐχάραξε στοῦ Γραφοῦ μου τὸν γρανίτη:
 «Ξενητιά».

II

Μέσα ἀπὸ τὴ βιτρίνα τοῦ Μουσείου τοῦ Παλέρμου
 τὸ κόκκινο δελφίνι μετράει τὶς μουντὲς
 ἀτέλειωτες μέρες τῆς ἐξορίας.
 Ἡ ἐπιγραφή λέει: «ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ».
 Ἄξενά βλέματα καθημερινὰ τὸ πληγώνουν.
 Μὰ ὅταν κατρεφτιστὴ σὲ βλέμα ἀπ' τὴν Πατρίδα,
 τότε ὁ πηλὸς γίνεται μνήμη —
 καὶ πλέει ξανά στοῦ Αἰγαίου
 τὰ κύματα τὰ τρισαριτωμένα....

Ὁ καῦμός του ὄμως δέν μπορεῖ νὰ περάσῃ τὸ γυαλί.
 Ἄπ' τὴν Πατρίδα ἂν εἶσαι, προσπέρασε, ἐπισκέπτη.
 Πρόσεξε μὴ σταθῆς ὦρα πολλή
 καὶ τοῦ ξυπνήσεις τὰ γαλάζια ὄνειράτά του.
 Πικρὴ εἶναι ἡ θύμηση τῆς λευτεριάς
 στὶς ὥρες τῆς αἰχμαλωσίας
 ἀθάσταχτη ἡ μνήμη τοῦ ἡλίου
 στῆς φυλακῆς τὸ λιγοστὸ κι ἄχαρο φῶς.
 Προσπέρασε, ἂν εἶσαι ἀπ' τὴν Πατρίδα, ἐπισκέπτη.
 Τὸ κόκκινο δελφίνι δέν τὸ ξέρει ἀκόμα
 πῶς οἱ Μοῖρες ἔχουν ἐξουσία καὶ στοὺς θεούς.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΔΑΛΜΑΤΗ

ΖΗΤΙΑΝΟΙ ΤΟΥ ΣΟΧΟ

Μέσα στοῦ Σόχο τὰ στενὰ
 Τὰ βροχερὰ τὰ βραδυνὰ
 Κάνουν σεργιάνι
 Κάτι καμπούρηδες δειλοὶ
 Μὲ μιὰν ἀρμόνικα ἢ βιολί
 Τοῦ Σόχο οἱ θλιβεροὶ ζητιάνοι.

Ποιὸς ξέρει θᾶχαν μιὰ φορὰ
 Κι' ὄμορφα νιάτα καὶ φτερά
 Κι' ἴσως σὲ κάποιαν ὄπερα στεφάνια
 Νὰ δρέψαν — τώρα νηστικοὶ
 Ἄξιοπρεπεῖς, περαστικοί,
 Στῶν γηρατιῶν τους τὴν ὀρφάνια.

Στὶς σάλες δίπλα ζεστασιά
 Καὶ στοὺς θαμῶνες ξεγνοιασιά
 — Ἐπὶ τὰ πρόσωπά τους λένε —
 Κι' ἔξω ἀδυσώπητη ἐρημιὰ
 Καὶ στὴν ψυχὴ βαρυθυμιὰ
 — Στὰ δάκτυλα οἱ χορδές τους κλαίνε—

Πόσο μ' ἀγγίζουν τὴν ψυχὴ
 Ἐτοῦτοι οἱ γέροι οἱ μοναχοὶ
 Μὲ τοὺς καμπουριασμένους ὤμους!
 Μόνος περαστικός κι ἐγὼ
 Στὸν ἦχο τοῦ βιολιοῦ ριγῶ
 Στοῦ Σόχο τοὺς στενοὺς τοὺς δρόμους....

Τ. Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΑΕΡΟΠΟΡΟΥ

ΜΑΡΤΗΣ - ΑΠΡΙΛΗΣ ΤΟΥ 1945

Σαββάτο, 10 του Μάρτη:

Ἐπὶ τέλους! Ἀπὸ σήμερα βρίσκουμε στὸ σμῆνος μου. Ἀνήκω τώρα πιά στὶς μάχιμες μονάδες, εἶμαι στὴν πρώτη γραμμὴ τοῦ πυρός. Ἀπὸ δῶ κι ἐμπρός δὲ θάναυ φέια τ' ὄνειρό μου γίνεται πραγματικότητα. Μπαίνω στὴ μάχη. Ἀνήκω στὴ 576 μοῖρα τῆς Πρώτης Μεραρχίας Βομβαρδιστικῶν. Πολεμῶ κι ἐγὼ γιὰ τὴ Λευτεριά, τὴ Λευτεριά πού τῆς ἔταξα ψυχὴ καὶ σῶμα ὅταν ξεκινώντας ἀπὸ τὴν πολυτάπητὴ μικρὴ μου πατρίδα, τὸ μαρτυρικὸ νησί τῆς Κύπρου, ἔκανα ὄρκο καὶ τάμα νὰ χτυπήσω τὸ βάραθρο τὸν Οὐννο πού πατοῦσε βαρειά, θανάσιμα τὴ Μεγάλῃ Πατρίδα, τὴ Μάνα Ἑλλάδα...

Πόσο περήφανος νοιώθω σήμερα..... καὶ πόσο ἀπολαύω τὴν κάθε στιγμή πού ζῶ. Ἡ φύση πού ξυπνά καὶ πάλι στὸ σάλπισμα τῆς Ἀνοιξης, τὰ πουλιά, ἡ μουσική, ὅλα γεμίζουν τὴν καρδιά μου μ' ἀνείπωτὴ χαρὰ.

Δευτέρα, 12 του Μάρτη. (Κομμάτι ἀπὸ γράμμα σὲ φίλο ἀεροπόρο).

Γειά σου Στέλιο,

νοιώθω στ' ἀλήθεια μεγάλῃ χαρὰ πού πήρα γράμμα σου γιατί εἴχαμε καιρὸ ν' ἀκούσουμε ὁ ἕνας νέα τοῦ ἄλλου. Μὲ πρόκαμες κι εἴμαστε τυχεροὶ πού δὲν καθυστέρησε τὸ γράμμα σου στὴν παλιά μου βάση γιὰ νὰ μᾶς κάμῃ ν' ἀνησυχήσουμε χωρὶς λόγο.

Νὰ τὰ δικά μου τὰ νέα. Εἶμαι στὸ σμῆνος μου τώρα — ἀνήκω στὴ 576 μοῖρα τῆς Πρώτης Μεραρχίας Βομβαρδιστικῶν — καὶ πετοῦμε, ὅπως σοῦ εἶχα γράφει κι ἄλλοτε μὲ Λάγκαστες. Ἡ νέα μου βάση δὲν εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὸ Ἀίνκολν — μόλις πέντε μίλια — κι ἔτσι κάθε τόσο, σὰν δὲν πετοῦμε, κατεβαίνουμε μὲ τ' ἄλλα παιδιὰ στὴν πόλη καὶ περνοῦμε εὐχάριστα τὶς ὄρες μας.....

Τετάρτη, 14 του Μάρτη: Ταξίδι πάνω ἀπὸ τὴ Γαλλία.

Γαλανὴ ἡσυχία ἀπλώνεται κάτω ἢ θάλασσα.... Ἀφίνομε τὶς Ἀγγλικὲς ἀχτὲς καὶ τραβοῦμε ἀπέναντι γιὰ τὴ Χερσόνησο τοῦ Χερσοῦργου... τὴ ξεχωρίζουμε σὲ λίγο, μὰ σκοτεινὴ γραμμὴ κάτω στὸ βάθος.... Πλησιάζουμε....

Χερσοῦργο, Γκράντβιλ, πόλεις καὶ χωριά, ὅλα φέρουν ἀκόμα πολὺ ζωντανὰ τὰ σημάδια τῆς πρόσφατης τρομερῆς μάχης.... τὸ κάθε τι σαρωμένο μὲ βόμβες. Χωριά ἢ πιὸ καλά, σημάδια πού μλοῦνε.... Τί φειχτός πού εἶναι ὁ πόλεμος!

Πέμπτη, 15 του Μάρτη: Ἐνα ἡλιοβασιλεμα ἀπὸ τὰ οὐράνια.

Τὸ ἀεροπλάνο μας πετᾶ κάπου ἔξι χιλιάδες πόδια ἀπὸ τὴ γῆ, εἴμαστε πάνω ἀπὸ τὰ σύννεφα καὶ τραβοῦμε γιὰ τὴ βάση μας. Λευκοί, πελώριοι σωροὶ σκεπάζουν τὸν οὐρανὸ ὅλο, ὅσο μακριὰ μπορεῖ νὰ δῆ τὸ μάτι, κάπου κάπου ἕνα ἄνοιγμα στὴ λευκὴ ἀπεραντοσύνη καὶ κάτω χάος καὶ πιὸ κάτω ἢ γῆ. Πότε ξεχωρίζουμε πόλεις καὶ χωριά καὶ πότε, σ' ἄλλο ἄνοιγμα, σκοτεινὰ δάση, λόφους καὶ ποτάμια — Ἔτσι πετοῦμε, κι ἔτσι περνοῦμε... Ὁ ἥλιος πήρε τώρα τὸν κατήφορο, ζωντανεῖι λιγάκι τὸ φεγγάρι καὶ τὸ χλωμὸ του φῶς δίνει στὰ νέφη μπροστά μας μὴ ἀπίστευτὴ ὁμορφιά. Ἀγάλλι-ἀγάλλι ὁ βασιλιάς τῆς μέρας θυθίζεται πέρα μακριὰ στὰ σύννεφα τοῦ ὀρίζοντα, μὰ θὰ μᾶς κρατήσει γιὰ λίγο ἀκόμη θυμαστές τοῦ δικοῦ του μεγαλείου.

Ἐδῶ καὶ μιὰ ὥρα τώρα σὲ δυὸ μονάχα χρώματα ξεκουράζεται τὸ μάτι, στὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ καὶ στὴν ἀσπρὴ λαμπεράδα τῶν νεφῶν. Λευκὸ καὶ γαλάζιο, γαλάζιο καὶ λευκὸ παντοῦ.

Ταχειά, ἄπειρα χρώματα μὲ μύριες ἀποχρώσεις ντύνουν τὰ νέφη... μάγεμα, μεγαλειὸ θεϊκό! Πέρα μπροστά μας πού τὸ χλωμὸ φεγγάρι ρίχνει τὸ δειλὸ του φῶς — παράξενο — τὰ σύννεφα πήραν τὸ γαλάζιο χρῶμα τ' οὐρανοῦ καὶ πάσο μακριὰ, ἔκει πού βύθισε ὁ ἥλιος ἢ λευκότης τῶν σωρῶν ντύθηκε τὴν πορφύρα. Ἀδύνατο ἀπὸ δῶ

κι ἐμπρός λόγια νά ποῦν τὴν ὠμορφιά τῶν οὐρανῶν, τὸν τρολλό χορὸ πού λευκὰ καὶ γαλάζια, πορφυρὰ κι ἀσημένια καὶ πρασινοσκότεινα χρώματα στήσανε σ' ὄλο γύρω τὸν δριζόντα.

Π α ρ α σ κ ε υ ή, 30 τοῦ Μάρτη. Ἐρφοῦστη — Πάτεροον.—

Γιὰ τοὺς ἄλλους ἀνέμελα χωρὶς σημασία, γιὰ μένα δλόζληρη ζωὴ γεμάτη δρόση στοὺς ἐχθρικοὺς οὐρανοὺς. Ζωὴ γεμάτη περιπέτεια, ζωὴ γεμάτη κίνδυνο μὰ τόσο ἐκυσικὴ, τόσο μεγαλειώδης!

Γαλάζιοι οὐρανοὶ πού φέρονουνε μὲ τὰ φτερά μας σ' ἄλλους τὸ μήνυμα τῆς Λευτεριάς καὶ σ' ἄλλους τῆς ἤττας τὴν τρομερὴ ντροπὴ.

Σ α β β ά τ ο, 31 τοῦ Μάρτη: Ἀμβούργο.— Προϊνὴ ἐπιδρομὴ.

Ὁ οὐρανὸς εἶναι γεμάτος ἀπὸ τὰ χαλύβδινα πουλιὰ μας καὶ τὸ θέαμα εἶναι μεγαλόπρεπο. Τροαβοῦμε μπροστὰ μὲ τὰ βομβαρδιστικὰ χωρὶς νὰ λογαριάσουμε τὰ βλήματα τῶν ἀντιαεροπορικῶν πού σβάξουν γύρω μας κι ἀπὸ δίπλα τὰ μαχητικὰ μας φροντίζουνε τὰ ἐχθρικά καταδιωχτικὰ πού μᾶς χτυπούνε....

Τὰ ἐργοστάσια τῶν Γερμανικῶν ὑποβρυχίων τοῦ Ἀμβούργου δεχτήκανε καὶ πάλι καλὸ σφουρόπημα ἀπὸ τοὺς τετρακόσιους μαύρους ἀητούς μας.

Δ ε υ τ έ ρ α, 2 τοῦ Ἀπρίλη:

Τὸ ἦνχο προϊνὸ μας τάραξε μὰ θύελλα ἀπὸ σέψεις πού γεννήθηκαν ἀπὸ φλόγες καὶ καπνοὺς, τὸ φορικτὸ τέλος ἑνὸς ἀπὸ τ' ἀεροπλάνα μας. Πετοῦσε πάνω ἀπὸ τὴ βάση μας ἔτοιμο νὰ προσγειωθῆ, μὰ ξάφνου σταματοῦν κι οἱ τέσσερις μηχανές του καὶ παίρνει τὸν κατήφορο. Φλόγες πηδήσανε ἀπὸ παντοῦ στὴν πρώτη τρομαχτικὴ ἐπαφὴ μὲ τὴ γῆ καὶ μαῦρος καπνὸς τυλίξε τὰ συντοίμια μὲ τοὺς ἐφτά τοὺς τυχεροὺς. Χωρὶς νὰ μποροῦμε νὰ τοὺς δώσουμε τὸ χέρι γιὰ βοήθεια, τοὺς κυτιοῦμε τυλιγμένους στὶς φλόγες νὰ καίονται κι οἱ σέψεις κι ἡ φορὴ γεννήσανε τὴ θύελλα καὶ τὸ ὄρατο προϊνὸ ἔσβησε, πάει.... "Ἐτσι εἶν' ἡ ζωὴ μας, εἶναι κομμάτι τῆς ζωῆς μας τὸ σμειρινὸ τὸ ἐπεισόδιο, γιατί λοιπὸν νὰ τὸ σβεφτόμαστε ἀκόμη καὶ νὰ μὴ τ' ἀφίνομε στὴ λήθη;

Τ ρ ί τ η, 3 τοῦ Ἀπρίλη: Νοσσχάουζεν — Προϊνὴ ἐπιδρομὴ.

Νέφη, νέφη, πὸ πολλὰ νέφη καὶ πάνω ἀπὸ τὰ νέφη ὁ οὐρανὸς γεμάτος ἀπὸ μαῦρα στίγματα — τοὺς ἀητούς μας — καὶ κάτω βροχὴ ἀπὸ θόμβες, μικροὺς καὶ μεγάλες, παραγεμισμένες καὶ λιγνές πού ἀκολουθώντας τὸ φυσικὸ νόμο τῆς ἔλξης, πέφτουν, πέφτουν κι' ὁ οὐρανὸς εἶναι γεμάτος ἀπ' αὐτές....

Τ ε τ ά ρ η, 4 τοῦ Ἀπρίλη: Λούτζενοφφ — Πρώτη νυχτερινὴ ἐπιδρομὴ.

Ὁ δαμονισμένους κρότος τῶν μηχανῶν τοῦ ἀεροπλάνου μας δὲ μᾶς ἀφίνει ν' ἀκούσουμε πὶς τρομερὲς ἐκρήξεις τῶν βομβῶν μας. Τὸ μόνο πού προδίνει τὴν ἐπιδρομὴ στὰ δικὰ μας τὰ μάτια εἶναι λίγοι προβολεῖς, πού ἄδικα προσπαθοῦνε νὰ μᾶς μαζέψουνε, κι οἱ λάμπεις τῶν ἀντιαεροπορικῶν ἐδῶ κι ἐκεῖ.... "Ἐτσι γι' ἄλλη μὰ φορὰ τὰ διύλιστήρια πετρελαίων τοῦ Χίτλερ δεχτήκανε τὴν ἐπισκεπὴ μας καὶ πόσο θὰ τὴν ἀπόλαψαν μὰ τὴν ἀλήθεια! δὲν εἴμαστε δὰ καὶ πολλοί, μόνο κάπου 250 Λάγκαστερ, τὸ πὸ πολὺ μόνο 1600 τόνους φωτιά, μολύβι καὶ σίδερο τοὺς προσφέραμε....

"Ἐνας δὲ γύρισε ἀπόψε ἀπὸ τοὺς δικούς μας. "Ἄς κοιμηθοῦμε μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς εἶναι ὄλοι τους καλὰ (τὰ ἐφτά παιδιὰ τοῦ πληρώματος) κάπου ἐκεῖ στὴν ἐχθρικὴ τὴν χώρα..... Φτωχὲ Τζίμμυ!

Δ ε υ τ έ ρ α, 9 τοῦ Ἀπρίλη: Κιέλο — Νυχτερινὴ ἐπιδρομὴ.

Κάτω ἐκεῖ θάταν ἀληθινὴ κόλαση μὲ τὸ τρομερὸ μούγκρισμα τῶν ἀντιαεροπορικῶν, μικρῶν καὶ μεγάλων, καὶ μὲ τὴ δικὴ μας πύρινη βροχὴ ἀπὸ τοὺς αἰθέρες. Κι ὅμοιος ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς τὸ θέαμα ἦταν μεγαλόπρεπο μ' ὄλες ἐκείνες τὶς λάμπεις καὶ τὰ ἀπειρο λαμπρὰ χρώματα πού γεμίζανε τὰ ἄρη. Τὸ Κιέλο ἦταν σὶς δόξεις του!.....

Κοντεῖνερὸς ἀχτέα τῆς Δανίας κι ἴσα μὲ τὴν ὥρα εἴμαστε ὄλοι ἦσοι, ὁ καθένας συγκεντρωμένος στὴ δουλειὰ του — ἔξω σκοτάδι, πηχτὸ σκοτάδι χωρὶς κανένα σημάδι τοῦ πολέμου. Νὰ ὅμως πού τώρα σπάξει ὁ πάγος.... ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς πυροβολητὲς δίνει τὸ ποῖτο σημάδι τῆς μάχης πού ἔχει ἀρχίσει.

— Καπετάνιε, ἐκρήξεις ἀντιαεροπορικῶν καὶ προβολεῖς στ' ἀριστερά μας, μπροστὰ.

Σὲ λίγο ὁ ἄλλος πυροβολητὴς πᾶρνει τὸ λόγο.

—'Αντιαεροπορικά πυρά στὰ δεξιά μας... κι ὁ πιλότος ἀπαντᾷ μ' ἓνα ξερό εὐχαιριστό.

Πετοῦμε τώρα πάνω ἀπὸ ἐχθρική χώρα, κάτω μας βρίσκεται τὸ κανάλι τοῦ Κιέλου καὶ σὲ λίγο θάμαστε πάνω ἀπὸ τὸ στόχο μας — τὸ λιμάνι τοῦ Κιέλου — πὺν χρησιμοποιεῖ τώρα γιὰ καταφύγιο τοῦ Γερμανικοῦ στόλου.

Τὸ κάθε τι ἔχει ἡσυχάσει καὶ πάλι δταν ξάφνου ἀκούεται στὸ μικρόφωνο ὁ ἀσυρματιστής. — Καλετάνιε, προσοχή! ὕποπτα ἀεροπλάνα πὺν κινοῦνται γρήγορα κοντὰ μας. Τὰ παρακολουθῶ ἀγρυπνα κι ἂν πλησιάσουνε πὺν πολλὴ θὰ σᾶς εἰδοποιήσω.

Μπροστὰ μας, κάτω ἐκεῖ στῆ γῆ εἶναι τὸ Κιέλο. Τὸ προδίδουν κῶνοι ἀπὸ δεκάδες λαμπρὲς ἀκτίνες τῶν προβολέων του πὺν προσπαθοῦν ν' ἀνιχνέφουν τοὺς ἐπιδρομεῖς, τὸ προδίδουν οἱ κόκκινες λάμπες τῶν βαρειῶν του ἀντιαεροπορικῶν πὺν οἰχνοῦν ἑκατοντάδες βλήματα στὸν ἀέρα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ μᾶς ἀποτρέψουν ἀπὸ τὸ σκοπὸ μας. Χαμένος κόπος! Γιατὶ στὸ θαυμάσιο ἐκεῖνο χορὸ τῶν χρωμάτων θέλουμα νὰ προσθέσουμε κι ἐμεῖς λίγα ἀκόμη πὺν λαμπερὰ καὶ μὲ τίς κόκκινες φλόγες πὺν θὰ πηδῶσουνε ὕστερα ἀπὸ τίς πρῶτες πνελιές μας ν' ἀγκυαλιάσουμε ὅλη τὴ γύρω ἔχτασι καὶ νὰ τῆς δώσουμε μιὰ ὄψη κι ὁμορφιά τρομαχτικὰ φανταχτερή.....

Τὸ τελευταῖο Γερμανικὸ Θωρηκτὸ τῆς Τσέπης δὲν τὰ κατάφερε νὰ ξεφύγει τῆς μοίρας. Ἀναποδογυρισμένο κι ἀχρηστο βρίσκεται τώρα κοντὰ στὴν παραλία, καλὸ σημάδι πὺν οἱ βόμβες μας δὲν πήγανε τοῦ κάκου. Ὁ ναυαρχος Σέερ ἀκολούθησε τὸ δρόμο τῶν συναδέλφων του, τοῦ Βίσμαρκ καὶ τοῦ Τίριπτι.

Σ α β θ ἄ τ ο, 14 τοῦ Ἀπρίλη: Κούεχαφεν —Νυχτερινὴ παραπλανητικὴ ἐπιδρομὴ.

Ἡ κύρια δύναμη τῶν βομβαρδιστικῶν μας (κάπου 1000 ἀεροπλάνα) θὰ χτυπήσει τὸ Βερολίνο γιὰ νὰ βοηθήσει τοὺς Ρώσους πὺν τὸ πολιορκοῦν στενά. Στῆ δικὴ μας μοῖρα ἔλαχε ὁ κληρὸς καὶ παραπλανήσουμε τὸν ἐχθρό, νὰ τὸν ξεγελάσουμε νὰ στείλῃ τὰ καταδιωκτικὰ του ἐναντῖα μας γιὰ νὰ μείνῃ ἀνενόχλητη ἡ μεγάλη ἀρμάδα πὺν θὰ χτυπήσει τὴν καρδιά τῆς Γερμανίας. Ὁ ἐχθρὸς πέφτει στὴν παγίδα μὰ κι ἐμεῖς οἱ λίγοι διαλεχτοὶ πετοῦμε μέσα σὲ μιὰ κόλαση ἀληθινή. Οἱ βόμβες μας πέφτουν ὅπου τύχει (οἱ πὺν πολλὲς στὴ θάλασσα) καὶ τότε μόνο ἀναπνέουμε κάπως σὺν ἔχουμε ἀφήσει γιὰ καλὰ πίσω μας τὸ καταραμένο λιμάνι. Γυροῦμε κυριολεκτικὰ τσακισμένοι στὴ βάση, πίνουμε τὸ ροῦμι μας καὶ μόνο ὕστερα ἀπὸ 24ωρο ὕπνο συνεχίζουμε κάπως.

Δ ε υ τ ἔ ρ α, 16 τοῦ Ἀπρίλη: (Κομιάτι ἀπὸ γράμμα στ' ἀδέρφια μου)

Ἀδερφοῦλες κι ἀδέρφια μου,

πολλὲς φορὲς μ' ἔχετε ρωτήσει τόσο ἐπιμονα νὰ σᾶς πῶ πὺν περὰ ὁ ἰπτάμενος τὴ μέρα του, πὺν τὴν ἀρχίζει καὶ πὺν τελειώνει, τίς συγκινήσεις καὶ τὰ τόσα συναισθήματα πὺν πλημμυρίζουν τὴν ψυχὴ του τὴν κάθε ὥρα, τὴν κάθε στιγμὴ. Θὰ ἰκανοποιήσω σῆμερα τὴν περιεργειὰ σας, μόνο πὺν δὲ θὰ φλυαρήσω.

Ἡ ζωὴ μας εἶναι γεμάτη ὁμορφιά, δράση, περσιπέτεια, συγκίνηση. Ἡ ὁμορφιά τῆς Φύσης πρῶτ' ὅλα... δταν μὲ τῆς ἀνατολῆς τὸ ρόδισμα σηκωθοῦμε κι ἀναπνέουμε τὰ μῦρα τῆς νοιθόμενης μὲς τὰ στήθια μας τὸ σκίρτημα ἐκεῖνο πὺν καλοῦμε ἀγάπη τῆς ζωῆς. Τὸ κάθε τι εἶναι ὁμορφο καὶ μᾶς τραβᾷ καὶ μᾶς μαγεῖ... τὰ σῦδεντρα μὲ τὴν πυκνὴ, πράσινη φυλλωσιά τους, οἱ φτερωτοὶ τους κάτοικοι μὲ τὴ γλυκειὰ τους τὴ λαλιά, οἱ θάμνοι πὺν ὀλανθισμένοι τώρα γιορτάζουνε τὸ πανηγύρι τῆς Ἀνοιξῆς, τὸ πρῶνὸ ἀγέρι πὺν μᾶς δίνει ὀλόδροσο στὸ πρόσωπο τὸ φίλημα τῆς Πλάσης... ὅλα... ὅλα... Ὅλα γύρω μας εἶναι τόσο ζωντανὰ ὅταν, πολλὴ προτὶ, ξεκινοῦμε ἀπὸ τὰ παραπήγματα μας γιὰ τὸ ἀεροδόμιο. Ὁ λόφος μας θὰ μείνῃ εἰρηνικός, γαλήνιος, γιὰ λίγη ὥρα ἀκόμη ὥσπου μᾶς δοθῇ ἡ διαταγὴ «στ' ἀεροπλάνα σας». Δὲ θὰ περάσω τότε πολλὴ ὥρα πὺν ἄψυχα καὶ ζωντανὰ θὰ γεμίσουνε μὲ τὴ δικὴ μας μουσικὴ ἢ ἀτιμόσφαιρα δὲ θὰ δίνῃ πὰ μὰ θὰ δεχτῆ παλμούς ἀπὸ τοὺς ἀητούς μας κι ὁ ἀγέρας θὰ μεταδώσῃ ὀλόγυρα τὸ μούγγρισμα τῶν μανιασμένων μας θεριῶν ὄχι ὅμως γιὰ πολύ. Σὺν γλυστορήσουμε κι ἀφήσουμε τὴ γῆ ὁ ἄνεμος μὲ τὰ γοργὰ φτερά του θὰ μᾶς φέρῃ σ' ἄλλη γῆ καὶ σ' ἄλλη χώρα πὺν τὸ μούγγρισμα τῶν αἰθέρων θάχει γιὰ κείνη ἐξέχωση σημασία. Ἡ θεριωμένη Ἐκδίχηση θὰ καταφέρει γι' ἄλλη μιὰ φορὰ τὸ τρομερὸ τῆς πλῆγμα ἐναντῖα στὸν ἐχθρό.

Χαρὰ σ' ὅσους καὶ πάλι θ' ἀντιζοῦσουνε στὸ πῦρ μὲ τίς γνώριμες ἀχτές, χαρὰ διπλὴ σ' ὅσους ἀξιοθῶνε ἀκόμα ἓνα πρῶνὸ περιπατο ἀνῆμεσα στὰ σῦδεντρα μὲ τὰ

πουλιά, τη χαραυγή. Τιμή και Δόξα άθάνατη σ' ύσους δέ θα γυρίσουνε... Θά ζούνε πάντα στην καρδιά των ελεύθερων του κόσμου.

Τετάρτη, 18 του 'Απρίλη: Έλγολάνδη.

«Περισσότερα των χιλίων βομβαρδιστικών τύπου Λάγγαστερ και Χάιφαξ συν-οδευόμενα υπό μαχητικών τύπου Μάσταγ και Σπιτφάιρ έβομβάρδισαν το άπόγευμα της σήμερον την φημισμένη Ναυτικήν βάση της Έλγολάνδης». Μ' αυτά τα λόγια χαιρέτησε το Β.Β.С. τη σημερινή μας τρομερή έπίδραση. 'Ο ουρανός ήταν γεμάτος από τα μαύρα πουλιά, όσο μαζουά μπορούσε να δη το μάτι και πιο ψηλά τα συνοδά μας μαχητικά άφίνανε λευκές ούρες που σχηματούζανε τεράστιους λευκούς σταυρούς μέσα στην άπεραντωσύνη των αϊθέρων.

Όταν το πρώτο κήμα των βομβαρδιστικών μας άφηξε το στόχο μαύρος καινός εκάλυψε τα δυό νησιά από τη μιá άκρη στην άλλη, φωτιές ξεπήδησαν από παντού κι ή φωλιά των Ναζήδων τυλίχτηκε στις φλόγες. Κι ήτανε μόνο ή πρώτη δόση από το πρώτο κήμα των 200 Λαγνάστερ, τ' άλλα όχταζόσια άκολουθούσαν, σεπαύανε τον ουρανό μαύρες φτερούγες της Έκδίκησης και δονούσαν την ατμόσφαιρα με το άντα-ριασμένο βουητό τους.

Τετάρτη, 25 του 'Απρίλη: Μπερχτεσπάντεν, ή φωλιά του άητού μέσα στην άγρια όμορφιά των Βαναζικών Άλπεων.

Μιά γελιογραφία μέσα στην αΐθουσα των έπιχειρήσεων τραβά την προσοχή μας. Μιά βόμβα καταδιώκει ένα Χίτλερ τρομαγμένο που κατοικυλώντας τις σκάλες της έξοχικης του κατοικίας ζητά καταφύγιο και σωτηρία. Χαμογελούμε ειρωνικά και στρέφουμε το βλέμμα στο μεγάλο χάρτη. 'Η κόκκινη γραμμή που ξεκινά από τη βάση μας κι οδηγεί στο στόχο εισχωρεί στην καρδιά της Αυστρίας...

Μπαίνον στην αΐθουσα οι άνώτεροι αξιωματικοί κρατούμε την άνάσα μας κι άκούμε. Ένας - ένας έχουν όλοι μιλήσει και τελευταίος παίρνει το λόγο ό αξιωματικός της Μυστικής Έπιτηρείας.

—Νά ό μάρμας, λέει: Ίσαμε την ώρα καλά τα κατάφερε: φεύγει, φεύγει, φεύγει: ως τότε όμως; Σε σάς άπομένει να μάρ δώσετε την άπάντηση. Οι πληροφορίες που έχουμε λένε πως βρίσκεται στην άητοφωλιά του άπάνω στις Άλπεις, στο Μπερχτεσπάντεν. Στέλλουμε λοιπόν κι έμεις σήμερα έξακόσιους άητούς για μιá φιλοφρονητική έπίσκεψη...

Φεύγουμε για τ' άεροπλάνα μας. 'Η Άνατολή έχει οδοίσει: Περνούμε τη Μάγχη, διασχίζουμε τη Γαλλία και προχωρούμε, όλο και προχωρούμε...

Σαββάτο, 29 του 'Απρίλη:

Τό πρώτο ταξίδι μου σ' έχθροκρατούμενες χώρες που δέ θα σπειρη τον όλεθορ μιά που θα δώση ζωή σε πλάσματι που ή μοίρα κι ή άπάνθρωπη χτηνωδία του Οΐννου καταδικασε σε θάνατο από πείνα, το πρώτο ταξίδι Έλέους στο Βάλκενβερχ της Όλλανδίας.

Δευτέρα, 30 του 'Απρίλη: Χάγη, δεύτερο ταξίδι Έλέους.

Διαβίνουμε τις άχτες της Όλλανδίας σε ύψος 150 μέτρων πάνω από τη γη. 'Η γύρω χώρα πλημμυρισμένη από τα νερά της θάλασσας που οι Γερμανοί, τυφλωμένοι από το μίσος, άφήσανε να πνίξουν την πλούσια γη σπάζοντας τους ύδατοφράχτες, δέ δίνει σημείο ζωής.

Έχουμε ούξει το φορτίο με τα τρόφιμα στο καθωρισμένο σημείο κι είμαστε τώρα πάνω από τη Χάγη. Το θέαμα είναι στ' αλήθεια συγκινητικό. Άντρες και γυναίκες, νέοι και νέες, παιδιά και γέροι, άλλοι στους δρόμους, άλλοι στις στέγες και στα μπαλκόνια κι άλλοι στους κήπους, μαζεμένοι κατά χιλιάδες, μάρ χαιροτούν άνεμίζοντας μαντήλια, σημαίες, πολύχρωμα πανιά.

Μέσα στα στήθια μου ένα κήμα από συγκίνηση θέλησε να με πνίξη, το δάκρυ κύλησε ελεύθερα στα μάγουλά μου... Για λίγες στιγμές κοινά κι εγώ το μαντήλι μου από το παράθυρο του άεροπλάνου ώστόσο και τα τελευταία σπίατα της πόλης σβύσανε πέρα στο βάθος του ορίζοντα. Βρισκόμαστε και πάλι στο δρόμο του γυρισμού.

ΜΑΤΟΣ ΤΟΥ 45

Κομμάτια από γράμματα του θείου και του ξάδερφου από τις 'Αθήνες.

'Από γράμμα του θείου.

'Αθήνα 1η Μαΐου 1945.

'Αγαπητέ μου Θε.....,

με αγαλλίαση πήραμε τις κάρτες σου κι είδαμε με μεγάλη χαρά και υπερηφάνεια ότι υπηρετείς ως αξιωματικός της R.A.F. 'Ο Θεός να σε φυλάη και να σε βοηθήση να εκπληρώσης πλήρως τὸ καθήκον σου και να τιμήσης και τὸν ἑαυτὸν σου και τὴν οἰκογένειάν σου.

Τώρα εἴμεθα ὅλοι καλά· ἐπεράσαμε ὁμως μετὰ τὴν ἔνδοξον ἐποποιίαν τῆς 'Αλβανίας τρομερὰ χρόνια ὑπὸ τὸν Γερμανικὸν ζυγόν. Δόξα τῷ Θεῷ ὁμως, ὅστις μᾶς ἀπήλλαξε τέλος τοῦ τετραετοῦς σχεδὸν ἐφιάλτου ἐπ' ἐσχάτων δὲ και τοῦ ἐπὶ μῆνα βασανίσαντος ἡμᾶς ἐσωτερικοῦ σπαραγμοῦ. Σὲ περιμένομεν ἐδῶ, ὅταν τύχης εὐκαιρίας, με ἀνοιχτὰς ἀγκάλας.....

'Ο Τάκης σου γράφει ἰδιαιτέρως. 'Εγὼ και ἡ θεία σου σὲ ἀσπαζόμεθα θεομύτατα.

Χαρίλαος.

'Από γράμμα ξάδερφου.

'Αθήνα 1η Μαΐου 1945.

'Αγαπητέ μου ξάδερφε,

ἡ κάρτα σου ἔτσι ἀναπάντεχη ἀπὸ τὴ Λόντρα και με τόσο καταπληχτικά κι εὐχάριστα νέα, μᾶς χαροποίησε ὅλους ὅσο δὲν μορεῖς νὰ φαντασθῆς. Σὲ συγχάρω και σὲ ζηλεύω. Πραγματοποιῶντας τ' ὄνειρό σου τίμησες και τὴ μάνα Πατρίδα και τὸ σόι μας — Και ἐγὼ, ἐφεδρὸς αξιωματικὸς ἔλαβα μέρος σ' ὄλο τὸν πόλεμο τῆς 'Αλβανίας και τώρα πάλι κοντὰ εἶναι πού θὰ ξαναπάω....

Τάκης

Κομμάτι ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν στὸ γράμμα τοῦ θείου.

2α Μαΐου 1945.

'Αγαπητέ μου θείε,

Ζήσαμε μαζί σας τις γεμάτες ἀγωνία και πόνο μέρες σας και σήμερα ἀντιρροῦζουμε με ἐλπίδα τὸ μέλλον μ' ὄλο πού ἡ πίκρα μένει ἀκόμα στὴν ψυχή κι ἡ ἀμφιβολία θὰ δέσνη για καιρὸ τὴ σκέψη μας: Χρειάζεται μεγάλη θέληση κι 'Ηρωαίλειες προσπάθειες ἀν στο τέλος θέλουμε νὰ δοῦμε τὴν 'Ελλάδα μας ξαναειωμένη. "Αν θέλουμε ἀπὸ τις μαῦρες πέτρες και τὰ χαλάσματα νὰ ξαναχτίσουμε τὴ χώρα μας πρέπει νὰ ἀφήσουμε τὴν 'Εχτρα στὴ μεριά και νὰ δεχτοῦμε τὴν 'Αγάπη για βασίλισσα στὴν καρδιά μας. "Ας ἐλπίσουμε κι' ἄς προσπαθοῦμε πάντα....

Θ.....

Για τὴν ἀντιγραφή,

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ

ΤΡΙΟΛΕΤΤΟ

Χαρμόсуна χτυπᾶνε γύρω ἀδιάκοπα οἱ καμπάνες γοργὰ τὸ ποθητὸ τὸ μήνυμα νὰ δώσουν: «τὴν Εἰρήνην», κι' ἠχολογοῦν στὰ πέρατα τὸ ἄγγελμα οἱ παιᾶνες· χαρμόсуна χτυπᾶνε γύρω ἀδιάκοπα οἱ καμπάνες μὰ στὶς ψυχὲς μιλοῦν βουβὰ μαυροφοροῦσες μάνες —«'Ο πόλεμος κι' ἂν τέλειωσε, μέσ' τις καρδιές μας ἔχει μείνει»... Χαρμόсуна χτυπᾶνε γύρω ἀδιάκοπα οἱ καμπάνες γοργὰ τὸ ποθητὸ τὸ μήνυμα νὰ δώσουν: «τὴν Εἰρήνην».

ΜΙΧ. ΜΑΡΑΘΕΥΤΗΣ

ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΤΟΝ Α. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΤΟΝ ΖΩΓΡΑΦΟ

(Το δεύτερο ἐξάμηνο τοῦ 1959 εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ συμμεριστῶ τὴν εὐθύνη ἐνὸς προγράμματος τῆς Κυπριακῆς Τηλεοράσεως μὲ τὸν τίτλο «Συνομιλίαι». Στὸ δεκαπεντάλεπτο αὐτὸ πρόγραμμα συζητούσαμε μὲ διάφορες κυπριακὲς προσωπικότητες θέσεις καὶ προβλήματα τῶν ἐιδικοτήτων τους ἐδῶ στὴν Κύπρο. Τοποθετούσαμε βέβαια τὸ ὅλο θέμα στὰ παγκόσμια πλαίσια, τὸ εἰδικεύαμε στὴν Κύπρο καὶ στὸ τέλος ἀναφερόμαστε στὸ τί θὰ πρέπη νὰ γίνῃ στὸν τόπο μας γιὰ περαιτέρω πρόοδο.

Στὴ σειρά αὐτῆς εἶχαν παρουσιαστῆ ὁ δρ Κ. Σπυριδάκης, ὁ δρ Πορφ. Δίκαιος, ὁ ὑπουργὸς κ. Ρηγίνος Θεοχάρη, ὁ ὑφυπουργὸς κ. 'Α. 'Αζίνας, ὁ κ. 'Α. Διαμαντῆς, ὁ κ. 'Α. Πολυκάρπου.

Ξανακοιτάζοντας τὶς σημειώσεις μου καὶ τὶς περιλήψεις τῶν ὅσο λέγαμε, ἔχω ἀντιληφθῆ πῶς θὰ πρέπη νὰ δοθοῦν αὐτὰ στὸ κοινὸ ξανά, μὲ πιὸ ἄνετο τρόπο. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς δημοσιεύσεως τῶν στὴν «Πνευματικὴ Κύπρο».

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ)

Ἐρώτηση : Ποιὰ εἶναι ἡ γνώμη σας, κ. Διαμαντῆ, γιὰ τὴν σύγχρονη τέχνη; Τί λέτε δηλαδὴ γιὰ τίς τόσο παρόδοξες ἐκδηλώσεις τῆς; Ποιὰ εἶναι ἡ αἰτία τῆς μεταστροφῆς τῶν καλλιτεχνῶν ἀπὸ τίς παραδεδεγμένους ἀρχὲς τῆς τέχνης; Τί ἔκανε τὸν καλλιτέχνη νὰ ἐκφράζεται μὲ ἓνα τρόπο τόσο ἀκατανόητο ἀπὸ τὸν πολὺ κόσμο;

Ἀπάντηση : Ἡ μεταστροφή, ἡ ἐξέλιξη θὰ ἔλεγα καλύτερα, δὲν ἀφορᾷ μόνον τὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, τὴν ποίηση, τὴν λογοτεχνικὴν ἔκφραση γενικῶς, καὶ τὴν μουσικὴν. Ἡ ἀλλαγὴ, ποὺ ἔγινε στὴν τέχνη, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συνεργασίας ὅλων τῶν διανοουμένων, ποιητῶν, ἀρχιτεκτόνων, ζωγράφων, γλυπτῶν καὶ μουσικῶν. Οἱ ποιητῆς Μαρινέττι, Μάξ Τζέκσον, 'Απολλινάιο, Ζὰν Κοκτώ, 'Αντρέ Μπρετόν, 'Ἐζρα Πάουντ, ὁ ἀρχιτέκτων Λέ Κορμπουζιέ, ὁ μουσικὸς Στραβίνσκυ καὶ τόσο ἄλλοι συνεργάστησαν στενά, ὁ καθ' ἓνας στὴν τέχνην του, γιὰ τὴν δημιουργία τῶν νέων ἀξιῶν στὴν τέχνην.

Ἐρώτηση : Φυσικῶς ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα ἀλλὰ συγχρόνως, εἶναι ἀναμφισβήτητο πῶς ἡ ἀποσία τοῦ κόσμου εἶναι πρὸ αἰσθητῆ μισοστὰ στὴν ἀλλόκοτη μορφή, ποὺ παίρνει ἡ ζωγραφικὴ, κυρίως, ὅπως καὶ ἡ γλυπτικὴ. Ποῦ τὸ ἀποδίδεται αὐτό;

Ἀπάντηση : Αὐτὸ τὸ ἀποδίδω κυρίως στὸ γεγονός πῶς ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ γλυπτικὴ κρίνονται ἀπὸ τὸν πολὺν κόσμον, σὲ μιὰ στιγμὴ, μὲ τὴν πρώτη ἐπαφὴ, μόλις ἀντιγράφουν ἓνα μοντέρνο ἔργο. Ἐνῶ ἡ ποίηση καὶ ἡ μουσικὴ χρειάζονται χρόνον νὰ τὴν ἀκούσουν, καὶ σκέψη καὶ προσπάθεια, νὰ τὴν κατανοήσουν, ποὺ συχνὰ δὲν εἶναι διατεθειμένοι νὰ δώσουν. Προκειμένου γιὰ τὴν ζωγραφικὴν, ἡ κρίσις πάντα εἶναι στιγμιαία εἴτε εὐνοϊκὴ εἴτε δυσμενῆς. Π. χ. ἓνας, ἐκφράζεται αὐτόματα στὸ ἀντίκρουσμα ἐνὸς ἔργου, εἶναι θαῦμα, εἶναι μαγεία, ἢ εἶναι ἀηδία, εἶναι κοροϊδία, παραμόρφωση, στραβομάρα, ἀλλοθωρισμός.

Ἐρώτηση : Ὑπάρχει ὅμως σίγουρα κάτι, ποὺ δικαιολογεῖ, αὐτὴ τὴ δυσμενῆ κρίσις γιὰ τὴν παραμόρφωση καὶ τὸ ἀκατανόητο, ποῦ εἶναι ἡ ἐξήγησις;

Ἀπάντηση : Ἀσφαλῶς ὑπάρχει, ὅταν τὸ κριτήριον εἶναι ἡ σύγκρισις μὲ τὴν ἐπιβλητικὴν ἀνθρωπομορφικὴν τελειότητα τῆς ἀρχαίας τέχνης. Εἰδικὰ γιὰ τὸν κόσμον τὸν δικὸν μας, ποὺ εἴτε νοιῶται στὸ βάθος εἴτε ὀχι, τὸ ἀρχαῖο μεγαλεῖο, τὸ συναίσθημα τοῦ λόγου παραδόσεως, περιβάλλοντος, καλλιιεργείας, λόγου· γενικῶς τῆς ἀτμοσφαιρῆς τοῦ τόπου, ποὺ κινεῖται καὶ ζῆ, τοῦ ἐπιβάλλεται.

Ἐρώτηση : Τὸ βέβαιο εἶναι πῶς οἱ σύγχρονοι ἀξίες στὴν τέχνην ἔχουν ἀλλάξει. Ἡ παραμόρφωση ἐθελημένη ἢ μὴ, καὶ τὸ ἀκατανόητο ἢς τὸ ποῦμε, ὀφείλονται σὲ πολλοὺς λόγους.

Ἀπάντηση : 1. Στὴν τεραστία ἐξέλιξη τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων — ὁ κόσμος, οἱ καλλιτέχνες, ἤλθαν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν καλλιτεχνικὴν ἔκφραση ὅλου τοῦ κόσμου (ἀντὶ ὅπως τώρα μὲ τὴν τέχνην τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ Ρώμης).

2. Ἡ ἀνακάλυψη τῆς ἀγνότητος τῆς τέχνης τοῦ παιδιοῦ.

ΜΑΪΟΣ ΤΟΥ 45

Κομμάτια από γράμματα του θείου και του ξάδερφου από τις 'Αθήνες.

'Από γράμμα του θείου.

'Αθήναι 1η Μαΐου 1945.

'Αγαπητέ μου Θε.....,

με αγαλλίαση πήραμε τις κάρτες σου κι είδαμε με μεγάλη χαρά και υπερηφάνεια ότι υπηρετείς ως αξιωματικός της R.A.F. 'Ο Θεός να σε φυλάη και να σε βοηθήση να εκπληρώσης πλήρως τὸ καθήκον σου και να τιμήσης και τὸν ἑαυτὸν σου και τὴν οἰκογένειάν σου.

Τώρα εἴμεθα ὅλοι καλά' ἐπεράσαμε ὅμως μετὰ τὴν ἐνδοξὸν ἐποποιῖαν τῆς 'Αλβανίας τρομερὰ χρόνια ὑπὸ τὸν Γερμανικὸν ζυγόν. Δόξα τῷ Θεῷ ὅμως, ὅστις μᾶς ἀπῆλλαξε τέλος τοῦ τετραετοῦς σχεδὸν ἐφιάλτου ἐπ' ἐσχάτων δὲ και τοῦ ἐπὶ μῆνα βασανισαντος ἡμᾶς ἐσωτερικοῦ σπαραγμοῦ. Σὲ περιμένομεν ἐδῶ, ὅταν τύχης εὐκαιρίας, με ἀνοιχτὰς ἀγκάλας.....

'Ο Τάκης σοῦ γράφει ἰδιαιτέρως. 'Εγὼ και ἡ θεία σου σὲ ἀσπάζομεθα θερμότατα.
Χαρίλαος.

'Από γράμμα ξάδερφου.

'Αθήναι 1η Μαΐου 1945.

'Αγαπητέ μου ξάδερφε,

ἡ κάρτα σου ἔτσι ἀναπάντεχη ἀπὸ τὴ Λόντρα και με τόσο καταπληκτικὰ κι εὐχάριστα νέα, μᾶς χαροποίησε ὄλους ὅσο δὲν μπορεῖς νὰ φαντασθῆς. Σὲ συγχαίρω και σὲ ζηλεύω. Πραγματοποιώντας τ' ὄνειρό σου τίμησες και τὴ μάνα Πατρίδα και τὸ σόι μας — Και ἐγὼ, ἑφεδρος ἀξιωματικὸς ἔλαβα μέρος σ' ὄλο τὸν πόλεμο τῆς 'Αλβανίας και τώρα πάλι κοντὰ εἶναι πού θὰ ξανατάω....

Τάκης

Κομμάτι ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν στὸ γράμμα τοῦ θείου.

2α Μαΐου 1945.

'Αγαπητέ μου θεϊ,

Ζήσαμε μαζί σας τὶς γεμάτες ἀγωνία και πόνο μέρες σας και σήμερα ἀντικοῦμε με ἐλπίδα τὸ μέλλον μ' ὄλο πού ἡ πίκρα μένει ἀκόμα στὴν ψυχὴ κι ἡ ἀμφιβολία θὰ δέρνη γιὰ καιρὸ τὴ σκέψη μας: Χρειάζεται μεγάλη θέληση κι' Ἡράκλειες προσπάθειες ἂν στὸ τέλος θέλομε νὰ δοῦμε τὴν 'Ελλάδα μας ξανανειωμένη. Ἄν θέλομε ἀπὸ τὶς μαῦρες πέτρες και τὰ χαλάσματα νὰ ξαναχτίσουμε τὴ χώρα μας πρέπει νὰ ἀφήσουμε τὴν Ἐχθρα στὴ μεριά και νὰ δεχτοῦμε τὴν Ἄγάτη γιὰ βασίλισσα στὴν καρδιά μας. Ἄς ἐλπίσουμε κι' ἄς προσπαθοῦμε πάντα....

Θ.....

Γιὰ τὴν ἀντιγραφὴ,

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ

ΤΡΙΟΛΕΤΤΟ

Χαρμόσυνα χτυπᾶνε γύρω ἀδιάκοπα οἱ καμπάνες
γοργὰ τὸ ποθητὸ τὸ μήνυμα νὰ δώσουν: «τὴν Εἰρήνη»,
κι' ἠχολογοῦν στὰ πέρατα τὸ ἄγγελμα οἱ παιᾶνες·
χαρμόσυνα χτυπᾶνε γύρω ἀδιάκοπα οἱ καμπάνες
μὰ στὶς ψυχὲς μιλοῦν βουβὰ μαυροφοροῦσες μάνες
— «'Ο πόλεμος κι' ἂν τέλειωσε, μέσ' τὶς καρδιές μας ἔχει μείνει»...
Χαρμόσυνα χτυπᾶνε γύρω ἀδιάκοπα οἱ καμπάνες
γοργὰ τὸ ποθητὸ τὸ μήνυμα νὰ δώσουν: «τὴν Εἰρήνη».

ΜΙΧ. ΜΑΡΑΘΕΤΗΣ

ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΤΟΝ Α. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΤΟΝ ΖΩΓΡΑΦΟ

(Το δεύτερο εξάμηνο του 1959 είχα την εύτυχια να συμμεριστώ την εύθυνη ενός προγράμματος της Κυπριακής Τηλεοράσεως με τόν τίτλο «Συνομιλίες». Στο δεκαπεντάλεπτο αυτό πρόγραμμα συζητούσαμε με διάφορες κυπριακές προσωπικότητες θέσεις και προβλήματα των ειδικοτήτων τους εδώ στην Κύπρο. Τοποθετούσαμε βέβαια το όλο θέμα στα παγκόσμια πλαίσια, το είδικεύαμε στην Κύπρο και στο τέλος αναφερόμαστε στο τί θα πρέπει να γίνει στον τόπο μας για περαιτέρω πρόοδο.

Στη σειρά αυτή είχαν παρουσίαση ο δρ Κ. Σπυριδάκης, ο δρ Πορφ. Δίκαιος, ο ύπουργός κ. Ρηγίνος Θεοχάρη, ο ύφυπουργός κ. 'Α. 'Αζίνας, ο κ. 'Α. Διαμαντής, ο κ. 'Α. Πολυκάρπου.

Ξανακοιτάζοντας τις σημειώσεις μου και τις περιλήψεις των όσο λέγαμε, έχω άντιληφθή πώς θα πρέπει να δοθούν αυτά στο κοινό ξανά, με πιό άνετο τρόπο. Αυτός είναι ο λόγος της δημοσιεύσεώς των στην «Πνευματική Κύπρο».

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ)

Ερωτήση : Ποιά είναι ή γνώμη σας, κ. Διαμαντή, για την σύγχρονη τέχνη; Τί λέτε δηλαδή για τις τόσο παράδοξες εκδηλώσεις της; Ποιά είναι ή αίτία της μεταστροφής των καλλιτεχνών από τις παραδεδεγμένες άρχές της τέχνης; Τί έκανε τον καλλιτέχνη να έκφράζεται με ένα τρόπο τόσο άκατανόητο από τον πολύ κόσμο;

Απάντηση : 'Η μεταστροφή, ή εξέλιξη θά έλεγα καλύτερα, δέν άφορά μόνον την τέχνην, αλλά και την άρχιτεκτονική, την ποίηση, την λογοτεχνική έκφραση γενικά, και την μουσική. 'Η άλλαγή, πού έγινε στην τέχνη, είναι άποτέλεσμα της συνεργασίας όλων των διανοουμένων, ποιητών, άρχιτεκτόνων, ζωγράφων, γλυπτών και μουσικών. Οί ποιητές Μαρινέτι, Μάξ Τζέικολ, 'Απολλιναιό, Ζάν Κοκτώ, 'Αντρέ Μπρετόν, 'Εζρα Πάουντ, ο άρχιτέκτων Λέ Κορμπουζιέ, ο μουσικός Στραβίνσκυ και τόσοι άλλοι συνεργάστησαν στενά, ο καθ' ένας στην τέχνη του, για την δημιουργία των νέων αξιών στην τέχνη.

Ερωτήση : Φυσικά έτσι έχουν τα πράματα αλλά συγχρόνως, είναι άναμφισβήτητο πώς ή άπορία του κόσμου είναι πιό αισθητή μπροστά στην άλλόκοτη μορφή, πού παίρνει ή ζωγραφική, κυρίως, όπως και ή γλυπτική. Ποϋ το άποδίδεται αυτό;

Απάντηση : Αυτό το άποδίδω κυρίως στο γεγονός πώς ή ζωγραφική και ή γλυπτική κρίνονται από τον πολύ κόσμο, σε μιá στιγμή, με την πρώτη έπαφή, μόλις άντικρίθουν ένα μοντέρνο έργο. 'Ενώ ή ποίηση και ή μουσική χρειάζονται χρόνο να την ακούσουν, και σκέψη και προσπάθεια, να την κατανοήσουν, πού συχνά δέν είναι διατεθειμένοι να δώσουν. Προκειμένου για την ζωγραφική, ή κρίση πάντα είναι στιγμιαία είτε ενόικη είτε δυσμενής. Π. χ. ένας, έκφράζεται αυτόματα στο άντίκρουσμα ένός έργου, είναι θαύμα, είναι μαγεία, ή είναι άηδία, είναι κοροϊδία, παραμόρφωση, σφραβομάρα, άλλοιθωρισμός.

Ερωτήση : 'Υπόχει όμως σίγουρα κάτι, πού δικαιολογεί, αυτή τή δυσμενή κρίση για την παραμόρφωση και το άκατανόητο, ποιά είναι ή εξέγηση;

Απάντηση : 'Ασφαλώς ύπόχει, όταν το κοιτήριο είναι ή σύγκριση με την επιβλητική άνθρωπομορφική τελειότητα της άρχαίας τέχνης. Ειδικά για τον κόσμο τον δικό μας, πού είτε νοιώθει στο βάθος είτε όχι, το άρχαιο μεγαλείο, το συνάίσθημα του λόγω παραδόσεως, περιβάλλοντος, καλλιιεργείας, λόγω γενικά της άτμοσφαιρας του τόπου, πού κινείται και ζή, του επιβάλλεται.

Ερωτήση : Το βέβαιο είναι πώς οί σύγχρονοι αξίες στην τέχνη έχουν αλλάξει. 'Η παραμόρφωση έθελμημένη ή μή, και το άκατανόητο άς το πούμε, όφείλονται σε πολλούς λόγους.

Απάντηση : 1. Στην τεραστία εξέλιξη των συγκοινωνιακών μέσων — ο κόσμος, οί καλλιτέχνες, ήλθαν σε έπαφή με την καλλιτεχνική έκφραση όλου του κόσμου (άντι όπως τώρα με την τέχνη της άρχαίας 'Ελλάδος και Ρώμης).

2. 'Η άνακάλυψη της άγνότητος της τέχνης του παιδιού.

3. Ἡ σημασία πού δόθηκε στήν λαϊκή τέχνη ὅλου τοῦ κόσμου.
4. Ἡ τέχνη τῶν πρωτογόνων λαῶν.
5. Ἡ ἔρευνα τοῦ ὑποσυνειδήτου — Φροϋδισμός.
6. Τά νέα ὄπλα στήν ἀρχιτεκτονική.

Ἐρώτηση: Νομίζω ὅτι τὸ θέμα πλαταίνει πολὺ καὶ φυσικὰ δὲν μπορούμε νὰ ἐπεκταθούμε σ' αὐτὸ τώρα. Θὰ μπορούσατε ὅμως νὰ μοῦ πῆτε ποιά εἶναι ἡ θέση, ἡ ζωὴ, τὸ ἐπίπεδο τῆς ζωγραφικῆς κινήσεως στήν Κύπρο;

Ἀπάντηση: Ἡ κοσμικὴ ἀν' τὴν ποῦμε, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν θερησκευτικὴ, καλλιτεχνικὴ κίνηση στήν Κύπρο, εἶναι πολὺ νεαρά, ὅπως ξέροουμε ὅλοι, ὅπως ἐξ ἴσου γνωστή, εἶναι ἡ ραγδαία ἐξέλιξή της στὰ τελευταῖα χρόνια. Ἐκθέσεις, ἀθροῖα προσέλευσις τοῦ κόσμου, ἀναφορὰ καὶ ἐνδιαφέρον τοῦ τύπου, δημιουργία συλλόγων καὶ παναθηναίων, εἶναι ὅλα καλά καὶ εὐόλιωνα στοιχεῖα. Ἡ ποιότης ἐπίσης πλαταίνει, ἀπὸ τὸν τοπογραφικὸ χαρακτῆρα καὶ τὸν νατουραλισμό, στὴ σύνθεση, μὲ ἐκδηλὸ τὸ τοπικὸ στοιχείον, ὡς τὴν διεθνή πανανθρώπαινη ἀπασχόληση τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς.

Ἐρώτηση: Ὅταν λέγετε τοπικὸ στοιχείο, τί ἐννοεῖτε;

Ἀπάντηση: Ἐννοῶ κάθε ἔκφραση, πού εἶναι ἄμεσα ἐπιηρεασμένη ἀπὸ τὸ θέαμα, τὴν ζωὴ, τὴν ἀτμόσφαιρα, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ τόπου μας.

Ἐρώτηση: Στὴν δική σας περίπτωση, τί ρόλο παίξει τὸ τοπικὸ στοιχείο κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο;

Ἀπάντηση: Εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ἀναφέρεται κανεὶς στήν δουλειά του. Ἐπιτίθεται, πὸς ὅταν ζωγραφίσῃ κανεὶς, δὲν κάθεται νὰ κἀνὴ ὑπολογισμοὺς τί πρέπει νὰ κἀνὴ καὶ τί ὄχι. Ἐνας ζωγράφος ἐκφράζει συγνήσεις φρέσκεις ἡ κατασταλαγμένες μέσα του, καὶ πὸς ζητοῦν διέξοδο. Κοιτάζοντας τὴν δουλειά μου, θρίσκω φανερὴ ἐπίδραση ἀπὸ τὸ τοπίο, τὴν ἀτμόσφαιρα, τὸν κόσμο, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ιδιοσυγκρασία τοῦ κόσμου, πὸς μᾶς περιβάλλει. Ἄν αὐτὸ τὸ ὀνομάσουμε τοπικὸ στοιχείο, τότε πρέπει νάναί καὶ μέσα στὴ δουλειά μου. Πάντως δὲν μὲ ἀπασχολεῖ καθόλου ἡ ἠθρογραφία. Εἶμαι γεμάτος ἀπὸ ζωντανὲς ἐντυπώσεις πάσης μορφῆς τοῦ τόπου αὐτοῦ. Συγχρόνως, χωρὶς νὰ ἀνῆκω σὲ καμμιά ὀρισμένη κίνηση ἢ δόγμα, δὲν μπορῶ παρὰ νὰ εἶμαι ἐπιηρεασμένος ἀπὸ τὰ σύγχρονα προβλήματα, πὸς ἀντιμετωπίζει ἡ τέχνη γενικὰ καὶ ἀσφαλῶς θὰ μοῦ ἔχουν δημιουργηθῆ ὀρισμένες ψυχώσεις καὶ ἀντιλήψεις, πὸς κατὰ κάποιον τρόπον ἀφήνουν τὰ ἴχνη τους στήν δουλειά μου.

Ἐρώτηση: Δὲν νομίζετε πὸς οἱ ἀντιλήψεις αὐτὲς ἔχουν δώσει διάφορο μορφή στὴ δουλειά σας κατὰ τὴν μαζρὰν περίοδον πὸς ζωογραφίσετε;

Ἀπάντηση: Φυσικὰ αὐτὸ συμβαίνει σὲ ὅλους. Ἡ κίνηση πρὸς τὴν ὑπαίθρο καὶ τὸ τοπίο π.χ., πὸς μᾶς κληρονόμησαν οἱ ἱμπερσιονιστὰι φαίνεται στὰ πρῶτα μου ἔργα. (εἰκόνας: λεῖνες, Ἅγιος Θεόδωρος, τοπία κτλ.). Συγχρόνως ὅμως, ὁ ἄνθρωπος, ἡ μορφή καὶ ἡ κίνησή του, ἡ συσχέτισή του μὲ τὸ παρελθόν, μὲ ἔχουν ἀπασχολήσει σχεδὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ (1931 φυτεύτριες, σχέδια).

Ἐρώτηση: Ἐδουλέψετε καὶ πρὸς τίς δύο κατευθύνσεις συγχρόνως;

Ἀπάντηση: Μετὰ ἀπὸ τίς πρῶτες αὐτὲς ἐκδηλώσεις (φυτεύτριες) ἔπερασε μιά περίοδος δέκα ἐτῶν τουλάχιστον ὡς τὸ 1940 γιὰ νὰ ἐργασθῶ συστηματικὰ στὴ σύνθεση γιὰ μιά ἄλλη μεγάλη περίοδο (δύο μορφές, ἡ κοπέλα μὲ τίς παταροῦνες, μάνα καὶ παιδί,..... καὶ ἄλλα).

Ἐρώτηση: Μήπως διακρίνετε καμμιά ἄλλη περιόδὸ σας ὕστερα ἀπὸ αὐτὲς;

Ἀπάντηση: Νομίζω πὸς ἡ ἰδιόρρυθμη κατασκευὴ τῆς παλαιᾶς Λευκωσίας μὲ ἀπησχόλησε ἰδιαίτερος, οἱ στῆγες, τὰ σοκάκια, ἡ ἀπλὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν, θὰ πρέπει νὰ ἔχῃ ἱκανοποίησή μου ἰδιαίτερή μου ἀγάπη, πρὸς τὸ πλαστικὸ στοιχείο στὴ ζωογραφικὴ (στῆγη, αἰλές, σπῖτι Ἀδελαΐδος κτλ.—) Αὐτὸ ἴσως θὰ μὲ κατεῖχανε στήν τελευταία μου δουλειά, ὅπου τὸ πλαστικὸ στοιχείο πὸς ἀνέφερα κυριαρχεῖ καὶ ἴσως ὀδηγεῖ κάπου ἄλλου (μυστικὸ—ἀφαίρεση).

Ἐρώτηση: Τί νομίζετε πὸς πρέπει νὰ γίνῃ γιὰ τὴν προώθηση τῆς τέχνης καὶ τὴν καλλιέργεια τοῦ κόσμου στὸν τομέα αὐτό;

Ἀπάντηση: Πολλά! Πάρα πολλά!

Ἰδρουν ἀνωτάτου σώματος μὲ σκοπὸ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν προστασία κάθε καλλιτεχνικῆς ἐκδηλώσεως (παρ' ὅλους τοὺς κινδύνους καὶ παρεξηγήσεις πὸς περικλεῖται αὐτό) Π.χ.

1. Σεβασμὸς καὶ διατήρηση κάθε γωνιάς πὸς ἀξίζει.
2. Ἐλεγχος στὶς οἰκοδομὲς καὶ ἀνάπτυξη τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν.
3. Προστασία τοῦ τοπίου.

4. Διατήρηση αρχαίων μνημείων.
5. Ίδρυση μουσείων, πινακοθηκών, συλλόγων.
6. Ώργάνωση ξένων ἐκθέσεων στὸν τόπο μας.
7. Ώδρυση σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν καὶ Ἐλευθέρας Ἀκαδημαϊκῆς Τέχνης.
8. Διαφήμιση γιὰ τὸν κόσμο μὲ θέμα τὴν σύγχρονη καὶ τὴν παλιὰ τέχνη μὲ σύστημα προβολῶν, ἐκθέσεων ἀντιγράφων, ὁμιλιῶν καὶ συζητήσεων.
9. Ώποτροφίες καὶ προστασία τοῦ πλουσίου ταλέντου ποῦ ὑπάρχει στὸν τόπο μας.

ΣΑΛΒΑΤΟΡ ΚΟΥΑΖΙΜΟΔΟ (1901-)

ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ

«Μῆτερ γλυκυτάτη», τώρα πέφτουν οἱ καταχινίες,
 τὸ κανάλι χτυπάει ἀβέβαια πάνω στὶς ὄχτες,
 τὰ δέντρα φουσκώνουν ἀπὸ νερό, καίγονται ἀπὸ χιόνι.
 Δὲν εἶμαι θλιμμένος στὸ Βοριᾶ, δὲ βρίσκομαι
 σὲ εἰρήνη μὲ τὸν ἑαυτό μου, μὰ δὲν προσμένω
 συχῶρηση ἀπὸ κανένα *πολλοὶ μοῦ χρωστᾶνε δάκρυα
 ἀπὸ ἄνθρωπο σὲ ἄνθρωπο. Ζῆρω πῶς δὲν εἶσαι καλά,
 πῶς ζῆς ὅπως ὅλες οἱ μάνες τῶν ποιητῶν, φτωχὴ
 καὶ δίκαιη μέσα στὸ ὄριο τῆς ἀγάπης γιὰ τοὺς
 ἀλαργεμένους γυιούς. Σήμερα εἶμ' ἐγὼ ποῦ σοῦ γράφω.
 Ἐπὶ τέλους, θὰ πῆς, δυὸ λόγια ἀπ' αὐτὸ τὸ παιδί
 ποῦ ἔφυγε τὴ νύχτα, μ' ἕνα κοντὸ μανδύα
 καὶ μερικοὺς στίχους στὴν τσέπη. Καημένο, τόσο
 ἀνοιχτόκαρδο, θὰ τὸ σκοτώσουν μιὰ μέρα σὲ κάποιον τόπο.
 Βέβαια, θυμᾶμαι, ἦταν ἀπὸ κείνο τὸν γκριζο σταθμὸ
 τῶν ἀργῶν τραίνων, ποῦ κουβαλοῦσαν ἀμύγδαλα
 καὶ πορτοκάλια, στὶς ἐκβολές τῆς ἡμέρας,
 τὸ ποτάμι γεμάτο κουροῦνες, ἀλάτι κι' εὐκαλύπτους.
 Μὰ τώρα σ' εὐχαριστῶ, αὐτὸ θέλω, γιὰ τὴν εἰρήνη,
 ποῦ ἔχεις ἀποθέσει στ' ἄχειλι μου, καλόβολη
 σὰν τὴ δική σου.
 Ἐκεῖνο τὸ χαμόγελο μ' ἔχει γλυτώσει ἀπὸ δάκρυα
 καὶ πόνους. Καὶ δὲ σημαίνει ἂν τώρα
 ἔχω κάποια δάκρυα γιὰ σένα, γιὰ ὅλους ἐκείνους,
 ποῦ σὰν κι' ἐσένα προσμένουν καὶ δὲν ξέρουν τί.
 Ἄ, θάνατέ εὐγενικέ, μὴν ἀγγίξης τὸ ρολοῖ
 στὴν κουζίνα ποῦ χτυπάει πάνω στὸν τοῖχο.
 Ὅλα τὰ παιδικὰ μου χρόνια πέρασαν πάνω
 στὸ σμάλτο τῆς πλάκας σου, πάνω σ' ἐκεῖνα
 τὰ ζωγραφισμένα λουλούδια. Μὴν ἀγγίξης τὰ χέρια,
 τὴν καρδιά τῶν γέρων.
 Μ' ἂν ἴσως ἀπαντοῦσε κανένας ; Ὡ θάνατε τοῦ ἑλέους,
 θάνατε τῆς ντροπῆς. Ἄντιο, ἀγαπημένη, ἀντίο
 «Μῆτερ γλυκυτάτη».

ΜΕΤ. Θ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ Γ. ΠΙΕΡΙΔΟΥ

Η ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΠΑΦΟ

Ἡ Πάφος εἶναι σήμερα ἓνα ἀπὸ τὰ κέντρα τῆς λαϊκῆς τέχνης τῆς Κύπρου. Ἐδῶ θὰ βρῆ κανεὶς ὅ,τι ἀπόμεινε ἀπὸ τὴν πρωτινὴ τέχνη τῆς ὑφαντικῆς καὶ ἀπὸ τὸ κέντημα, γιὰ τὸ ὁποῖο φημιζότανε ἡ Κύπρος. Στὰ ὄρεινά χωριά τῆς Πάφου γίνεται ἀκόμα τὸ ὑφαντὸ κέντημα, οἱ μαντηλιές μετὶ τῆς σταυροβελονιῆς καὶ τὰ ξιφτιστὰ ἀσπροπλούμια τοῦ *σχεροῦ* πού σ' ἄλλα μέρη τῆς Κύπρου σταμάτησαν ἀπὸ καιρὸ. Ἐπίσης τὰ ὑφαντὰ τῆς Πάφου, διάφορα ἄλλα σκαλιστὰ διακοσμητικὰ ἀντικείμενα καὶ τὸ σπῆτι τοῦ χωριοῦ διατηροῦν ἴσαμε σήμερα τὸ λαϊκὸ χαρακτῆρα ἀνέπαφο.

Τὰ γεωργικὰ προϊόντα τῆς ἐπαρχίας Πάφου ἦσαν ὀνομαστὰ κ' ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ πρῶτα ὕλικά γιὰ τὴν ὑφαντικὴ. Βαμβάκι, λινάρι καὶ μετάξι παρήγε ἡ Πάφος ἀπὸ τὰ πῶ ἀλλεπτὰ σ' ὅλη τὴν Κύπρο. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανὸς γράφει (Ἱστορικὰ Χρονολογικὴ τῆς Νήσου Κύπρου, 1788) γιὰ τὰ προϊόντα τῆς Πάφου τὰ ἐξῆς: «Δινάριον ἀρετὸν καὶ κἀννάβιον καὶ κλωστή λευκασμένη λιναρίου εἰς Πάφον» καὶ σὲ ἄλλο μέρος ἐπαινεῖ τὸ μετάξι τῆς «τὸ τῆς Πάφου τὸ μετάξιον εἶναι τὸ ἐλλεκτότερον καὶ τὸ σιτάσιον ἐκείνης τῆς γῆς ἀδρύτερον ἀπὸ πολλὰ ἄλλα εἶδη καρπῶν. Προτιμῶνται σχεδὸν τῶν λοιπῶν τῆς νῆσου τὰ τῆς Πάφου γεννήματα καὶ πάλα καὶ νῦν».

Ἀργότερα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ξένους, πού ἐπισκεφθήκανε τὴν Πάφο μλοῦν μ' ἐνθουσιασμοῦ γιὰ τὰ προϊόντα τῆς. Ὁ Mas Latrie γράφει (L' ile de Chypre, Paris 1879) ὅτι τὸ καλύτερο μετάξι μετὰ τὸ κίτρινο χροῶμα γίνεται στὰ ὄρεινά χωριά τῆς Πάφου ὅπου βόσκονται καὶ τὰ πῶ μεγάλα δένδρα τῆς συκαμνιάς ἀπὸ ὄλο τὸ νησί. Ἡ ἐπαρχία αὐτὴ παράγει τὴν μισὴ ποσότητα μεταξιοῦ ἀπὸ ὅλη τὴν Κύπρο.

Πρὶν λίγα χρόνια ἀκόμα στὴ Μεσοορία γιὰ νὰ κάνουνε καλὸ μετάξι προσπαθοῦσαν νὰ βροῦνε σπόρο ἀπὸ κ α ρ ὄ ρ ι ν Π α φ ῖ τ ι κ ο ν δηλ. κουκούλι ἀπὸ τὴν Πάφο.

Ἦταν λοιπὸν φυσικὸ μετὰ τὰ ἐλλεκτὰ ὕλικά, τὸ καλὸ βαμβάκι καὶ τὸ σιπλινὸ καὶ στερεὸ μετάξι, καὶ τὴν ἐμφυτὴ καλαισθησία τῆς γυναίκας τῆς Πάφου νὰ δημιουργηθῆ καὶ ἀνάλογη τέχνη ὑφαντικὴ καὶ κεντητικὴ.

Ἐπίσης τὸ ὄρεινὸ κέντημα, πού ἔκαναν οἱ γυναῖκες τῆς Πάφου, τραβήξε τὴν προσοχὴ τῶν ξένων ἐπισκεπτῶν πού δὲν περιέμεναν νὰ βροῦνε στὰ χωριά τῆς Πάφου ἀνεπτυγμένῃ σὲ τέτοιο βαθμὸ τὴν κεντητικὴ τέχνη.

Ὁ Γάλλος Γεωλόγος Al. Gaudry, πού ἐπισκέφθηκε τὴν Κύπρο τὸ 1853 κ' ἔγραψε γιὰ τὴς ἔρευνες του στὸ νησί, Resherches Scientifiques en Orient Paris, (1855) ἀναφέρει ὅτι στὸ ὄρεινὸ χωριὸ Δρύμου στὴν ἐπαρχία Πάφου βρῆκε τὴς γυναῖκες ν' ἀσχολοῦνται μ' ἓνα εἶδος βιοτεχνίας, πού ἦταν ἀγνωστο σ' ἄλλα μέρη τῆς Κύπρου. Κεντούσαν μετὰ μεταξωτῆς πολύχρωμες κλωστῆς μαντηλιές καὶ τραπεζομαντηλιές μετὰ θραυμαστὴ τέχνη, πού τοῦ ἔκαμαν ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση γιὰ τὴν πρωτοτυπία καὶ τὴν κομψότητά τους.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὰ κεντήματα, πού εἶδε ὁ Gaudry εἶναι οἱ μαντηλιές κ' οἱ τραπεζομαντηλιές, πού ἐξακολουθοῦν νὰ κεντοῦν ὡς σήμερα οἱ γυναῖκες στὰ διάφορα χωριά τῆς Πάφου μετὰ τὸ πολύχρωμα νήματα καὶ τὰ ὄμοια σχέδια μετὰ σταυροβελονιῆς.

Λίγο ἀργότερα τὸ 1893 ἡ Mrs Lewis ἡ περιηγήτρια, πού ἐπισκέφθηκε πολλὰ ἀπὸ τὰ χωριά τῆς Κύπρου γράφει (A lady's impression on Cyprus, 1893 London, 1894) ὅτι στὴ Φύτη τῆς Πάφου ἔκαναν ὑφαντὰ κεντήματα μετὰ βαμβακερὰ νήματα σὲ διάφορα χωριά καὶ μερικὰ πολὺ ὄμοια ἄσπρα μετὰ ξιφτιστὸ κέντημα. Ἡ ἴδια ἡ περιηγήτρια κἀμει στὸ σημεῖο αὐτὸ μὰ ἱστορικὴ παρένθεση γιὰ νὰ πῆ ὅτι στὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἡ Κύπρος ἦταν μεγάλο κέντρο κεντητικῆς πού τὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ δημιουργία τῆς θὰ τὰ μεταφέρανε οἱ Φοῖνικες ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ καὶ ἔγιναν ἡ αἰτία γιὰ νὰ διαδοθῆ τὸ κέντημα στὸ νησί. Ὅμως πολὺ πρὶν, συνεχίζει ἡ ἴδια, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴς πληροφορίες πού βρισκομε στὸν Πανουανία (VIII, 5. 3.) ἡ τέχνη τοῦ κεντήματος δὲν ἦταν ἀγνωστὴ στὴν Κύπρο καὶ μάλιστα στὴν Πάφο, γιὰτὶ ἡ Λαοδίχη ἡ κόρη τοῦ Ἀγαπήνορα τοῦ ἰδρυτῆ τῆς Νέας Πάφου ἔστειλε στὴν Τεγέα τῆς Ἀρκαδίας, τὴν πατρίδα τῆς, πέλλο ὡς ἀφιέρωμα στὴν Ἀθηνᾶ, πού θὰ ἦταν, χωρὶς ἀμφιβολία, κεντημένως.

Στὴν Πάφο ἡ ὑφαντικὴ κ' ἡ κεντητικὴ εἶναι ἀπὸ τοὺς πλουσιώτερους κλάδους

της λαϊκής τέχνης. Ἡ ὑφαντική, ἡ τέχνη πού ἐξυπηρετεῖ τις πιό ἄμεσες ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, εἶχε πάει στήν Κύπρου μεγάλη ἀνάπτυξη. Παρουσιάζει ὅμως, ἐκτός ἀπό δορισμένες ἐξαιρέσεις (ὑφάσματα πού γίνονται μόνο σέ δορισμένα κέντρα ὑφαντικής) μιὰ καταπληκτική ὁμοιομορφία. Τά ἴδια ὑφάσματα, βαμβακερά, μάλλινα, λινά, μεταξοτά γίνονται σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Κύπρου. Τά χονδρά ἄσπρα βαμβακερά γιά τήν καθημερινή χρήση στό νοικοκυριό γιά μαντηλιές, σεντόνια καί ἐσώρουχα. Τά διάφορα εἶδη τῆς ἀλατιᾶς γιά τήν καθημερινή ἐνδυμασία, ἀνδρική καί γυναικεία, καί εἶδη νοικοκυριοῦ. Τά μάλλινα γιά τὰ χειμωνιάτικα σεντόνια καί σέ μερικές περιπτώσεις γιά ἐσώρουχα. Στήν Πάφου ὑφαίνουν καί ἓνα ἰδιαιτερο ὀλομάλλενο σκέπασμα τὸ διχοράμι, πού πολλές φορές εἶναι στολισμένο στίς δυὸ ἄκρες μὲ πολὺ ζωῆμα ὑφαντὰ κεντήματα καί σταυρωτὲς μόστρες στὴ μέση.

Ἡ Κύπρος πάνω ἀπ' ὅλα φημιζόταν γιά τὰ μεταξοτά ὑφάσματα. Τὸ μεγάλο κέντρο τῆς ὑφαντικῆς τῶν μεταξοτῶν ἦταν ἡ Λευκωσία. Ἡ Πάφου εἶχε τὴ δεύτερη θέση στήν ὑφαντικὴ τῶν μεταξοτῶν. Στήν Πάφου οἱ ἀνεφантаρχές ὑφαίναν καί ἐξακολουθοῦν νὰ ὑφαίνουν τοὺς ἰταρέδες, τὰ ταϊστά, τὰ κουκουλάριζα καί ὀλομέτρεξα ὑφάσματα γιά τις νυκτικὲς καί Κυριακάτικες ἐνδυμασίες καί τὰ σεντόνια καί τις μαντηλιές, πού φυλάνε οἱ νέες γιά τὴν προικα τους.

Ἡ Πάφου εἶναι κυρίως γνωστὴ γιά τὰ πλουμιὰ τῆς βούφας τὰ ὑφαντὰ κεντήματα, πού τὰ ὀνομάζουμε Φυθζιώτικα. Δὲν γίνονται μόνο στὴ Φύτη καί στὰ γειπονικά τῆς χωριά, ἀλλὰ καί σ' ἄλλα μακρινὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας Πάφου.

Τὰ ὑφαντὰ κεντήματα πρὶν 50—100 χρόνια ἦσαν τὰ πιό συνηθισμένα εἶδη λαϊκῆς τέχνης στὰ περισσότερα χωριά τῆς Κύπρου. Τραίνανε τὸ ὑφασμα καί στίς ἄκρες του κεντοῦσαν μὲ παλύχρωμα νήματα μὲ τὰ δάκτυλά τους ἢ μὲ τὴ βελονί (δ) α σειρὲς μὲ διάφορα σχέδια. Στολιζάνε τις ἄκρες μαντηλιῶν, τραπεζομαντηλιῶν, σεντονιῶν, μαξιλαριῶν, χοιμιῶν κ.λ.π. Σήμερα δὲν γίνονται πιὰ στήν Κύπρου ἐκτός ἀπὸ τις δυὸ ἀκρινὲς ἐπαρχίες τὴν Πάφου καί τὸ Καρπάσι.

Τὰ Παφίτικα ὑφαντὰ κεντήματα μὲ τὰ ἀδρά γεωμετρικά καί ἀνθεμοτὰ σχέδια τοποθετημένα σὲ ζώνες ἐπάνω στήν ἐπιφάνεια τῶν ὑφασμάτων καί τὴν αἰσθητὴ χρωματικὴ τους σύνθεση, ἀποτελοῦν ἀξιόλογα δείγματα γυναικείας καλλιτεχνικῆς δημιουργίας μὲ μακρὰ παράδοση στήν λαϊκὴ τέχνη τῆς Κύπρου.

Τὰ σχέδια στὰ Παφίτικα ὑφαντὰ εἶναι μικρά, ἀπλὰ καί μεγαλύτερα πρὶν σύνθετα, πού κάθε ἓνα ἀνάλογα μὲ τὸ μέγεθός του ἔχει ἰδιαιτερὴ θέση ἀνάμεσα στίς σειρὲς τῶν κεντημάτων. Τὸ βασικὸ σχέδιο εἶναι ὁ ὀμόβος, τὸ κερύδι ν ὀπως τὸ λένε, πού μετατρέπεται σὲ σύνθετο μὲ τὴν προσθήκη διαφόρων πλαισίων καί τοῦ στυλλοῦ πού στυλλώνει καί μὲ τὴ συνεχῆ ἐπανάληψή του συνδέει τὰ διάφορα τμήματα τῶν σχεδίων.

Πιοἰσθητὰ μὲ τὰ ὑφαντὰ τὰ πλουμιὰ τοῦ βελονιοῦ πού γίνονται μὲ τὴ σταυροβελονιά εἶναι ἀπὸ τὰ ὀραϊότερα δείγματα τῆς λαϊκῆς τέχνης τῆς Πάφου. Τὴ σταυροβελονιά μπορούμε νὰ τὴν ὀνομάσουμε Παφίτικη λαϊκὴ βελονιά.

Τὰ σχέδια γίνονται στίς ἄκρες τῶν κεντητῶν μὲ πολύχρωμα νήματα, πού ὁ συνδυασμός τῶν χρωμάτων εἶναι τις περισσότερες φορές πρὶν ἐπιτηχημένος. Εἶναι σχέδια γεωμετρικά, ἀνάμεικτα μὲ ἀνθεμοτὰ καί ζωικά θέματα. Φυσικά τὰ σχέδια αὐτὰ ὀπως καί τὰ σχέδια τῶν ὑφαντῶν τὰ ξεσηκώνουν ἀπὸ παλιότερα κεντήματα χωρὶς ν' ἀφαιροῦν ἢ νὰ προσθέτουν σ' ὀρχαυὰ θέματα· ἄλλοστε αὐτὸ εἶναι κι' ἓνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικά τῆς λαϊκῆς τέχνης. Ὅμως στὰ κεντήματα τοῦ βελονιοῦ ἡ κεντήτρια ἔχει μεγαλύτερη ἐλευθερία παρὰ στὸν ὀργαλειὸ στὸ νὰ συμπληρώσει ἓνα δορισμένο σχέδιο καί νὰ διακοσμήσει μεγαλύτερη ἐπιφάνεια ἐπάνω στὸ κεντητὸ ὑφασμα.

Ἐξ ἄλλου τὰ γεωμετρικά σχέδια εἶναι τὰ βασικά διακοσμητικά στοιχεῖα καί σ' ἄλλους κλάδους τῆς λαϊκῆς τέχνης τῆς Πάφου π.χ. στὴ διακόσμηση τῶν πλουμιστῶν κολοτζιῶν καί λαϊκῶν μουσικῶν ὀργάνων πιδζιαβλιῶν καί ταμπούριδων. Τὰ κολοτζεῖα τὰ χρησιμοποιοῦσαν γιά νὰ φυλάξουν τὸ κρασί ἀλλὰ τὰ πλουμιστὰ τις περισσότερες φορές τὰ τοποθετοῦσαν στὰ ὀφάρια γιά νὰ στολίσουν τὸ σπιτι τους. Τὸ πλούμισμα τῶν κολοτζιῶν εἶναι τέχνη πού καί σήμερα ὀκόμα ἀκμαίει σὲ πολλὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας Πάφου, στήν Πέγεια, Κάθηρα, Ἰνια, Λετύμυου κ.λ.π.

Τ' ὀρχαϊότερα εἶναι στολισμένα μὲ ζῶνες ἀπὸ ὀδάκες, ὀμόβους, τρίγωνα, κύκλους, σταυρούς πού σκεπάζουν ὀλην τὴν ἐπιφάνεια τῶν κολοτζιῶν. Ὅσο ὀότερα ὀρόθεσαν διάφορα φυτικά σχέδια, ζῶα, μορφές καί σκηνές ἡρωϊκῆς παρμένης ἀπὸ τὴν Ἐλληνικὴ

ιστορία. Οί άνθρωποι μορφές δέν είναι τυπικά διακοσμητικά στοιχεία τῆς Κυπριακῆς λαϊκῆς τέχνης, ἀλλά τὰ πρόσθεσαν οἱ διάφοροι τεχνίτες ἀντιγράφοντας σχέδια ἀπό παλιές εἰκόνες ἢ ἀπό βιβλία.

Ἡ Πάφος ἔχει ἀκόμα νά ἐπιδείξῃ καί ὀρισμένα δείγματα λαϊκῆς ξυλογλυπτικῆς. Εἶναι ὅμως τ' ἀντικείμενα αὐτά πολὺ λιγότερα καί μικρότερης καλλιτεχνικῆς ἀξίας σέ σύγκριση μὲ τὰ ὑφάντὰ καί τὰ κεντητὰ ὑφάσματα.

Τὸ ξύλο εἶναι ὕλικό ποῦ καταστρέφεται εὐκόλα καί γι' αὐτὸ δέν ὑπάρχουν πολὺ ἀρχαῖα δείγματα Κυπριακῆς λαϊκῆς ξυλογλυπτικῆς ἐκτὸς ἀπὸ τὰ εἰκονοστάσια παλιῶν ἐκκλησιῶν καί ὀρισμένα ἐκκλησιαστικά καί μοναστηριακά ἐπιπλά. Τὰ πὸ συνηθισμένα ἐπιπλά λαϊκοῦ στυλιοῦ ἦταν τὰ σεντούτζια σέ διάφορα μεγέθη, ποῦ ἦσαν ἀπαραίτητα γιὰ τὸ φύλαγμα τῶν ρούχων, τ' ἄρμα ρούδια καί τὰ ράφια. Πολὺ λιγότερες ἦσαν οἱ σκαλιστὲς καρτέλες καί τὰ κρεβάτια. Διακοσμοῦσαν ἐπίσης τὰ πέταλα τῶν ἀργαλειῶν καί τὰ σχέρα τῶν δρεπανιῶν.

Στὴν Πάφο οἱ ντόπιοι σεντουκάρηδες σκάλιζαν σεντούκια καί ράφια, ἢ διακόσμησέ τῆς ὅμως εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ κείνη ποῦ ἔχουν παρόμοια ξυλόγλυπτα ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἐπίκτητο, Ἅγ. Ἀμβρόσιο, Ἀνανθοῦν ἢ καί ἀκόμα ξυλόγλυπτα τοῦ Καρπασιοῦ. Τὰ σχέδια εἶναι ἐγγράφατα γεωμετρικά, κνυματοειδεῖς γραμμῆς, τετράγωνα γεμισμένα μὲ παράλληλες γραμμῆς, ρόδακες, κύκλοι κ.λπ. Στὰ καλύτερα ξυλόγλυπτα τῆς Πάφου ὑπάρχουν καί σχέδια σέ χαμηλὸ ἀνάγλυφο ὄχι μόνον γεωμετρικά ἀλλὰ καί φυτικά τζυπαρισσοῦδια καί παλάτια ποῦ ἀποτελοῦν τὸ κεντρικὸ τμήμα τῆς διακόσμησης τῆς κυρίας πλευρᾶς τοῦ σεντουκιοῦ.

Τὰ ξυλόγλυπτα τῆς Πάφου μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἀποτελοῦνε τὴν πτωχότερη ὁμάδα τῶν Κυπριακῶν ξυλόγλυπτων.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ Γ. ΠΙΕΡΙΔΟΥ

Γ λ ω σ σ ἄ ρ ι ο

Ἄνεφανταρκά (ἦ): ὑφάντρια

Ἄρμαρῶδιον (τό): μικρὸ ἐρμάρι τοῦ τοίχου ποῦ κλείει μὲ σκαλιστὲς πόρτες

Ἄσπροπλούμια τοῦ σχερκοῦ (τά): ἄσπρα κεντήματα ποῦ γίνονται στὸ χέρι μὲ τὸ θελόνη.

Βελονί(δ)α (ἦ): μεγάλο θελόνη.

Διχράμι (τό): μάλλινο σκέπασμα τοῦ κρεβατιοῦ.

Ἰταρές (ὀ) ὑφασμα ἀπὸ βαμβάκι καί μετάξι.

Κολότζιν (τό): κολοκῦθι. Τὸ «πλουμιστὸν κολότζιν» εἶναι διακοσμημένο νεροκολοκῦθι.

Κουκουλλάρικο (τό): ὑφασμα ἀπὸ νῆμα ποῦ γίνεται ἀπὸ τὸ τρύπιο κουκούλλι.

Πιδικιάβλιν (τό): σάλος.

Πλουμιά τῆς εὐόφας (τά): κεντήματα τοῦ ἀργαλειοῦ.

Πλουμιά τοῦ θελονιοῦ (τά): κεντήματα μὲ τὸ θελόνη.

Σεντούτζιν (τό): κασέλα.

Σεντουκάρης (ὀ): ὁ τεχνίτης ποῦ κατασκευάζει τὰ σεντουκία.

Ταῖστον (τό): ὑφασμα ἀπὸ βαμβάκι, μαλλί, ἢ μετάξι μὲ ταῖσμένες δηλ. σουρωτὲς ρίγες.

Ταμπουράς (ὀ): λαϊκὸ μουσικὸ ὄργανο κατασκευασμένο ἀπὸ μακροῦλο νεροκολοκῦθι.

Τζυπαρισσοῦδιον (τό): μικρὸ κυπαρίσι. Θέμα πολὺ ἀγαπητὸ στὴν Κυπριακὴ λαϊκὴ τέχνη.

Εἰδικὰ ἄρθρα γιὰ τὰ Κυπριακὰ κεντήματα στὴ Κ. Σ. τ. ΙΔ (1950), ΙΖ (1953) Κ (1956) καί ΚΒ (1958) γιὰ τὴν Κυπριακὴ λαϊκὴ ὑφαντικὴ στὶς Κ. Σ. τ. Κ.Γ. (1959).

ΒΑΣΙΛΗ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

Η 9Η ΙΟΥΛΙΟΥ 1821

= Διασκευή γιά τὸ Θέατρον ἀπὸ τὸν ἈΝΔΡΕΑ ΚΟΤΡΟ =

Π Ρ Ο Σ Ω Π Α Τ Ο Τ Ε Ρ Γ Ο Υ

Α' ΑΦΗΓΗΤΗΣ		
Β' ΑΦΗΓΗΤΗΣ		
ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ	—	'Αρχιεπίσκοπος Κύπρου
ΛΑΤΡΕΝΤΙΟΣ	—	'Επίσκοπος Κυθηνας
ΜΕΛΕΤΙΟΣ	—	'Επίσκοπος Κιτίου
ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ	—	'Επίσκοπος Πάφου
ΔΗΜΗΤΡΗΣ	—	βοσκός
ΜΟΥΣΕΛΙΜ	—	Διοικητής Κύπρου
ΚΙΟΡΟΓΛΟΥ	—	'Αγός
ΜΕΤΕΣ	—	'Αγός
ΓΥΟΣ ΤΟΥ ΚΙΟΡΟΓΛΟΥ		
ΛΕΙΩΜΑΤΙΚΟΣ		
ΤΟΥΡΚΟΣ	=	Δεσμοφύλακας
ΒΩΒΑ ΠΡΟΣΩΠΑ: ΑΓΑΔΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ.		

Α. ΑΦΗΓΗΤΗΣ:— 'Αντάν ἀρκέφαν οἱ κρυφοὶ ἀνέμοι κ' φυσοῦσαν
 κ' αἰ πού τές τέσσερεις μερζές τὰ νέφη ἐκουβαλοῦσαν,
 ὥσφι νὰ κάμουν τὸν κ' αἰρόν ν' ἀρκ' εὐκὴ νὰ στοιβάξῃ,
 εἶχ' ἐν σγιάν εἶχαν οὐλοὶ τοὺς κ' ἰ ἡ Κύπρου τὰ κακὰ της.
 μέσ' τοὺς ἀνέμους τοὺς κρυφοὺς εἶχ' ἐν τὸ μερικόν της.
 Κ' ἰ ἀντάν ἐφάνην ἡ στραπὴ εἰς τοῦ Μοριά τὰ μέρη
 κ' ἐξάπλωσεν κ' ἰ ἀκούστηκεν παντοῦ ἡ πομπουρκά της,
 κ' ἰ οὐλα ξηλαμπρακ' ἦσασιν κ' αἰ θάλασσα κ' αἰ ἕξοη
 εἶχ' ἐν σγιάν εἶχαν οὐλοὶ τοὺς κ' ἰ ἡ Κ' ὕπρου τὰ κακὰ της.

Β. ΑΦΗΓΗΤΗΣ:— Μιάν νύχταν, νύχταν σιανήν, κ' αἰρόν Δευτερογοιούνην
 νύχταν Παρασ' κ' ευκόνυχταν, πού τῶστρα μιλιούνη
 ἐλάμασιαν πού πανωθκιδόν κ' ἔν εὔρισκες ρουθούνην
 μέσα στῆς Χώρας τὰ στενά, στῆς Χώρας τὰ κανταούνη·
 σιανεμιά, (δ) ἐν ἄκουες δεντροῦνην νὰ ταράξῃ
 μήτε τοῦ σ' ὕλλου λάξιμον, μὲ πετεινόν νὰ κράξῃ.
 Ἦτουν μιὰ νύχτα μουλωτῆ, μιὰ νύχτα μουρωμένη,
 πού θάφειες πῶς χώνεται πού τοῦ Θεοῦ τὴν κρίσην.
 Σὲ τέθκοιαν νύχταν σιανήν οἱ Τοῦρκ' οἱ βαδωμένοι
 μέσ' στὸ Σαράγιον εἶχασιν μιᾶλον μετζ' ἰλίσην.

ΕΙΚΟΝΑ Α'

(Ὁ Μουσελίμ, Διοικητής τῆς Νήσου, καὶ οἱ ἄλλοι Ἀγάδες κάθονται σὲ μιάν
 αἴθουσα τοῦ Σεραγιοῦ. Μπροστά των στέκεται φοβισμένος ὁ Δημήτρης, ἕνας βοσκὸς
 ἀπὸ τὴν Μαλούνητα).

ΜΟΥΣΕΛΙΜ:— Δημήτρη, μὲν φοῶσαι
 κ' ἰ ἐγιώ ἐσέναν ἔχω σε σγιάν ἄθθρωπον δικόν μου.
 Εἶνταν πού θέλεις; ζήτα μου κ' αἰ μὲν -εδικαλοῦσαι .
 ΔΗΜΗΤΡΗΣ:— — Θέλω, ἀφέντη, μονιχὰ νὰ πάω στὸ χωρκόν μου'
 ἔχ' εἰ π' ἀφήτης μ' ἔχ' ετε δὰ μέσα χαφωρένον,
 ἔμεινεν τὸ κοπάδι μου στοὺς κάμπους ἀπλωμένον.
 Δὲν ἔχω, ἀφέντη, ἔσσω μου μὲ μισταρκόν μὲ δοῦλον,
 κ' ἰ εἶπαν μου πῶς τὰ γίδκια μου φοφοῦσιν πού τὴν πείναν.
 Ἔσσω μου κ' ἔξω μ' ἕναν γιόν τὸν εἶχα οὐλον—οὐλον

κ' εἶμα κ' αἰ κ' εἶνου δίχως του ἔχ' εἰ τώρα 'ναν μῆναν.
Μιάν Κ' ερχακ' ἦν, πού ἤμαστον οἱ δικυό κ' εἶνος κ' ἐγιώνη
κ' ἐπικιάνναμεν με τὰ θερκά πουλιὰ μέσ' στοῦ λαόνιν,
ἔταξα τον τόν ἄχαρον νὰ πᾶ' νὰ παραλάση,
κ' ἐπῆεν κ' ἔν ἐστράφην πικιδόν—νᾶεν καῖ ἡ μέρα!
Ἐἴπαν μου πὼς ἐφύασιν πὸ κ' εἰ πού τὸ Καρτάσιν
μιὰ κοπῆ παιδικοὶ τοπκιανοὶ κ' αἰ πὼς ἐπῆαν πέρα'
πέρα στοὺς λᾶς πού πολεμοῦν κ' αἰ πᾶν κατὰ τὴν Πόλην.
' Ἄν πολεμοῦν γιὰ τὸ καλὸν κ' αἰ πολεμᾶ κ' εἰ ὁ γιός μου,
ἂν ἔν χαλάλιν τοῦ Θεοῦ, ἂν μου τόν φά' τὸ βόλιν,
κ' εἰ ἄς πᾶ νὰ μείνω δίχως του, νὰ ζήσω μανιχὸς μου.
Εἶδὲ κ' ἂν οὐ, κ' αἰ μάχονται νὰ κάμουν ἄλλα ἂντ' ἄλλα,
χαρράμιν τους πού τὸν Θεὸν τῆς μάνας τους τὸ γάλαν.
' Ἐχ' εἰ π' ἀφήτης ἔφρεν πού λλόου μου ὁ γιός μου,
ἔμεινα μοναχοῦλλικος: μαντρίζω, ξημαντρίζω,
κ' οὐμίζ' ὁ κακομάζαλος κ' αἰ μπλίζω μανιχὸς μου
κ' αἰ μανιχὸς μου στέκομαι στὸν λάκκον κ' αἰ ποτίζω.
Μέσ' σ' τοῦν τὴν χᾶψην ὡς ποσον, ἀφέντη, πικιδόν; κανεῖ με'
ἔκαμέν με δαμέσα δᾶ ἡ πλήξη πολιφαίν.

ΜΟΥΣΣΕΛΙΜ:—

γιατὶ τὸ τρώω τρώει με, τὸ πίννω καταλυεῖ με,
πού τὸν καμὸν μου τὸν πολλὸν τούτ' ἡ καρδιά μου κἀνήν.
' Ἐν νὰ σ' ἀφήκα γιὰ νὰ πᾶς ἐσένα στὸ χωροκόν σου,
κ' αἰ τὸ μωρὸν σου ὡς πού ζ' ἦς ἔν νὰ σοῦ τὸ χαρίσω,
κ' ἔν νὰ πκιερῶσω, ἂν ἔχ' ἦς ορκός, ἀκόμα κ' αἰ τὸ ορκός σου,
κ' αἰ μέσ' στὴν φούχταν ἑκατὸν χρουσά νὰ σοῦ μετρήσω.

(Ὁ Μουσελίμ διαβάζει ἀπὸ τὸ μαρτυρικὸ)

Ἐἴπες πὼς οἱ Πισκόποι σας ἐθέλαν νὰ σηκώσουν
τοὺς Χριστιανοὺς κρυφὰ κρυφὰ, τοὺς Τούρκους νὰ σκοτώσουν.
Ἐἴπες πὼς οἱ Πισκόποι σας ὡς κ' εἰ εἰς τὰ κοπελλουδνία,
στοὺς παιδικοὺς κ' αἰ στοὺς γέροντας κ' αἰ στὲς γυναικ' ἐς κόμα
ἐδκιαμοιράζαν ἄρματα κ' αἰ βόλια κ' αἰ παροῦδνία:
κ' ἄκουσαν τα κ' εἰ ἄλλοι κ' εἰ γιῶν πού τὸ δικόν σου στόμαν

ΔΗΜΗΤΡΗΣ:—

' Ἐγιῶ, ἀφέντη, μανιχὰ ἄκουσα νὰ λαλοῦσιν,
πὼς ἦσταν ἕνας τοπκιανὸς καλόηρος πού πέρα
κ' ἔφρεν κάμποσα χαρκιὰ πὸ κ' εἰ πού πολεμοῦσιν
κκ'' ἔδωκέν τα κ' αἰ χάθηκεν δὲν ἔμεινεν με μέραν'
κ' αἰ κ' εἶνα οὐλα τὰ χαρκιὰ πὼς ἦταν τοῦ πολέμου.
Τὰ ἄλλα οὐλα πού λαλεῖς ἔν τᾶκουσα ποττέ μου».

ΜΟΥΣΣΕΛΙΜ:—

Εἶντα μᾶς περιπαῖζεις, βρέ, εἶμαστον μισταρκοὶ σου;
Ἐἴπες το με τὸ στόμαν σου μέσ' σ' τόσον παναῦριν'
πέ το, γιατί σκοτώνω σε, κόβκω τὴν κ' εφαλῆν σου.
Φέστε μου τὸν τζ' ἐλλάττην δᾶ, νᾶν δαχαμαὶ χαζίριν!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ:—

' Οἰ, ἀφέντη, μὲν κἀνήν πάνω μου μέναν γαίμαν.
Λυπήθου με τὸν ἄχαρον κ' ἔν κοῖμαν κ' εἰ ἁμαρτία'
ἄησ' με κ' αἰ λαλῶ σου το: ἔν ἔν, ἀφέντη ψέμαν.
' Ἄς κάμω τὰ πικρὰ γλυκ' ἰὰ κ' αἰ τὰ ζαβ' ἄς γισ' ὡσω
κ' εἰ ἄς πῶ κατὰ πού θέλετε, ἀφέντη νὰ γλυτώσω'
οὐλα γινῆκαν κ' εἰ εἶδα τα, κ' εἰ εἶπα το κ' αἰ λαλῶ το'
εἶδα καὶ με τὰ μᾶδνία μου κ' εἰ ἄκουσα με τὰ φια μου.
Τὰ εἴπες ἔν ἀληθινὰ, ἀφέντη, μαρτυρῶ το' (Ὁ Δημήτρης ὁ-
πογράφει με τὸ ἄγγιγμα τοῦ δακτύλου τοῦ μαρτυρικοῦ)
Θεε μου κ' αἰ συγχώρα μου, ἔν 'καθαρὴ ἡ καρδιά μου».

ΜΟΥΣΣΕΛΙΜ:—

(Ὁ Δημήτρης ἀρχίζει νὰ κλαίη).
Πάψε, Δημήτρη, μὲν κλαίης κ' ἔν νὰ σὲ ξαπολύσω.
' (Ὁ Μουσελίμ φέρνοντας τὸ χέρι στὸ λαμὸ νεύει στοὺς
στρατιῶτες νὰ πάρουν ἔξω τὸν Δημήτρη καὶ νὰ τὸν
σκοτώσουν).

' Ὁ θάνατος ἔν χάκιν του κάθε κακοῦ ἀθθρώπου

πρέπει νά τοὺς σκοτώσουμεν πρώτα τοὺς δεσποτάδες
 κ' αἰ ὕστερα ν' ἀρξέψωμεν τοὺς προεστοὺς τοῦ τόπου,
 κ' εἴνους πού σγάφταν τῆς Τουρκ'ίας κορυφά—κορυφά τὸ μνημῆαν.
 Ἐν προσταῇ τοῦ Διβανιοῦ κ' αἰ δὲν ἔχουμεν κορῆμαν.
 Πού τὴν πελλάραν τοὺς τραβοῦν κ' αἰ τοῦτοι κ' ἡ φυλὴ τους
 κ' αἰ ἀκόμα ἔν νά πάθουσιν μὲ τῶν τὸν νοῖν περίτου
 οἱ ἴδιοι τὰ κάμασιν ἕξ τάβρ' ἢ κ' ἐφαλὴ τους .

ΚΙΟΡΟΓΛΑΤ:—

Ἐχ' εἰς φυγ' ἦν, Μεχμέτ-ἀγά, εἰς τὸν Θεὸν νά δώσης
 ἄπκοιος τὸν ὄρκον του πατά, κολάζει τὴν φυγ' ἦν του
 τὸν Πάσ' πύσκοπον ἔμοσες νά μὲν τὸν-ι-σκοτώσης
 ἔμοσες του νά μὲν κόφης ποττὲ τὴν κ' ἐφαλ' ἦν του
 Δὲν θέλω, Κζιόρ-ὄγλου, ἐγὼ παραγ' γ' ελιὰν τὸ σέναν.
 Ὅρκον ἂν τῷμοσα ἐγὼ κ' εἰν' ἔν δουλειά μου μέναν.
 Ἄντάν τοῦ ὄρκομόθηκα, ἔσου ἂν εἰχ' ες χαπάριν
 ἀνήθην κ' ἔν ἐδέχτηκεν τὴν χάσην μου ἐμέναν
 εἶπεν μου: Μουσελλίμ-ἀγά, ἂν δὲν νά κάμης χάσην
 νά μὲν πειράξης τίποτε στὸν τόπον μας κανέναν.
 Ἐτσι τὴν χάσην δέχομαι, εἰ δὲ κ' ἂν οὔ, λαλεῖ μου,
 ἂν βουληθῆς κ' ἔναν μισύν, μοφοῦδιν νά πειράξης,
 νά πῆ πρώτα στὸ σαθὶν ἐμέν' ἢ κ' ἐφαλὴ μου,
 κ' αἰ δὲν θέλω τὴν χάσην σου' ἐμέν' πρώτα νά σφάξης.
 Ὅμως θαρρεῖς τὴν γνώμην μου πὼς ἔν νά τὴν ἀλλάξω;
 τὸν ὄρκον πού τοῦ ἔμοσα πάλ' ἔν νά τὸν φυλάξω.
 Ἐμοσά του νά μὲν κόφω ποττὲ τὴν κ' ἐφαλ' ἦν του,
 μιά ἂν ἄλλον κόβω κ' ἐφαλ' ἦν κ' ἔν ἄλλον τὸ κορμαζώ
 ἔν κ' ἔμοσά του κ' εἶπα του χαρίζω τὴν ζωὴν του
 τὸ πνίω ἔχ' εἰ διαφορὰν πολλὴν ἀπὸ τὸ σφάζω .

ΜΟΥΣΣΕΛΙΜ:—

ΚΙΟΡΟΓΛΑΤ:—

Τοῦτον τοὺς δεσποτάδες
 φοῦμαι μὲν κ' αἰ φέση μακκατωσιάν στὴν χώραν
 μὲν κ' αἰ ἀναδόξη τοὺς Ρωμοὺς κ' ἔν νάχουμεν πελάες
 νά βάλομεν κόλια πολλὰ κ' αἰ θέμι πού τὰ τόρα.
 Μπορεῖ νά δισπικράσουσιν κ' αἰ νά νεκατωθοῦσιν
 σάν δοῖν τὰ κόλια μας πολλὰ, τότε ἔν νά φοηθοῦσιν.

ΜΕΤΕΣ:—

Ἀφῆστε τὲς φοβέρες
 γιὰ τοὺς πικρόπους τὴν δουλειὰν δὲν πρέπει νά θκαστοῦμεν
 πρέπει νά μείνη νά διαβοῦν ἀλλὸ-πεντέξι μέρες,
 νά ἔμοκαρῖση ἢ δουλειά κ' αἰ νά δικαλοῖστοῦμεν.
 Νά ξαναγεκουτρέφουμεν εἰς τοὺς Ρωμοὺς νά δοῦμεν
 μὲν κ' ἔχουν κ' αἰ ἄλλα ἄρματα στὰ σπύδικα τοὺς χωσμένα.
 Κ' αἰ ὅτι σκορήσουμεν καλὰ κ' αἰ σιουραριστοῦμεν
 νάμαστον τότες ἀνενοιας, νάμαστον νεπαμένα .

ΜΟΥΣΣΕΛΙΜ:—

Κανέναν φόνον δὲν ἔχω ἀπὸ τοὺς Κ' ὑπριώτες,
 Θωροῦν εἰς τὴν Καρμανιὰν πὼς ἢ Τουρκ'ία ν λιμποῦν,
 τέλεια κοντά π' ἀκούονται κ' οἱ σ' κ' ἄλλ' ἄντάν νά λάξουν
 μὲ μιάν σφυρὰν πετάσσονται ποδῶθ' ἔναν λιγγούριν
 κ' αἰ οὔλους μέσα σὲ μιά ὄρα μποροῦν νά τοὺς ι-σφάζουν.
 Ἀπὸ τὴν ἄλλην ἔχουσιν κοντά τοὺς τὸ Μισίριν.
 Ἄν πῆς καράβια; δὲν ἔχουν, ἔν τοῦ ἄλλετο' ἀνθρώποι.
 Μὲ τοῦτα οὔλα δὲν μποροῦν νά κάμουσιν χαῖριν
 κ' ἔβάλαν τα πού μᾶς ἀρκῆς στὸν νοῖν τους οἱ πικρόποι
 εἰ δὲ κ' ἂν οὔ, ἐκάμναν μας κ' αἰ τοῦτοι τὸ δικὸν τους
 κ' αἰ πάλε κ' εἰ πού πολεμοῦν ἔχουν τὸ μερτικὸν τους.
 Δὰ κάτω τοῦτοι ἔν πολλὰ, πολλὰ ξωμακρισμένοι,
 περνοῦν μινάδες κ' ἔν ἔχουν χαπάριν πού τὰ ξένα
 κ' αἰ θέμι ἔν πού τὴν Τουρκ'ιὰν στενά τριουρασμένοι.
 Δὰ κάτω τοῦτ' ἔν σάν τάρνια πὼν χώρκα μακτρισμένα.
 Ἀρκήσαμεν ἀνοῦτε πκιδὸν νά πᾶμεν κ' ἔ ξιφῶτιν
 κ' αἰ πού καμιάν νεκατωσιάν στὴν Κ' ὑπρον μὲν φοῦστε

κ' αὶ δὲν γίνεται τίποτε, ἐγὼ εἶμαι δεκκίλης,
γιὰ τὸν τὴν δουλειὰν τίποτε νὰ μὲν-ι-διαλοῦστέ».

Α. ΑΦΗΓΗΤΗΣ:— Ἡ νύχτα κραιὸν ἀρκίνησεν περὶ τὸν ἄναρκῶνη,
ἐγὶνην ἢ ἀνατολὴ κροκό κ' ἴνη περὶ τὸν,
ἀρκ' ἐφεν κραιὸν τὸ Σάββατον νὰ μικροξημερώνη
κ' ἀκουστήκεν τοῦ ξύλευου σημάντρου ἢ φωνή του.
Σηκώστην κ' ἴ' ὁ Κ' ὑπριανὸς κ' αὶ βάλλει τὸν σταυρὸν του
κ' ἔπην κ' ἔγονάτισεν ὀμπρὸς τῆς Παναίας.
Γονατιστὸς, διάλοιστὸς, μὲ χ' ἔρκα σταυρωμένα
ἔμεινεν, δὲν ἐτάραξεν, ὀδρα πὸν νὰ καρφώθην.—
Κ' ἴ' ὁ Κιόρο-ο-γλου πούτουν καλή, πολλὰ καλ' ἢ φρυχ' ἢ του
ἐξέβην πῶσσω του κρυφά κ' ἔπην στὸν Δεσπότην.

ΕΙΚΟΝΑ Β'

(Ἐνῶ ὁ Κυπριανὸς προσεύχεται γονατιστὸς στὸ δωμάτιό του, μπαίνει μέσα βι-
αστικὸς ὁ Κιόρογλου. Ὁ Κυπριανὸς σηκώνεται μόλις τὸν βλέπει).

ΚΙΟΡΟΓΛΟΥ:—

Ἐν ἔσσω μου, Κ' ὑπριανέ, τὰμάξιν μου ζεμένον,
τὰμάξιν μου, Κ' ὑπριανέ, ἔν ἔσσω ἀντροχ' ἰασμένον,
κ' ἴ' ἂν θέλῃς γιὰ νὰ ποσπαστῆς πὸν σίουρην κρεμάλλαν
κ' ἴ' ἂν θέλῃς πὸν τὸν θάνατον νὰ φύῃς νὰ γλυτώσῃς
νὰ πᾶς μὲ τὸ χαρῆμιν μου κρυφά κρυφά στὴν Σκάλαν
τὰ κουσουλάτα ἔν' ἀνοιχτά, νὰ πάῃς νὰ τρυπώσῃς.
Ἦοτεν τοῦ Μουσελλίμ-ἀγᾶ φερωάνιν πὸν τὴν Πόρταν
κ' ἔφες ἄρκα κ' ἴ' ἀνόρπιστα ἐγὶνην μετ' ἰλίσιν,
κ' ἔχ' εἰ κραιὸν εἰς τὸ χ' ἔριν του τὴν μαύρην σας τὴν σόρταν,
στὸ χ' ἔριν του τὸν θάνατον, στὸ χ' ἔριν του τὴν κρείσην.
Νὰ μὲν ἀρκῆς, Κ' ὑπριανέ, νὰ χάνῃς τὸν κ' αἰρόν σου
νὰ πᾶς νὰ φαραγ' γ' ἰστῆς ἂν θέλῃς τὸ καλὸν σου.
Πρέπει νὰ πᾶς, εἰ δὲ κ' ἴ' ἂν οὔ; ἐχάθης δίχως ἄλλον
ἂν σ' εὔρ' ἢ μέρα τὸ πωρονὸν δᾶ μέσα δᾶ, ἔν νᾶσαι
νεκρὸς εἰς τὴν κρεμμασταρκάν, εἴτε νεκρὸς στὸν πᾶλλον.
Ἄνου νὰ πᾶμεν γλήγορα, τὰμάξιν καρτερά σε!

ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ:—

Δὲν θέλω, Κιόρο-ὄγλου, ἐγὼ νὰ φύω πὸν τὴν Χώραν,
γιατὶ ἂν φύω, τὸ κακὸν ἔν νὰ γινῆ περὶ τὸν.
Θέλω νὰ μείνω, Κιόρο-ὄγλου, κ' ἴ' ἂς πᾶ νὰ μὲ σκοτώσουν,
ἂς μὲ σκοτώσουσιν ἐμὲν κ' ἴ' οἱ ἄλλοι νὰ γλυτώσουν.
Δὲν φεύκω, Κιόρο-ὄγλου, γιατί, ἂν φύω, ὁ φευκὸς μου
ἔν νὰ γενῆ θανατικὸν εἰς τοὺς Ρωμιοὺς τοῦ τόπου.
Νὰ βάλω τὴν συρτοθληϊαν εἰς τὸν λαμὸν τοῦ κόσμου;
Παρά τὸ γᾶμαν τοὺς πολλοὺς ἔν κάλλιον τοῦ πισκόπου

ΚΙΟΡΟΓΛΟΥ:—

Ἀποῦμαί σε, Δεσπότη
νὰ μὲν σ' εὔρη πὸν τὸ πωρονὸν ὁ ἥλιος μέσ' στὴν Χώραν,
γιατὶ εὐτὺς ἔν νὰ κοπῆ ἢ κ' ἐφαλῆ σου πρώτη.
Ἐνας Μουρούζης κ' ἔφεν' ἔχ' εἰ τωρὰ μὴν ὄραν,
πὸν κρεμαλλίστην τοῦ τειχ' ἰοῦ κ' ἔξέβην εἰς τὴν στρατάν,
κ' αὶ πᾶ' κατὰ τὸν Λάρνακαν νὰ μπῆ στὰ Κουσουλάτα.
Ἐφέραν του κ' ἔφόρησεν μὴν ἄλλαῖν, ἴπὸ κ' εἶνες
τοὺς Πίτσιλλους, συλλούρικ' ἴν, λιμὶν λιμίν, σαλάταν.
κ' αὶ σέρτουκα κ' αὶ μέρτουκα, στὰ πόδια του ποδίνες,
μὲν τυχ' ἢ κ' ἴ' ἀγωνίση τον κανένας εἰς τὴν στρατάν.
Εὐκαριστῶ σου, Κιόρο-ὄγλου

ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ:—

Θωρῶ σε μὲ καλὸν γάλαν πῶς εἶσα βυζασμένους
μὴ φέ, μὲν σὲ δοῦν κ' αὶ πούν πῶς γένεσαι προδότης».

ΚΙΟΡΟΓΛΟΥ:—

Ἄν μὲν θέλῃς πολλὰ νᾶσαι ξωμακρισμένους
ἀμιάγγου πᾶμεν ἔσσω μου, νὰ μὲν μείνης δαπάνω.

ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ:—

Ἐγὶνῆν θέλω, Κιόρο-ὄγλου, νὰ μείνω κ' ἴ' ἂς πεθᾶνω.

(Ὁ Κιόρογλου φεύγει. Ὁ Κυπριανὸς πηγαίνει καὶ γονατίζει πάλι μπροστὰ πὸν εἰκόνημα τῆς Παναγίας. Εἰσορροῦν στὸ δωμάτιο Τούρκοι στρατιῶτες, οἱ ὁποῖοι στα-

ματουῖν μόλις βλέπουν τὸν Κυπριανό. Ὁ Κυπριανὸς σηκώνεται ἀργά).

ΚΤΗΡΙΑΝΟΣ:—

Πικρὸς σὰς ἔπειπεν παρὸν-παρὸν κοντά μου;
Πέτε μου το, συντύχ'ετε κ'αὶ μὲν βαρκαλιῆτε
ἂν ἔν κ'' ἐλυθηθήκετε, ἐν πέτρα ἢ καρδιά μου
πέτε μου, εἴντα θέτετε χωρὶς νὰ μ' ἀντραπήτε.

ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ:—

Ἦσταμεν νὰ σὲ πιάσωμεν, εἴμαστον προσταμένοι
ἀπὸ τὸν Μουσελίμ-ἀγᾶν τὸν ἄρχονταν τῆς χώρας.

(Ὁ Κυπριανὸς στέκεται γιὰ λίγο σιωπηλός. Γυρῶζει ἀργά καὶ ἀγκαλιάζει ὄλο τὸ δωμάτιο μὲ τὸ βλέμμα του).

ΚΤΗΡΙΑΝΟΣ:—

Ἐλάτ' ἀντρωιωμένοι,
ἐπάργτε με νὰ πάμεντε σιγὰν εἴστε προσταμένοι.

Β. ΑΦΗΓΗΤΗΣ:—

Ὁ ἥλιος πικρὸν ἐστύλλωσεν, ἐγίνην μεσομέριν
κ'ί' ἀκούστην εἰς τὸν μιναρὸν ὃ χότζ'ας νὰ φωνάξη
Σηκώστηκε κ'ί' ὁ Μουσελίμ κ'ί' ἔπην στο ναμάξι.
Κ'ί' οἱ ἀγάδες ποῦτουν σιτὴν τῆ'ιαμὴν ὅτι κ'' ποσπαστήκαν
ἐστάθησαν κ' ἐκόμασιν τοιμπὴν τὴν συντυχ'ιάν τους
κ'' εἰς τὸ Σαράγιον οὔλοι τους ἐξανασυναχτήκαν
κ'ί' ἀρέψαν νὰ τελειώσουσιν τὴν ἀχαρὴν δουλειάν τους.
Τότες πικρὸν ἐσυντύχασιν οὔλοι καμπόσην ὄραν,
γιὰ κ'είνους πῶν νὰ κόψουσιν κ'ί' ἀνοιῶσαν τὸ δεφτέριν
κ' εἶδασιν πόσοι ἐν π'άλλου κ'αὶ πόσοι ποῦ τὴν Χώραν
κ'αὶ πόσοι γιὰ συροτθληϊάν κ'αὶ πόσοι γιὰ μαχ'αίριν
Κ'' εἶχ' ἐν πεντ'ἔξι ποῦπασιν πὼς ἐν πολλοὶ κ'' ἐν κοίμαν,
κ' ὁ Μουσελίμης εἶπεν τους «Ἐν οὔλοι γιὰ τὸ μνήμαν».
Ἔταρα ἔπειπεν καμμιάν δωδεκαρχάν ἀθθρώποισ
κ'' ἐφέραν στο Σαράγιον τοὺς τρεῖς τοὺς Ἐπισκόπους.

ΕΙΚΟΝΑ Γ'

(Ἡ προηγουμένη αἰθουσα τοῦ Σαραγιού μὲ τὸν Μουσελίμ, τοὺς Ἀγάδες, στρατιώτες καὶ τοὺς τρεῖς Ἐπισκόπους).

ΜΟΥΣΕΛΙΜ:—

(στοὺς Ἐπισκόπους).
Ἄκουσα πὼς ἐσεῖς οἱ τρεῖς κ'αὶ ὁ μιλλέτ πασ'ῆς σας
κ'' οἱ προεστοὶ τοῦ τόπου σας, τάρκοντολόιν οὔλο,
ἐτάξετε εἰς τοὺς Ρωμοὺς τὸ μάλιν τῆς ζωῆς σας,
νὰ μὲν ἀφήκετε Ρωμῶν εἰς τὸν ντοβλέττιν δούλον.

(Στρατιώτες φέρουν τὸν Κυπριανόν. Ὁ Μουσελίμ νενεὶ ἀμέσως σὲ ἕναν ἀξιοματικὸν νὰ τὸν πλησιάσῃ καὶ τοῦ ὁμιλεῖ ἰδιατέρως).

Σὲ δικὸν λεφτὰ τῆς ὄρας
τῆ'ελλάττην κ'αὶ κρεμμασταρχάν νὰ τᾶχ'ετε χαζίριν.
νὰ βαωθοῦν, νὰ κλειωθοῦν κ'' οἱ τρεῖς πόρτες τῆς Χώρας
μὲν πᾶ κ'αὶ φύουν οἱ Ρωμοὶ στὰ ὄρη κ'αὶ χωστοῦσιν,
ἀπτεξωθικὸν τοῦ Σαραγιού νὰ μὲν ἐν παναῦριν,
μέσ' τὸ Σαράγιον οὔλοι τους νὰ διπλασματωθοῦσιν,

(Ὁ Μουσελίμ στρέφεται πρὸς τὸν Κυπριανόν)

Πάσ'πισκοπε Κ'υπριανέ, μιλλέτπασ'ῆ τοῦ τόπου,
ἐγῶρεψά σε νὰ σοῦ πῶ πὼς εἶμαι προσταμένος
ἀπὸ τὴν Πόρταν κ'αὶ κρατῶ στο χ'έριν μου φερμάνιν,
πὼς ἔχω μιάλην προσταήν ποῦ τὸ ψηλὸν Διβάνιν
τάρκοντολόιν τοὺς Ρωμοὺς, τοὺς μιάλους τὸν' τοῦ τόπου
νὰ τοὺς συνάξω μονομάς κ'αὶ νὰ τοὺς-ἰσκοτώσω,
νὰ μὲν χαρίσω μπροεστοῦ ζωὴν μήτε πισκόπου
κ'αὶ ὅ,τι λοῆς θάνατον θελήσω νὰ τοὺς δώσω.

ΚΤΗΡΙΑΝΟΣ:—

Μουσελίμ-ἀγᾶ, ποῦσαι καλὸς ἰσλάμης
ἀφῶχ'εις εἰς τὸ χ'έριν σου τοῦ Διβανιοῦ φερμάνιν
κ'ί' ἀφῶχ'εις ἔτσι προσταήν, μπορεῖς ἀλλοιδῶς νὰ κάμης;
Κάμε σιγὰν σὲ προστάσσοσιν ποῦ τὸ ψηλὸν Διβάνιν
κ'αὶ κάψε μας, γιὰ κρέμμασ' μας, γιὰ κόψε τὸ λαμιόν μας.
θέλομεν ὁμως νὰ μᾶς πῆς εἴντ' ἂν τὸ φταίσιμόν μας.

- ΜΟΥΣΣΕΛΙΜ:—** Ἐμάχ'εστων μὲ τοὺς Ρωμοὺς τοὺς ἄλλους νὰ σμιχτήτε, τοὺς Τούρκους πού τες τέσσερεις μερῆς νὰ πολεμάτε· ἐμάχ'εστων εἰς τάγματα κ' ἔσεῖς νὰ σηκωθῆτε, γὰ νὰ σμιχτήτε οὐλα σας κ' αἰ τὴν Τουρκ' ἄν νὰ φάτε .
- ΚΤΗΠΡΙΑΝΟΣ:—** Ἐν κ' ἦταν, Μουσελλίμ-ἀγά, πάνω στὸν τόπον ἄλλοι κ' ἔφεραν ἄρματα κρυφά κ' ἔννα μᾶς καταγνώσης. Ἐδώκαμεν σου τάγματα οὐλοῖ, μὲ κ' οἱ κ' αἰ μάλου εὐτὸς ὅτι κ' ἔγύρεφες νὰ μᾶς-ἰ-ξαραματώσης. Εἶντα λοῖς ἐδέλαμεν ἐμεῖς νάραματωθῶμεν κ' αἰ νὰ σμιχτοῦμεν μ' ἄλλους λᾶς κ' αἰ νὰ σᾶς πολεμοῦμεν; Κ' εἶνος πού σου φουφούριεν τοῦτα τὰ λόγια οὐλα, ἂν ἔν κ' αἰ κ' εἶνος Χριστιανὸς ὅμως ἐμᾶς μισά μας: πυρομαχ'εῖ τον πάντα του π' ἀππέσσω ἢ ἀζούλα· ἐμᾶς πὸ τοῦτα πού λαλεῖς ἔν καθαρή ἢ καρδιά μας .
- ΜΟΥΣΣΕΛΙΜ:—** Νὰ μὲν ἀρνίσειαι, πίσκοπε, κ' ἔσεῖς οἱ καλοῦροι, εἶχ'ετ' ἀθρόπους σὶὰ χωριά, χαρκιά νὰ δικαιοιράζου, ν' ἄραματωθῶσιν οἱ Ρωμοὶ νᾶν' οὐλοῖ τους χαζοῖ καὶ μὲ τὸν πρῶτον λόον σου ν' ἀρκ'έφουν νὰ μᾶς σφάζουν κ' αἰ δὲν πιστεύκ' ὅ,τι μοῦ πῆ τοῦ καθενοῦ τὸ στόμα κ' ἔχω πὸ κ' εἶνα τὰ χαρκιά· ἔχ'εις νὰ πῆς ἀκόμα;
- ΚΤΗΠΡΙΑΝΟΣ:—** Μουσελλίμ-ἀγά, εἶπα σου κ' αἰ λαλῶ σου: πὸ τοῦτα οὐλα πού λαλεῖς ἔν καθαρή ἢ καρδιά μας, κ' αἰ πίστεψε, εἶδέ κ' ἂν οὐ, τὸ κριμᾶν στὸν λαμόν σου· μπορεῖ κ' αἰ νᾶν καμιά δουλειά πού γίνηκεν κρυφά μας .
- ΜΟΥΣΣΕΛΙΜ:—** Πίσκοπε, γιὰ τὴν γνώμην μου ποττὲ δὲν τὴν ἀλλάσσω, κ' ἰ' ὅσα κ' ἰ' ἂν πῆς μὲν θαρευτῆς πῶς ἔν νὰ σοῦ πιστέψω· ἔχω στὸν νοῦν μου, πίσκοπε, νὰ σφάξω, νὰ κρεμμᾶσω, κ' ἰ' ἂν ἠμπορῶ πού τοὺς Ρωμοὺς τὴν Κ' ἴντρον νὰ πατρέψω· κ' ἰ' ἀκόμα ἂν ἠμπόρεια τὸν κόσμον νὰ γυρίσω, ἔθεν νὰ σφάξω τοὺς Ρωμοὺς, ψυχ' ἦν νὰ μὲν ἀφήσω .
- ΚΤΗΠΡΙΑΝΟΣ:—** Ἡ Ρωμοσύνη ἔν φυλὴ συνόκ'αιρη τοῦ κόσμου, κανένας δὲν ἐβρέθηκεν γιὰ νὰ τὴν -ἰ-ξηλείψη, κανένας, γιὰτὶ σ' κ' ἔπει την πού τάφη ὁ Θεὸς μου. Ἡ Ρωμοσύνη ἔν νὰ χαθῆ, ὄντας ὁ κόσμος λείψη! Σφάξε μας οὐλους κ' ἰ' ἄς γενῆ τὸ γαῖμαν μας σὺλάκ'ιν, κάμε τὸν κόσμον μακ'ελλειὸν κ' αἰ τοὺς Ρωμοὺς τραοῦλλα, ἀμὰ ξερε πὸς ἴλαντρον ὄντας κοπῆ καβάκ'ιν, τριγύρου του πετάσσονται τρακόσια παραπούλια. Τὸ ἴν ἄντᾶν νὰ τρώ' τὴν γῆν τρώει τὴν γῆν θαρκέται, μὰ πάντα κ' εἶνον τρώει ἰ κ' αἰ κ' εἶνον καταλυέται. Εἶσαι πολλὰ πικρᾶντερος, ὅμως ἂν θὲν νὰ σφάξης, σφάξε τοὺς λᾶς πού πολεμοῦν ἄλλου ἄραματωμένοι· ἐμᾶς μὲ χ' ἔρχα ὄφκαῖρα γιὰτὶ νὰ μᾶς πειράξης, ποῦμαστον δίχως ἄρματα, κ' εἶμαστον νεπαμένοι;
- ΜΟΥΣΣΕΛΙΜ:—** Ὅ,τι παθαίν' ὁ ἄνθρωπος ἔν πού τὴν κ'εφαλήν του· τοῦ βρένμιου πού τὸ σαπὶν ποσπάζετ' ἢ ζωῆ του· κ' αἰ σοῦ, ἂν εἶσαι βρένμιος, ποσπάζεις τὴν ζωῆ σου .
- ΚΤΗΠΡΙΑΝΟΣ:—** Μούλλωσε κ' αἰ κατάλαβα πριχοῦ νὰ πῆς τὸ 'πειν σου' μὲν μάχ'εσαι τὴν θάλασσαν νὰ τὴν-ἰ-ξηνητλήσης· ἄδικα λόγια μὲν χάνης κ' ἰ' ἀρκεῖς εἰς τὴν δουλειάν σου. Τὸν ἦλιον μὲ τὸ φύσημαν μπορεῖς νὰ τὸν -ἰ-σθῆσης; Φώναξε τοῦ τελλᾶττη σου, σὰς' τὴν κρεμμασταρκάν σου!
- (Ὅλοι μὲ τὰ μάτια καρφωμένα στὸν Κυπριανὸ μένον ἔκπληκτοι καὶ ἀπολιθωμένοι ἀκούοντας τὰ λόγια του).
- Α. ΑΦΗΓΗΤΗΣ:—** Τὰ λόγια τοῦ Κυπριανοῦ οἱ Τούρκ' ἄντᾶν ἀκούσαν, στραοπελέκ'ιν πάνω τους οὐλα πού νᾶεν ρίψει: Ἐμειναν οὐλοῖ τους βριχοῖ 'νοῦ στάλλα κ' ἔθωροῦσαν

καθένας τους ἐπάσιζεν τὴν ἀντροπὴν νὰ κρύβη.
 Ὁ Μουσελλίμης εἶδεν πικρὸν πὼς χάννει ἀδίκως κόπους·
 ἔταξεν κ' ἔσηκώσασιν π' ὀμπρός του τοὺς πισκόπους,
 κ' ἔπῃραν τοὺς στὴν φυλακὴν χωρὶς νὰ τοὺς χωρίσουν.
 Εἶχ' ἐν ἡ μαύρη φυλακὴ ἡ στενοζοημένη,
 ποὺ κάθονταν οἱ τέσσερις πισκόποι μανιχ' οἱ τους,
 ποὺ τὴν μερκάν τοῦ περβολοῦ μίαν πόρταν σιερῆνην
 κ' ἰ ἀκούετον ἡ συντιχ' ἰὰ κ' ἰ' ἡ χαμηλὴ φωνὴ τους.

Ε Ι Κ Ο Ν Α Δ'

(Οἱ τέσσερις Ἐπισκόποι στὴν φυλακὴ)

ΛΑΤΡΕΝΤΙΟΣ:—

Ἄ, τὸν εὐλογημένον
 κ' εἶνον τὸν Θεοφύλακτον, οὐλα τὸν ἀπλωμένον!
 Ἐφερεν κ' εἶνα τὰ χαρκιά στραβά, χωρὶς νὰ ξέση,
 κ' ἔγέμωσεν ποὺ μίαν μερκάν ὡς ἄλλην τὸ νησίον μας,
 κ' ἔδκιαν τα ὅπου τύχχαινε κ' αἰ μέραν μεσομέριν
 κ' ἴηρασιν τοῦτα τὰ κακὰ τόρα στὴν κ'εφαλὴν μας .

ΜΕΛΕΤΙΟΣ:—

Μισῶ τὴν ἀδικίαν.
 Πὼς ἐβουλήθην ἄνθρωπος νὰ κάμη καλωσύνην,
 νὰ τὸν κακολοήσωμεν πὼς ἦταν ἡ αἰτία;
 Ἦτιον βουλή ποὺ τὸν Θεὸν γιά νὰ γενῆ κ' ἐγίνην.
 Τὸν Χάρον ἐν κ' αἰ βγάλλουν τον ποττέ πὼς ἐν φταισμένος·
 πάντα λαλοῦν τὸ φταίσιμον πὼς τὸχ' εἰ ὁ πεθαμμένος .

ΚΤΙΠΡΙΑΝΟΣ:—

Ἐν λόγια παραπάνω·
 ἔτσι κ' ἄλλοιὸς ἐτέλειωσεν, ἐμεῖς ἐν νὰ χαθοῦμεν
 ὅ,τι λοῆς κ' ἰ ἂν ἔτυχεν ξέρεῖ ὁ Θεὸς ποὺ πάνω.

Γιά κ' εἶνους πὼν νὰ μένουσιν κ' εἶνους τώρα νὰ δοῦμεν .
 (Μὲ μεγάλες προφυλάξεις γλυστοῦ στὸ δωμάτιο ὁ Γυιὸς τοῦ Κιόρογλου κρατῶν-
 τας στὸ χέρι του μὰ τούρκικη ἐνδυμασία)

ΓΥΙΟΣ ΤΟΥ

ΚΙΟΡΟΓΛΟΥ:—

(Στὸν Κυπριανό) Ἐπεφέν με ὁ κ' ὕρης μου τώρα κ' ἴηρα
 βουρόντα

κ' ἔφερά σου μίαν ἀλλαιν δικήν του νὰ φορήσης,
 νὰπάμεν ἔσσω μας τωρὰ, κρυφὰ κρυφὰ, χωστάντα·
 χάντε ντύθου γλήθορα νὰ πάμεν, μὲν ἀρκήσης

ΚΤΙΠΡΙΑΝΟΣ:—

ΓΥΙΟΣ ΤΟΥ

ΚΙΟΡΟΓΛΟΥ:—

Γυέ μου, πκοιὸς ἐν ὁ κ' ὕρης σου; πές μου κ' αἰ μὲν νὰ ξέρω .

Ὁ κ' ὕρης μὼν ὁ Κκιορ-ὀγλοῦς, κ' εἶπεν μου νὰ πασιῶσω
 νᾶρωτὸ νὰ σ'εῦρω γλήθορα κ' αἰ ροῦχα νὰ σοῦ φέρω,
 κ' αἰ νὰ σὲ πάρω ἔσσω μας εὐτὺς, νὰ μὲν σ' ἀφήσω.
 Νὰ ρέξουμεν χωστὰ—χωστὰ ποὺ μέσα στὸ περβόλιν.
 Χ' αἰ ποὺ τὸν τοῖχον ὕστερα νὰ ππέσουμεν στὴν στρατάν
 κ' ἰ ἂν τύχ' ἡ σγιὰν πηαίννομεν κ' αἰ μπλά η μας τὸ κόλιν,
 γοῦ νὰ μᾶς ποῖν, μελίξω τους κ' αἰ κάμνω τους σαλάταν .

(Φέρνει τὸ χέρι στὸ μαχαίρι ποὺ ἔχει στὴν μέση του).

ΚΤΙΠΡΙΑΝΟΣ:—

Νὰ πάης, γιέ μου, νὰ τοῦ πῆς νὰ κάμη τὴν δουλειάν του
 κ' εἶμαι πολλὰ καλλύτερα, πολλὰ, δᾶ μέσα ποῦμαι·
 κ' αἰ πὼς τὴν καλωσύνην του κ' αἰ τὴν καλὴν καρδιάν του
 ἀόμα κ' αἰ κρεμιάμενος ἐν νὰ τὴν ἀθθυμοῦμαι.
 Χ' αἰ ποῦ τὸν ποὺ καρδιαῖς κ' αἰ νὰ τοῦ πῆς ἀκόμα,
 πὼς ἐν νὰ τὸν εὐχαριστῶ νεκρὸς ποὺ κὰ 'στὸ χῶμα,
 ἂν κάμη μὰ μαλλύττερην πὸ τούτην καλωσύνην:
 Στὸν τόπο μας πὸ δᾶ κ' αἰ δᾶ νὰ κάμ' ὅ,τι μπροσῆση
 νὰ μὲν γινῆ μαλλύττερον κακὸν στὴν Ρωμοσύνην.
 Πέ του τὰ τοῦτα, κ' ἰ ὁ Θεὸς νὰ τὸν πολλοχροῖσῃ .

ΓΥΙΟΣ ΤΟΥ

ΚΙΟΡΟΓΛΟΥ:—

Γιά τοῦτα οὐλα ποὺ λαλεῖς κ' ἰ ἐγὼ ἐν νὰ πασιῶσω

κ'αὶ μὲς' στὰ φυλλοκάρδια μου τὰ λόγια σου φυλάω
κ'αὶ μόνω σου στὴν πίστην μου νὰ μὲν τάλημονήσω.

(Ἀπὸ τὴν δεύτερη πόρτα τῆς φυλακῆς ἀκούεται θόρυβος. Ὁ Γυῖος τοῦ Κίρογλου μὲ τὸ χέρι στὴ λαβὴ τοῦ μαχαίριου στέκει γιὰ μιὰ στιγμή ἀναποφάιστος, κατόπι ὁμως γλυ τρᾶ ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα πού μῆλκε καὶ φεύγει.

Μπαίνει στὸ δωμάτιο ὁ δεσμοφύλακας μὲ φαγητά).

ΤΟΤΡΚΟΣ:—

Ἦρτα νὰ σᾶς δῶ, μιτὰ σας νὰ συντύχω,
γιατ' εἶμαι γιὰ τὸ χάλιν σας πολλά μαρῶζωμένος.
Ἐφερὰ σας κ'αὶ νακκουρίν φαίν κ'αὶ πκίειν νὰ φάτε,
γιατ' ἔν νὰ σᾶς γυρέψουσιν τωρὰ τοιμπὶν νὰ πᾶτε.
Ἐρεξα κ'' εἶδα τωρὰ τρεῖς κρεμμασταρκές στημένες·
εἶχαν τες διυὸ στὸν Πλάτανον κ'αὶ κ'εἶν τὴν μίαν τὴν ἄλλην
στὴν Συκαμιάν, κ'' ἦτουν κ'' οἱ τρεῖς σγιάν χάροι κουητισμένες
κ'' ἔπληξ' ἀπέσω μου πολλὰ κ'αὶ δὲν μῶμεινε χάλιν.
Ἦρτα καταυῖς νὰ σᾶς πῶ νὰ παρηρηθῆτε
κ'' ἔν νὰ πασιώσω σήμερον νὰ κάμ' ὅ,τι μορῶσω
νὰ ρίξω τες κρεμμασταρκές κ'αὶ σεῖς νὰ ποσπαστήτε·
κ'αὶ τὰ χαρκιά τού γράψασιν ἐγὼ 'νὰ τοὺς τὰ σ'χ'ίσω·
νὰ κάμω τὰ πικρὰ γλυκ'ιά κ'αὶ τᾶρα νὰ μερῶσω
κ'αὶ βουλετόν τᾶβούλετον γιὰ νὰ σᾶς -ι-γλυτώσω.
Τέσσερες στύλοι σγιάν κ'' ἔσᾶς, κ'εφᾶλια τούν τοῦ τόπου
δὲν εἶναι κριμαν κ'ί' ἄδικον νὰ πᾶ 'νὰ κρεμμαστήτε;
πὸ οὐλα τὸ γλυκότερον ἔν ἡ ζωὴ τάνθρώπου·
ἕνας σας λόος μονιχὰ κανεὶ νὰ ποσπαστήτε .

ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ:—

Τουρῶε, βοῖξε πκόν, κανεὶ νὰ συντυχᾶνης
κ'αὶ δὲν θέλω πού λλόου σου ν' ἀκούσω παραπάνω.
Πάψε κ'' ἔν κριμαν κ'ί' ἄδικον τὰ λόγια σου νὰ χάννης·
ἄνω νὰ φύης γλήγορα, νὰ πᾶς εἰς τὴν δουλειάν σου,
κ'ί' ὁ Χάρος ἔν γλυκότερος ἀπὸ τὴν συντυχ'ιάν σου .

(Ὁ Τοῦρκος φεύγει. Μόλις μένον μόνοι οἱ τέσσερες Ἐπίσκοποι γονατίζουν γιὰ νὰ προσευχηθοῦν. Φαίνονται δακρυσμένοι).

ΛΑΤΡΕΝΤΙΟΣ:—

Θεὲ μου, κ'αὶ συγχώρησε τοὺς λᾶς πού μᾶς μισοῦσιν.

ΜΕΛΕΤΙΟΣ:—

Θεὲ μου, κ'αὶ ξησκλάβωσε τὴν ἄχαρην φυλὴν μας,

ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ:—

Θεὲ μου, κ'αὶ στερέωνε τοὺς λᾶς πού πολεμοῦσιν,

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ:—

Θεὲ μου, κ'αὶ συγχῶρα μας κ'αὶ δέχτου τὴν ψυχ'ὴν μας!

(Μπαίνει στὴν φυλακὴ ὁ Μουσελίμ μὲ στρατιῶτες)

ΜΟΥΣΕΛΙΜ:—

Τξ'ελλάττης κ'αὶ κρεμμασταρκὰ ἔν κ'αὶ τὰ διυὸ χαζίριν
ἡ ὦρα σας ἐκόντεψεν κ'' ἔν καρτερῶ περιτῶν
ἔχω κ'ινούσκαν προσταῆν τῶρα πού τὸν Βεζύρην .

(Οἱ Ἐπίσκοποι σηκόνονται)

ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ:—

Σκοτῶστε μας κ'αὶ γράψετε κ'' ἐμᾶς τὸν σκοτωμὸν μας.
Μὰ τοῦτοι οὐλ' οἱ σκοτωμοὶ ἔν οὐλοι γιὰ κακόν σας·
ἔσεῖς θαρκέστ' ἀννοῖετε τὸ μνημαν τὸ δικόν μας,
κ'' ἔν τὸ πεισκάζετε πῶς ἔν τὸ μνημαν τὸ δικόν σας.
'Ἐσεῖς χ'ειροτερεθίκετε τὰ πράματα θωρῶ τα·
στὴν Πόλην ἐκρεμμάσατε τὸν Πατριάρχην πρῶτα
κ'αὶ ταπισὼν ἄλλους πολλοὺς πικρόπους κ'αὶ παπάς.
Σκοτῶστε ὅσους θέλετε, ἀμμ' ἂν νὰ σᾶς-ιβλάψη·
τὸ γαῖμαν πού χ'ανώννετα πού μᾶς τοὺς δεσποτάς
ἔν λά(δ)ιν εἰς τὴν λαμπρακ'ιάν π' ἀφταίννει νὰ σᾶς κᾶψη .

ΜΟΥΣΕΛΙΜ:—

Ἦ ὦρα ἔν περασμένη,
χαζίριν ἐδειλίνωσεν κ'αὶ πάει νὰ νυχτώση·
ἔν καρτερῶ, γιατί' ἡ δουλειὰ τωρᾶν ἀρκινημένη
κ'' ἔχω κ'αὶ διυὸ κρεμμάμενους κ'αὶ πρέπει νὰ τελειώση.
'Ἐχω τὸν ἀρκιδιᾶκον σου κ'αὶ τὸν γραμματικὸν σου,
κ'' ἔν νὰ τοὺς δῆς κ'αὶ σοὺ τωρὰ κρεμμάμενους ὁμπρός σου.
'Ἄν ἔχ'ης τίποτε νὰ πῆς γιὰ τὸ καλόν σας, λάλε,

ΚΤΗΡΙΑΝΟΣ:—

νά ποσπαστοῦμεν γλήγορα, γιὰτ' ἔν νά νυχτοδοῦμεν,
 κ' αἰ παῖνον νάκκον πομονήν, εἰ δὲ κ' ἄν οὐ, κ' αἰ πάλε...

Βρίξε κ' ἔμεις τὸ πεθιμῶς εὐτὺς νά σοῦ τὸ ποῦμεν:

Βκιάστου κ' αἰ κάμε γλήγορα κ' αἰ τέλειωσ' τὴν δουλειάν σου'

πρόσταξε τὸν τζ' ἐλλάττην σου νά κόψη τὸν λαμόν μας'

ἔτο ποῦ σοῦ τὸ εἴπαμεν εἰντα' γιά τὸ καλόν μας .

φέρο' τὸ σπαθίν σου γλήγορα κ' αἰ τὴν συρτοθηλειάν σου'

τοῦ Μουσελίμ οἱ στρατιῶτες βάζουν στὴν μέση των τοὺς

(Με ἓνα νέψιμο
 Ἐπισκόπους).

Β. ΑΦΗΓΗΤΗΣ:—

Ὁ Μουσελλίμης μ' ἕναν δεῖν σγιάν νάδειξεν φέοραν.

Οὐλ' ἀνεκατωθήκασιν, κ' ἔτὺς με μίαν κακ' ἰάν

ἀρτάξαν οὐλο βκαστικά κ' αἰ σγιάν τοὺς θυμωμένους

κ' ἔδῃσαν τους μίαν σταλαμὴν κ' ἔπῃσαν τους κ' ἔπῃσαν.

Κ' ἔπῃσαν τὸν Κ' υπριανὸν δυο-τρεις ἀρματομένοι

πουκάτω ποῦ τὴν Συκαμιάν, κοντὰ στὸν θάνατόν του

κ' ἔφάκκιν ἢ συρτοθηλειά πάνω στὸ μέτωπόν του.

Ἔστερα γονατίσασιν τοὺς ἄλλους τρεις πισκόπους

κατὰ τὴν δίσην κ' αἰ τοὺς τρεις ἀράδαν, κ' ἄμπροστά τους

ἦτουν οἱ τρεις τζ' ἐλλάττηδες οὐλα τοὺς ἀρκαθρόπους

κ' ἔλάμναςιν πουπανωθκίον κ' ἔπαίξαν τὰ σπαθιά τους.

Τότες, Ἀρχιεπίσκοπος ἐψήλωσεν τὸ δεῖν του

στὸν οὐρανόν, κ' ἔφάνησαν τὰ μμάδια του κλαμένα

ἐφάνη πὼς ἐπόνησεν ποῦ μέσα στὴν ψυχ' ἦν του,

κ' εἶπεν τα τὸν' τὰ δυο λόγια με δυο χ' εἰλή καμένα:

«Θεέ, ποῦ νάκκων δὲν ἔχ'εις ποτὲ στὴν καλωσύνην,

λυτήθου μας κ' αἰ δῶσε πικὸν χαρὰν στὴν Ρωμοσύνην».

Κ' ἔτροέξασιν τὰ δρόματα ἀποῦ τὸ πρόσωπόν του,

ἀποῦ τοῦ ἡλιου τὴν πολλὴν τὴν καφερὴν τὴν αὔραν

κ' αἰ θάλαν τὴν συρτοθηλειάν εὐτὺς εἰς τὸν λαμόν του

κ' αἰ κ' εἰ πικὸν ἐτελειώσασιν τὰ κάστια ποῦ ταύραν.

Ἔστερα οἱ τζ' ἐλλάττηδες με μίαν ψηλὴν μαγιέραν

ἐκόψασιν τοὺς ἄλλους τρεις ποῦτουν γονατισμένοι.

Α. ΑΦΗΓΗΤΗΣ:—

Ἔστερα πικὸν ποῦ τὸ κακὸν ἀιούστην μέσ' στὴν Χώραν

κ' αἰ ποῦ τὸ κλάμαν ἄρ' εἶπεν ἡ Χώρα πικὸν νά βράζη,

ἕστερα ποῦ τὸ βούττημαν τοῦ ἡλιου νάκκων ὄραν,

τέλεια πικόν, ὅτι κ' ἔκαμεν ἀρκὴν νά σουρουπιάζη.

ἔτῃσιν δυο μπροστοὶ κ' αἰ τέσσερεις παπάδες

κ' εἶπαν τοῦ Μουσελλίμ-ἀγά: «Λῶσ' μας τοὺς δεσποτάδες»

Κ' εἶπεν με κάμποσους θυμούς κ' αἰ κάμποσες φοβέρες:

—«Φίστε κ' ἔν σὰς δικῶ τωρὰ κανέναν γιά τὸ μνήμαν'

θέλω νά υεῖνουν κ' εἰ χαμαὶ ἄθαρτοι τρεις ἡμέρες !

Β. ΑΦΗΓΗΤΗΣ:—

Χρόνοι ποῦ πάτε βοουρητοὶ κ' αἰ δὲν θὲ νά στραφῆτε

δικλάτε δέτε πῶσ σας, γυρίστε καὶ σταθῆτε.

Σήκου κ' ἰ' ἐσὺ Κ' υπριανέ, ξύπνα νά δῆς τὸν ἡλιο

Εὔπνα νά δῆς τὸ γένος σου πὼς ἔγινε βασίλειο.

ΤΕΛΟΣ

* Τὸ ἔργο πρωτοπαίχτηκε ἀπὸ τὸν Δραματικὸ Ὅμιλο τῶν Ἀποφοίτων τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, με διδασκαλία καὶ σκηνοθεσία τοῦ Γιώργου Μιτσιῆ, στὴν Μεγάλῃ Αἴθουσα τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου στὶς 9 Ἰουλίου 1960.

Ο ΠΡΑΜΑΤΕΥΤΗΣ

Ἐκ τῆς συλλογῆς Ν. ΚΛΗΡΙΔΗ

- Τζηνοῦρκος νιὸς πρᾶματευτῆς ἔρκεται πού τῆμ πόλη
 τζ' ἐζώνετου στή κόξαν του ὀλόγρυσο ζωνάριν.
 Τραβᾶ μουλάρκα δώδεκα, τζαί με τεςπραμαδεκίεις του,
 5 ρέσοει τζαί πᾶ πού τὰ στενά τζ' ἀκούουν τεςπαδικίεις του,
 καβάλλαμ πᾶ, στήμ μούλαν του τῆ ρόδινην τζαί πάει.
 Ἐσοιάστην τομ μιὰ λυερῆ ἀπού τὸ παναθύριν
 Τζ' ἐπολόχην τζ' εἶπεν του τζαί λέει τζαί λαλεῖ του :
- «Τζηνοῦρκε, νιέ, πρᾶματευτῆ πουλεῖς μου τὸ ζωνάριν ;>
 Ἄν τὸ διᾶς με τὰ γρουσά, μάνα μου ἴν νὰ τὸ πάρη,
 10 τζ' ἄν τὸ διᾶς με τὰ καρσά, τζύρης μου τὸ βοράζει,
 τζ' ἄν τὸ διᾶς με τὸ φιλιν ἐγιών' ἔν νὰ τὸ πάρω.»
- «ἔν τὸ διῶ με τὰ γρουσά, μάνα σου νὰ τὸ πάρη,
 ἔν τὸ διῶ με τὰ καρσά, τζύρης σου νὰ τὸ πάρη
 15 ἔναφ φιλιμ μου κούστισην, τζ' ἄν εὔρω δκυὸ διῶ το.»
 τζ' ἄν εὔρω τρία τέσσερα, διῶ τζαί τὰ μουλάρκα.
 —«Τζαί τράβα τὰ μουλάρκα σου, κάτω στή ρκάν τῆ βρύση,
 τζ' ἔσειε μηλιά, γλυκομηλιάμ με δώδεκα κλωνάρκα,
 τζαί γῆσε τὰ μουλάρκα σου κάθε κλωνάριν ἕναν.
 20 τῆμ μούλασ σου τῆ ρόδινην εἰς τῆς μηλιάς τῆγ κόρμην,
 τζ' ἔσειε τζαί πέτραρ ριζιμιὰν τζαί γύρε τσὰ νὰ πνάση
 τζαί ὕστερις ἴπὸ μιὰν ὥραν ἔν νᾶρτω νὰ γεμώσω,
 τζαί νὰ σοῦ δώκω δκυὸ φιλιὰ, νὰ πάρω τὸ ζωνάριν.»
 τζαί νὰ σοῦ δώκω τέσσερα νὰ πάρω τὰ μουλάρκα.
 Ὁ νιὸς ἐπολόχηκεν τζαί λέει τζαί λαλεῖ τῆς :
- 25 —«Ἄν ἔσι' ἡ κούζα μου νερόμ πῶν νᾶρτης νὰ γεμώσης ;
 —«Ἄν ἔσι' ἡ κούζα μου νερόν, ἐγιών' ννὰ τὸ σιονώσω,
 τζ' ἔν νὰ τὸ πῶ τῆς μάνας μου, τζαί νᾶρτω νὰ γεμώσω,
 γιὰ νὰ σοῦ δώκω δκυὸ φιλιὰ νὰ πκιάσω τὸ ζωνάριν
 τζαί νὰ σοῦ δώκω τέσσερα νὰ πκιάσω τὰ μουλάρκα.»
- 30 Τζ' ὅπως τοῦ εἶπεν ἔκαμεν, τζ' ὅπως τοῦ εἶπεγ κάμνει,
 τραβᾶ με τὰ μουλάρκα κάτω στή ρκάν τῆ βρύση,
 βρίσκει μηλιά γλυκομηλιάμ με δώδεκα κλωνάρκα
 τζαί δῆννει τὰ μουλάρκα του κάθε κλωνάριν ἕναν,
 τῆμ μούλαν του τῆ ρόδινην εἰς τῆς μηλιάς τῆγ κόρμην,
 35 βρίσκει τζαί πέτρα ριζιμιὰν τζαί γέρνει γιὰ νὰ πνάση,
 τζ' ἐπῆρεν τον τ' ἀμμάτιν του τζαί τζεῖνον νὰ καμύση.
- Ἡ κόρη ἔσω ἀρπαξεν τῆγ κούζαν γιὰ νὰ πάη
 πᾶ νὰ σιονώση τὸ νερόν, ἡ μάνα ἔν τῆφ φῆννει,
 τζ' ἡ κόρη ἐπεράσκησεν τζ' ὁ νιὸς ἐποτζοιμήθην.
- 40 Ὁφισ τὸν ὄφιν ἔτρεσιεν, ὄφισ τὸν ὄφιν τρέσειε,
 τζ' ἤβρεν τὸ στόμαν τ' ἄνοιχτὸν τζ' ἐτρύπωσεν τζ' ἐχώστην.
 Ὁ νιὸς οὔλον τζ' ἀνάσρηνεν, οὔλον τζ' ἀναστενάζει,
 τζαί νάσου τζαί τῆλ λυερῆν στή βρύσηγ κατεβαίννει.
 πάει σουστή τζαί λυιστῆ τῆγ κούζαν νὰ γεμώση,
 45 τζαί νὰ τοῦ δώκη δκυὸ φιλιὰ νὰ πάρη τὸ ζωνάριν,
 τζαί νὰ τοῦ δώκη τέσσερα νὰ πάρη τὰ μουλάρκα.
 Πού τῆγ χωρεῖ πρᾶματευτῆς λέει τῆς τζαί λαλεῖς τῆς :
 —«Ἀνάθμεμάσ σας λυερές, τζ' ἔσᾶς τζαί τὰ φιλιὰ σας,
 τοὺς νέους ἔμ' πού κάμνετε τζαί χάννουν τῆ χωήν τους.

50 Πάρε τζαί τὸ ζωάνριν μου, κάμε τὰ κόλλυφά μου,
πάρε τζαί τὰ μουλάρκα μου, τζαί κάμε τὲς ἐνιά μου,
τὴμ μούλαν μου τὴ ρόδινην ποσαρντώμάτα μου,
τὲςπραμαδικιὲς τὸ γρουκόν, τζαί λάλε τ' ὄνομά μου.

Θ. ΛΑΖΑΡΗΣ Δάλι.
Καταγραφή Κώστα Ι. Κωνσταντινίδη

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

Η ΣΥΝΕΠΕΙΑ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἡ συνέπεια στὴ Λογοτεχνία εἶναι ἓνα θέμα ποῦ, νομίζω, δὲν ἔχει ἐξεταστῆ προ-
σεκτικὰ, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχουν ἀμφιβολίες σχετικὰ μὲ τὴν πραγματικὴ του σημασία.
Κριτικοὶ καὶ δοκιμιογράφοι ἔχουν ἀσχοληθῆ μὲ διάφορα προβλήματα τῆς Λογοτεχνίας
ὅπως τὸ ὄφρος, τὴν ἀρχιτεκτονικὴ, τὰ ὅρια τῆς πεζογραφίας καὶ τῆς ποιήσεως καὶ
ἄλλα, ἀλλὰ δὲν ἀντιμετώπισαν τοῦτο τὸ πολὺ σημαντικό θέμα. Ἡ σχετικὴ ἀσάφεια
τοῦ ὅρου «συνέπεια» καὶ ἡ ἔλλειψη ἀντικειμενικῶν κριτηρίων, εἶναι δυὸ λόγοι ποῦ
ἐξηγοῦν κάπως αὐτὴ τὴν παράλειψη. Καὶ ἡ ἀσάφεια τοῦ ὅρου διαλύεται μὲ τὴν
ἔρευνα: μὰ ἡ ἔλλειψη ἀντικειμενικῶν κριτηρίων εἶναι μειονέκτημα γενικὸ στὴν αἰσθη-
τικὴ, ὅπου κἀθε χρῆσι σχετικὴ μὲ καλλιτέχνημα εἶναι, μοιραία, ὑποκειμενικὴ μὲ μόνον,
συμβατικὰ καὶ αὐτὸ δεκτὸ, ἀντικειμενικὸ κριτήριον τὸν χρόνον. Δὲν πιστεύω ὅτι ἡ σύμ-
πτωση μὲ τὴν ιδέα τῆς ὁμορφιάς μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἀπόλυτον κριτήριον. Οὔτε ἡ ιδέα
τῆς ὁμορφιάς οὔτε τὸ ποσοστὸν τῆς συμπτώσεως πρὸς αὐτὴν εἶναι δυνατὸ νὰ
καθορισθοῦν.

Φυσικὰ καὶ ἡ «συνέπεια» σ' ἓνα λογοτέχνημα, εἶναι ὄρος ποῦ ἐξετάζεται ὑποκει-
μενικὰ. Ἡ ἐκφραση «ἐξετάζεται» εἶναι παραπλανητικὴ, γιὰτι προϋποθέτει συνει-
δητὴ λειτουργία τοῦ Νοῦ. Συνήθως, ὅταν ἀντιμετωπισθῆ τέτοια ἀποψη, χρησιμο-
ποιεῖται ὁ ὄρος «Φυσικότης» καὶ πολλὲς φορὲς ἓνα πεζογράφημα καταδικάζεται
ἔστω καὶ ἂν διαθέτῃ ἄλλες ἀρετὰς, ἐπειδὴ θεωρεῖται ἀφύσικον ἢ ἀπίθανον. Ἡ κατα-
δικαστικὴ αὐτὴ χρῆσι θέτει γενικὰ τὸ πρόβλημα σὲ ὁρθὲς βάσεις· καὶ ἀποδεικνύει τὴν
ἀποτυχία τοῦ συγγραφέα νὰ πληρῶσῃ βασικὸν ὄρον τῆς Τέχνης, ποῦ ἀπαιτεῖ τὸ καλλι-
τέχνημα νὰ πειθῆ καὶ νὰ ἐπιβάλλεται. Τὸ ἀληθινὸ λογοτέχνημα καὶ ἂν ἀκόμα ἀναφέ-
ρεται σὲ φανταστικὰ περιστατικὰ, δὲν ἐπιτρέπει ἀμφιβολίες. Ἐγὼ στὸ νοῦ μου τώρα
δυὸ βιβλία, τὰ «Ταξίδια τοῦ Γκιούλιβεργ» τοῦ Σουίφτ καὶ τὸ «1984» τοῦ
"Οργουελ. Εἶναι καὶ τὰ δυὸ μυθιστορήματα ποῦ ἀσχολοῦνται μὲ ψεύτικα ἢ φαντα-
στικὰ γεγονότα. Ὁ ἀναγνώστης δὲν ἐνοχλεῖται ἀπὸ αὐτὸ, ἀντίθετα διαβλέπει πίσω
ἀπὸ αὐτὰ τὴν ἀληθινὴν ὄψη τῆς κοινωνίας μιᾶς ἐποχῆς ἢ καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν.

Πῆρα τὰ παραδείγματα ἀπὸ τὸ ἄλλο ἄκρον σκόλοπον. Σκοπὸς ἦταν νὰ δεიχθῆ ὅτι
τὸ ποσοστὸ ἀληθοφάνειας σ' ἓνα λογοτέχνημα δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ του
σὲ πραγματικὰ γεγονότα. Μπορεῖ νὰ παρουσιασθῆ ἢ ἀκόλουθη περίπτωση: "Ἐνας
λογοτέχνης ἐκδίδει ἓνα μυθιστορημα, τὸ στέλλει στοὺς κριτικούς καὶ αὐτοὶ ἀποφαινόμενοι
ὅτι εἶναι γεμᾶτον ἀπιθανότητες. "Ὁ λογοτέχνης δηλώνει ἀμέσως θριαμβευτικὰ ὅτι εἶναι
ἀληθινὰ, ὅσα γράφει, παρουσιάζει ἀποδείξεις καὶ ποσοποικτικὰ καὶ γίνεται καταγέ-
λαστος. Ἡ ἀποτυχία του εἶναι διπλῆ, γιὰτι ἀπότρυχε νὰ ἐμψυχῆσῃ πνοὴ ἀληθοφάνειας
σὲ ἀληθινὰ περιστατικὰ. Ἡ παρεξήγησι εἶναι κοινὴ, καὶ θεωρεῖται ἀναγκαῖον ἓνος
κριτικὸς νὰ ἀναγνωρίσῃ τουλάχιστον φυσικότητα σὲ ἔργο ποῦ ἀναφέρεται σὲ ἀληθινὰ
γεγονότα. Ἐνῶ ὑπάρχουν καὶ ἱστορικὰ συγγράμματα ποῦ μὲ τὸν τρόπο ποῦ εἶναι
γρομμμένα δημογογοῦν ἀμφιβολίες σχετικὰ μὲ τὴν ἀκριβεία τῶν γεγονότων, ποῦ
ἀναφέρονται.

"Ἄλλο ἢ ἀλήθεια στὴν Ζωὴ καὶ ἄλλο ἢ ἀλήθεια στὴν Τέχνη. "Ἄν ἓνα πρόσωπον
μεταφρασθῆ ἀπὸ τὴν ἑκείνου δρόμου τῆς πόλεως στὴς σελίδες ἓνος βιβλίου· ἀποκτᾶ αὐτονομία
καὶ ἀπαιτεῖ ἰδιαίτην μεταχείριση. Δὲν εἶναι ἀρετὸ γιὰ ἓνα συγγραφεὶα νὰ συστήσῃ
στὸν ἀναγνώστη ἓνα τύπον ἀπὸ τὸ μυθιστορηματὸν του καὶ νὰ τὸν διαβεβαίωσῃ ὅτι ἡ
ἱστορία ποῦ θὰ διαβάσῃ εἶναι ἀληθινὴ. "Ἄν ὁ ἀναγνώστης δὲν πεισθῆ διαβάζοντας τὸ

μυθιστόρημα, δεν πρόκειται να πιστέψη τις διαβεβαιώσεις του συγγραφέα. Βέβαια, αν ο συγγραφέας παρουσιάσει το πρότυπο του ήρωα του σ' ένα σαλόνι και διηγηθῆ ἐκεῖ τὴν ἱστορία, κανεὶς δὲν θὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν εὐλικρίνειά του, ἐκτὸς ἂν ἔχη λόγους.

Αὐτὸ ἔχει σχέση μετὰ τὸν ἰδιαιτέρο χαρακτήρα τῆς Λογοτεχνίας καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς συνέπειας. Ἐνα δημιουργία εἶναι ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸ δημιουργὸ του ἀπὸ τῆ στιγμῆ πού ὁ τελευταῖος τὸ συνέλαβε. Ἐν τυχόν παρουσιαστοῦν ἀτέλεια κατὰ τὴ μεταφορὰ στὸν λόγο, τότε θὰ κηθῆ τέρας καί, καθὼς ὁ Φράνκεστάιν, θὰ καταστρέψῃ τὸν ἀποτυχημένον δημιουργὸ του. Ὁ λογοτέχνης ἔχει χρέος νὰ δημιουργῇ ἀνθρώπινους τύπους. Ἡ ἐπανάστασις πού ἐγένετο σ' ὅλες τὶς τέχνες τὸν αἰῶνα μας δὲν μετακίνησε αὐτὴ τῆ θέσι. Οἱ μακροὶ ἐσωτερικοὶ μονόλογοι πού λήρασαν τὴν θέσιν τῶν ἐξωτερικῶν ἐπεισοδίων ἐξυπηρετοῦν αὐτὸ ἀκριβῶς τὸν σκοπὸ. Ζητοῦν νὰ περιχύσῃσαν βαθύτερα φῶς στὸν τύπον πού παρουσιάζονται στὰ σύγχρονα μυθιστορήματα. Τὸ βασικὸ αἴτημα στὴν Τέχνη εἶναι νὰ κινῶνται οἱ ἥρωες αὐτοὶ με συνέπεια ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὸ δημιουργὸ τους. Ὁ Λογοτέχνης δὲν δικαιούται νὰ μεταχειρίζεται ὅπως ὁ καραγκιοζοπαίκτης τὶς μαριονέτες τοὺς τύπους πού κυκλοφοροῦν στὰ ἔργα του. Τὸ ἀντίθετο εἶναι σωστὸ. Ἡ ἀνθρώπινη μορφή, πού γεννήθηκε στὴ φαντασίᾳ τοῦ λογοτέχνη, τὸν ἐκδιάζει νὰ κινῶνται μέσα σὲ αὐστηρὰ πλαίσια. Μποροῦμε νὰ ὀνομάσομε αὐτὰ τὰ αὐστηρὰ πλαίσια «χαρακτήρα». Ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς κήσεως τοῦ ήρωα τὸ πρόβλημα τοῦ καλλιτέχνη ἐντοπίζεται στὸ νὰ παρουσιάσῃ διβλίον, μέσα στὸ ὁποῖο νὰ δρᾷ, νὰ σέφεται, νὰ ἐρωτεύεται, νὰ πεθαίνῃ ὁ ήρωας με τρόπο συνεπὴ πρὸς τὸν χαρακτήρα του.

Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι θὰ ἀκολουθῆται προκαθορισμένη γραμμὴ με βάση μίαν ἢ πολλὰς συνταγὰς ψυχολογικῶν τύπων. Κωμικὰ θὰ εἶναι τὰ ἀποτελέσματα, ἂν ὁ συγγραφέας παρουσιάσῃ τύπους στηριγμένους σὲ γνωρίσματα πού ἀποδίδονται στὰ ἐγχειρίδια ψυχολογίας σὲ «χολερικοὺς» π.χ. ἢ «φλεγματικοὺς» καὶ θεμελιώσῃ τὴ δράσιν τῶν στὰ τακτοποιημένα αὐτὰ γνωρίσματα. Στὴν πραγματικότητα ὑπάρχουν τόσοι ψυχολογικοὶ τύποι ὅσοι καὶ ἄνθρωποι. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ήρωα εἶναι δυνατόν νὰ φαίνεται «ἀσυνεπής», νὰ παρουσιάσῃ ἀπροσδόκητες μεταπτώσεις καὶ μεταβολές, τελικὰ ὅμως ὁ χαρακτήρας του νὰ δικαιωνεῖται ἀπὸ τὸ ὅλον ἔργο καὶ ἡ φαινομενικὴ ἀσυνέπεια νὰ προβάλλεται σάν βαθύτερη συνέπεια.

Μιλώντας ὁ Βᾶν Γκόγκ γιὰ τὴν τέχνην του ἐκφράστηκε ἔτσι: «Θὰ ἀπελιζόμουν» ἔγραψε «ἂν οἱ μορφές μου ἦσαν ὀρθές. Λατρεύω τὶς μορφές τοῦ Μιχαὴλ Ἄγγελου, ἄνκα τὰ πόδια εἶναι, ἀναμφίβολα, δυσανάλογα, οἱ γοφοὶ καὶ οἱ πλάτες δυσανάλογα πλατειές. Ὁ μεγάλος μου πόθος εἶναι νὰ μάθω νὰ δημιουργῶ ἐκείνους ἀκριβῶς τὶς ἀνακριβείες, ἐκείνους τὶς ἀποκλίσεις καὶ τὶς μεταβολές τῆς πραγματικότητας, ὥστε νὰ γίνωνται οἱ μορφές, ψεύτικες ἂν θέλετε, ὅμως πρὸ ἀληθινῆς ἀπὸ τὸ τυπικὸ ἀληθινόν». Ὁ λογοτέχνης δικαιούται νὰ κἀμνη ἀκροβατισμούς, ἀλλὰ δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ πέφτῃ. Ὁ Ἄμλετ εἶναι θαυμά ἀκροβατικῆς τέχνης. Ἡ μορφή του ἀποτελεῖ αἰνίγμα καὶ οἱ ἐρμηνεύτες τοῦ χαρακτήρος του ὅσοι καὶ οἱ ἐρμηνευτές. Κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει ὅτι ὁ Ἄμλετ ἐνεργεῖ σύμφωνα μετὰ τὸν προσωπικὸν τὸν χαρακτήρα, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν δημιουργὸν του. Ὁ πρὸ τιτανικός ἀπὸ τοὺς ήρωες τοῦ Σαίξπηρ, ὁ Λήο, κατηγορήθηκε ἀπὸ τὸν Τολστόυ ὅτι δρᾷ χωρὶς συνέπεια καὶ ὅτι εἶναι περισσότερο κωμικὸς παρὰ πειστικός. Φτάνει ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης νὰ μελετήσῃ τὸ κείμενον ἢ νὰ παρακολουθήσῃ μιὰ παράστασιν τοῦ ἔργου γιὰ νὰ πεισθῇ γιὰ τὸ ἀντίθετο. Ἡ πίστη του δὲν θὰ στηριχθῇ στὴν ἀντίληψιν πὸς δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀπίθανον στὴ ζωὴ, πράγμα πού εἶναι σωστὸ. Ἡ δύναμις τῆς ἀληθινῆς τέχνης εἶναι πού θὰ τὸν παρασύρῃ νὰ δεχθῇ τὸν Λήο, ὅπως καὶ ὁποιοδήποτε ἄλλον ήρωα πραγματικὸν καλλιτεχνήματος. Στὴ ζωὴ ἀρεῖ ἡ κίνησις γιὰ τὴ δημιουργίαν ἀνθρώπου, στὴν τέχνην χρειάζεται ἡ κίνησις μέσα στὴν ὁμορφίαν. Δὲν σημαίνει, ἂν τὰ πλάσματα εἶναι ἀποκρουστικά, πὸς δὲν γεννήθησαν με ὁμορφον τρόπο. Οἱ ἐφιαλτικοὶ, ἀνίσθητοι, ὑποχοντριακοὶ τύποι πού κυκλοφοροῦν στὶς σελίδες τοῦ Ντοστογιέβσκι, ὁ Σμερδιακόφ, ὁ Σταυρόγιαν, ὁ Ραγόζιν, ὁ Βεροχόβσκι, οἱ Καραμάζοφ, κινῶνται πρὸ σίγουρα στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους «ιδεώδεις» τύπους, πρὸκειμένους μετὰ ὅλα τὰ προτερήματα καὶ κανένα ἐλάττωμα. Ἡ Εὐγενία Γκραντέ, πού κυκλοφορεῖ σ' ἕνα κόσμον ὅπου τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ ξεχωρίζουν ὅσο καὶ τὸ ἄσπρο ἀπὸ τὸ μαῦρον, εἶναι στὴν τέχνην ἀπίθανη καὶ ἡ Μαργαρίτα Γιωτιέ εἶναι ἀνύπαρκτη στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης, ὅσο καὶ ἂν ἔχει σημειωθῇ στὸ ληξιαρχεῖο.

Ἴσως στὸ θέατρο νὰ εἶναι πρὸ φανερῆ ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ πρόσωπα με συνέπεια στὶς πράξεις τους καὶ σὲ ἄλλα πού κινῶνται σάν αὐτόματα. Αὐτὸ συμβαίνει γιὰ

τό θεάτρο συνδυάζει τό λόγο μέ τή σκηνηϊκή δράση. Δέν είναι ἀρθό πάντως νά ὑποτεθῆ πᾶς ὁ ἥρωας ἐνός θεατρικοῦ ἔργου πείθων ἐπειδή κινουῦνται μπροστά ἢ ἀνάμεσα στούς θεατές. Ἡ ψευδαίσθηση τῆς ἀλήθειας διαλύεται μέ τό πρότο παραπάτημα τοῦ συγγραφέα, ἐνώ δημιουργεῖται μέ τή θαυμαστή τέχνη τοῦ δραματούργου. Ἔτσι στό «Κελευσιμον τῶν θυρῶν» ὁ θεατής παρακολοῦθαι μέ ἀδιάπτωτο ἐνδιαφέρο τρία πρόσωπα νά συζητοῦν σέ μία κλάση — πολὺ καθῶς πρέπει — ἢ στό «Μέ τό δόντια» τοῦ Ἀμερικανοῦ Θόρντον Γουάιλντερ τόν ἄνθρωπο νά κινῆται σέ χρονικό πλαίσιο 5000 ἐτῶν, χωρὶς νά ἐνοχλῆται ἀπό τήν παράλειψη τῆς δῆθεν βασικῆς ἀρχῆς τῆς θεατρικῆς τέχνης, τῆς ἐνότητος δηλαδή τοῦ χρόνου καί τῆς σκηνηϊκῆς δράσης. Ὁ Μεφιστοφελῆς εἶναι πῶ ἐνδιαφέρον ἀπό τὸν Φόστον καί ὁ θάνατος τοῦ πειστικῶς ἀπό τὸν Ἀπόλλωνα στήν Ἄλκηστιν τοῦ Εὐριπίδου. Ὁ Ριχάρδος ὁ Γ' παίρνει νέα ζωὴ ἀπό τὸν Σαίξπηρ καί ἐνῶ ὁ ἀτυχῆς Ἰουλιανὸς — ἱστορικό πρόσωπο! — στά χέρια τοῦ ἄμοιρον δραματικῆς τέχνης Καβαντζάκη δείχνει νά εἶναι λιγώτερο ὑπαρξικό πρόσωπο καί ἀπό τὸν φανταστικό ἀδελφὸ στό περίφημο σύγχρονο ἔργο, τὸ «Θάνατο τοῦ ἐμποράκου», τοῦ Ἄρθου Μίλλερ. Θά ἦταν καλὸ νά εἶχεν ὑπ' ἄμην ὁ ἀναγνώστης διασκενὲς μυθιστορημάτων γιὰ τὸ θέατρο. Οἱ Ἕλληνες Παντελῆς Προβελάκης καί Μανώλης Σχουλιούδης διασκεύασαν ἀντίστοιχα ἕνα ἐπεισόδιο ἀπὸ τοὺς Καραμάζωφ καί τὸν Ἡλίθιο τοῦ Ντοστογιέφσκι καί κατώρθωσαν νά παρουσιάσουν χωρὶς ζωὴ τύπος πῶ ἔσφυζαν ἀπὸ ζωὴ στά μυθιστορήματα, καί ὁ Καραγάτσης — λογοτέχνης πῶ συνήθως πλάθει ἀληθινούς τύπους στά πεζογραφήματα του, παρουσίασε τὴν Κάμεν χλομὴ ἀνταίγεια τῆς πραγματικῆς στήν θεατρικὴ του διασκευή.

Ἡ συνέπεια εἶναι ἡ πεμπτοσία τῆς Λογοτεχνίας. Μπορεῖ ὁ λογοτέχνης νά διαθέτῃ ὅλες τίς τυπικὰς προϋποθέσεις γιὰ νά ἐπιτύχῃ νά χειρίζεται καλὰ τὴ γλώσσα, νά μπορῇ νά οἰκοδομῇ ἕνα ἔργο. Ἄν δὲν διαθέτῃ τὸ στοιχεῖο τοῦ Πλάστου, τὴν σφραγίδα τοῦ δημιουργοῦ, θά ἀποτύχῃ. Ἐκεῖνο πῶ πραγματικά ἐνδιαφέρει εἶναι ὁ ἄνθρωπος σ' ὅλες τίς ἐκδηλώσεις του. Ἡ φύση δὲν ἐκτοπίζεται ἔχει σημασία σὰν τὸ περιβάλλον τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ.

Ποῖο εἶναι τὸ πῶ οὐσιαστικό μέσο γιὰ τὴν δημιουργία ἡρώων μέ συνέπεια; Πιθανότατα ἡ ἀλήθεια τοῦ ἀφηγητῆ. Δέν πρέπει γιὰ καμιά σκοπιμότητα, ἀπὸ καμιά συμβατικότητα ὁ ἀφηγητῆς νά κρυθῇ ὁ, τιδῆποτε ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη. Ἡ παραμοχὴ πτυχῆ ἐνός χαρακτῆρα, τὰ ἀπόρροφα ἐλατήρια μᾶς ἐνεργεῖς τῶν, οἱ πραγματικὲς αἰτίες τῆς δράσης του, πρέπει νά ἔρχονται ἀδίστακτα στό φῶς.

Αὐτὸ προϋποθέτει βαθεῖα γνώση τῶν ἀνθρωπίνων καί πλοῦσια πείρα, καί ὄχι τὴν κοινῶς ἐννοουμένην πείρα τῆς ἡλικίας, ἀλλὰ τὴν λεπτὴν ἐκείνη διαίσθηση πῶ ἐπιτρέπει σ' ὅποιον τὴν διαθέτει νά διαβλέπῃ τίς αἰτίες τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀνθρώπων χωρὶς νά παρασύρεται ἀπὸ τὰ φαινόμενα. Προϋποθέτει ἐπίσης προσωπικὰ διώματα, πῶ ἀποκλείεται νά λείπουν ἀπὸ ἐκεῖνον πῶ διαθέτει τὸ πρότο χαρακτηριστικό, τὴν γνώση τῶν ἀνθρωπίνων. Πρέπει νά ἀποκλεισθῇ ὁποσδήποτε ἡ ταῦτησ τοῦ λογοτεχνικοῦ ταλέντου μέ τὴν ψυχολογικὴ δύναμη. (Οἱ κριτικοὶ ἐνός ἔργου τὸ κατανοοῦν ἀπόλυτα, τίς πῶ πολλὰς φορὰς ὅμως δὲν μποροῦν νά τὸ συγγράψουν). Ἐνα βῆμα ἀπέχει ἡ ψυχολογικὴ δύναμη ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ δημιουργία. Κι ἂν τυχὸν ὁ παρατηρητῆς καί ἐρευνητῆς τῶν ἀνθρωπίνων δὲν ἐκφραστῇ στήν περιοχὴ τοῦ ἔντεχνου γραπτοῦ λόγου, σίγουρα στό δικὸ του λογισμό θά κυκλοφοροῦν πῶ ἀληθινὸ οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τοὺς δρόμους.

Ἐδνυχῶς ἡ πρόνοος φύση δὲν σπαταλᾷ ἄσκοπα τὰ θεῖα δῶρα καί ἔτσι συνηθέστατα συνδυάζεται ἡ ἀληθινὴ γνώση μέ τὸ ταλέντο, τὴν ἐκφραστικὴ ἱκανότητα. Π' αὐτὸ πῶ καλὰ κατανοεῖ κανεὶς τὸν ἄνθρωπο μελετώντας τὴν ἀνθρώπινη ἐμπειρία ἐνός προικισμένου δημιουργοῦ, συμπικνωμένη σέ μερικὲς σελίδες παρὰ τριγυρίζοντας στά σαλόνια, πλάθοντας καινούριες γνωριμίες, πῶ τοῦ δίνουν ἀπλῶς τὴ φευγαλέα μάθηση.

Ἡ γνωριμία μέ τὸν Ρασκόλνικὸν, τὸν τρολλὸ τῆς «Δωδέκατης νύκτας», τὴν Μηδεῖα, τὸν Ἰβάν Καραμάζωφ, τὸν Ἰουλιανὸ Σορέλ, τὸν Ἄλφρεντ Προῦφορ, τὴν Ἐντα Γράμπλερ, τὸν Γουίλλυ Λόμαν, τὸν Σκόμπν, τὸν Σωκράτη τῶν πλατωνικῶν διαλόγων βαθαίνει πῶ πολὺ στὴ ζωὴ μας ἀπὸ κάθε ἄλλη ἀνθρώπινη σχέση, ἀναφορικῶς μέ τὴν ἐπιθυμία μας γιὰ γνώση. Καί μέ μέσον τοῦτες τίς χάριτες καί ὅμως τόσο πραγματικὲς ἀνθρώπινες ὑπάρξεις ἐγκαταλείπουμε τὸ ψηλάφισμα καί ἀγκαλιάζουμε τὴ φευγαλέα μαρφές πῶ μᾶς τριγυρίζουν προσπαθώντας νά ἐξιχνιάσομε τοῦτο τὸ αἰώνιο μυστήριο πῶ λέγεται ἄνθρωπος.

ΜΙΑ ΝΟΥΒΕΛΛΑ

Τοῦ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΕΤΣΙ ΔΡΧΙΣΕ Η ΚΥΡΙΑΚΗ...

I

Δὲν εἶχα δὴ γυμνὸ δάσος. Στὰ μεσημβρινὰ μας κλίματα τὸ δάσος δὲ γυμνώνεται ποτέ. Ἡ καίεται ἢ κόβεται.

Στὸ Λονδίνο εἶδα γυμνὸ δάσος.

Τὸ Κένσιγκτον Γκάρντενς, πού συνορεύει μὲ τὸ Χάιντ Πάρκ μὲ δρόσημα τὴ στενόμακρη Σερπαντίνα, ἀποτελεῖ τὸν κήπο τῶν ξένων. Ἐδῶ στὸ Μπέισγουόττερ κατασταλάζουν οἱ περισσότεροὶ ἐπισκέπτες τοῦ Λονδίνου εἴτε λίγο θὰ ζήσουν σ' αὐτὸ οἷτε γιὰ πῶς μεγάλη χρονικὴ περίοδο. Καὶ πετιοῦνται στὸ Κένσιγκτον Γκάρντενς νὰ περπατήσουν, ν' ἀναπνεύσουν καὶ νὰ σκοτώσουν λίγη ὥρα.

Μὲς τὸ χειμῶνα τὰ πανύψηλα δέντρα τοῦ κήπου αὐτοῦ γίνονται κάτι μαυροειδεροὶ σκελετοὶ σὰν παλιὰ τηλεγραφόξυλα σὲ μεγέθυνση. Τὸ μαυροειδερό τους χρῶμα φαίνεται πῶς χτυπητὸ ἀπὸ τὸ βαθὺ καὶ συνεχὲς πράσινο χορτάρι πὸν θραφομανᾶ στὰ πόδια σου.

Ἐνα κρυαδερὸ ἀπόγευμα εἶχα ἀντιληφθῆ ἓνα παχὺ πανὶ κίτρινα σαρκώδη φύλλα στὸ δρόμο μου πού ὠδηγοῦσε μπροστὰ στὸ Κένσιγκτον Γκάρντενς.

—Θύελλα ξέσπασε καὶ δὲν τὸ πήραμε χαμπάρι; λέω στὴν κουκουλωμένη μὲς τὸ παλτὸ γυναίκα μου.

—Ξέρω κι' ἐγώ! Σὰ νᾶναι παραπλοῦσια φυλλοροή.

—Εἶδες νὰ πέφτουν τὰ φύλλα τῶν δέντρων;

—Τῆς μεγάλης συκαμινιάς, πού εἶχαμε μπροστὰ στὸ σπίτι. Κι' αὐτὸ σπάνια, γιὰτὶ τὴ νοικιάσαμε σ' αὐτοὺς πού θρέφανε καματερά γιὰ μετάξι.

Στ' ἀντίκρουσμα τοῦ γυμνοῦ Κένσιγκτον Γκάρντενς κρατήθηκε ἡ ἀναπνοή μου. Εἶναι μικρὸ πράμα νὰ βλέπης τὴ γυμνότητα νὰ κάθεται σὰν τὴ βαρεῖα ὁμίχλη σ' ἓνα πράσινο τοπίο π' ἀγαποῦσες;

Συνηνοηθήκαμε μυστικὰ μὲ τὴ γυναίκα μου. Εἶναι τόσο συνήθεις αὐτὲς οἱ συνηνοήσεις σὲ ταιριαστὰ ἀνθρώπινα. Παίρνεις τόσο ταυτόσημες συνήθειες, σκέψεις κι' ἐπιθυμίες, πού συμφωνεῖς πιά ἐνστιχτωδῶς: τοῦτο τὸ ἀποκαλεῖς μυστικὴ συνηνοήση γιὰ νὰ προσδώσης λίγο ρομαντικὸ χρῶμα.

Ἄλλα ἦταν σιωπηλὰ μὲς τὰ γνώριά μας μονοπάτια. Τὸ χορτάρι ἔτριξε κάτω ἀπ' τὸ βῆμα μας. Μιὰ πένθιμη σιγὴ βασίλευε παντοῦ. Νόμιζες πῶς τὸ καθετὶ ἐτοιμαζόταν γιὰ νὰ κλάψη. Περιέμενε μονάχα τὴν ἀφορμὴ.

Ξαφνικὰ ἓνας κλάδος ἔπεσε. Ἐγινε ἓνας ἀσυνήθης θόρυβος. Ὁ κήπος πῆρε μιὰ ἀναπνοή. Κι' ὕστερα πάλι ἄπλωσε ἡ σιγὴ μὲ τὴν προετοιμασίαν γιὰ κλάμα.

Κοντὰ στὴ λιμνούλα εἶδαμε δεῦτερο γυμνὸ κήπο μὲς τὰ γκρίζα πένθιμα νερά. Ἡ ἀντίθεση τοῦ ἄσπρου κύκνου δὲν γεννοῦσε ἀνάλαφρο αἶσθημα. Τόνιζε περισσότερο τὸ πένθος.

—Ἐτσι θὰ καταντήσουμε, ὅταν γεράσουμε; ρώτησε μ' ἓνα ἔκδηλο σύγκρου ἡ γυναίκα μου.

—Δὲν ξέρω. Κι' οὔτε θέλω νὰ τὸ σκέφτομαι. Τὸ μόνο πού ὑποψιάζομαι εἶναι πῶς τέτοιο τοπίο θὰ εἶναι κι' ἡ ψυχρὴ σκέψη ὅταν δὲν τὴν κολακεύει λίγο ἡ τρέλλα τῆς καρδιάς.

Ἄπο μιὰ ἐνδιάμεση μὰ ἐπίσημη πύλη τοῦ Κένσιγκτον Γκάρντενς, ἀκριβῶς ἀντίκρου, ἀρχίζει ὁ δρόμος ποὺ ὀδηγεῖ στὴν πανσιὸν μας.

Εἶναι ἕνας δρόμος μὲ τετραόροφα σπίτια, ποὺ τὰ περισσότερά τους δουλεύουν σὰν ξενοδοχεῖα ἢ πανσιὸν. Πολὺ λίγα μαγαζιά βρῖσκονται στὴν ἀρχὴ τοῦ δρόμου. Κι' αὐτὰ εἶναι νεώτερες διευθετήσεις, στὸ πίσω μέρος τετραόροφων σπιτιῶν μὲ πρόσοψη στὸν διπλανὸ παράλληλο δρόμο. Πρὸς τὸ τέλος ὁ δρόμος παρουσιάζει δυὸ τρία χαλάσματα, ὑπολείμματα τῶν βομβαρδισμῶν ποὺ δὲν ἄρχισαν νὰ τὰ διορθώνουν. Ὅστερα ἀπότομα διακόπτεται ἀπὸ μιὰ πολὺ μεγάλη οἰκοδομὴ, ποὺ χτίζεται κι' ἔχει τὴν πρόσοψή της στὸν ἄλλο κάθετο μεγάλο δρόμο.

Ὅς τὰ μισὰ ὁ δρόμος ἔχει ἄλλο ὄνομα καὶ φτάνει στὸν ἀριθμὸ 28. Ξαφνικὰ παρουσιάζονται δυὸ τρία καχεκτικὰ δέντρα στὴ μιὰ μεριά. Μιὰ σειρὰ ἀπὸ ὀχτὼ ὡς δέκα σπίτια διαθέτουν ὅσο ἕνα τετράγωνο κρεβατιοῦ χῶμα ποὺ ὑποτίθεται πὼς μπορούσαν νὰ φυτέψουν κανένα λουλούδι. Κι' ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἐκπληκτικὸ στολίδι ὁ δρόμος πῆρε ἄλλο ὄνομα ποὺ θυμίζει κήπους καὶ πάρκα. Ἄπο τὰ μισὰ καὶ πέρα φτάνει στὸν ἀριθμὸ 68. (Ἔχουν κάπου - κάπου κάτι τέτοιες λόξεις οἱ Ἑγγλέζοι, ποὺ τὶς δικαιολογοῦν βέβαια μὲ τὴ θεωρίαν τῆς παράδοσης ἢ τῆς ἐμπορικῆς σκοπιμότητος!)

Στὰ μισὰ τοῦ δευτέρου μισοῦ τοῦ δρόμου τούτου ὀρθωνόταν ἡ πανσιὸν μας, ποὺ ὁμολογῶ πὼς ἦταν ἡ πιὸ καθαρὴ κι' εὐπαρουσίαστη.

Θὰ με ρωτήξῃ μὲ τὸ δικιο του ἕνας.

—Γιατὶ μᾶς λὲς ὅλα τοῦτα γιὰ τὸ δρόμο σου; Δὲν τὸ ξέρεις πὼς ἡ λεπτομερὴς περιγραφή ἐμποδίζει τὴ φαντασία μας νὰ φτιάξῃ ἕνα δικό της δρόμο; Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ μᾶς κολακεύσῃ περισσότερο, ἀφοῦ θὰ συνοργαστοῦμε πρὸς στιγμή.

—Ναί! πὼς ὅμως θὰ μὲ καταλάβετε ὅταν θὰ σᾶς ὁμολογήσω πὼς χωρὶς νὰ τὸ θέλω ξεγέλασα τὸ Ἀγγλικὸ δημόσιο κι' ἔπαιρνα διπλὲς μερίδες στὴ διανοή; Γιατὶ ἰσχίανε ἀκόμα τὰ δελτία διανομῆς ὅταν πῆγα στὸ Λονδίνο.

—Καὶ πὼς ἔγινε τοῦτο τὸ λάθος;

—Ναί! Κάποιος Ἀρμένης τῆς πανσιὸν μὲ καθοδήγησε πὼς θάπρεπε νὰ πάω στὸ εἰδικὸ γραφεῖο νὰ δηλώσω τὴ διαμονή μου καὶ νὰ πάρω δελτίο γιὰ τρῶφιμα. Ἐτρεξα, λοιπόν, μὲ τὸ διαβατήριό μου στὸ γραφεῖο αὐτό.

Ἄλλὰ ὡς τὸ διηγηθῶμε μὲ τὴν ἀνεσὴ μας. Κάτι μικρολεπτομέρειες μπορεῖ νὰ σοῦ χαρακτηρίσουν καλύτερα ἕνα τόπο. Μοιάζουν τοῦτες οἱ λεπτομέρειες μὲ τὰ ἐπιχειρήματα καὶ τὰ παραδείγματα στὴ συζήτηση.

Ὁ διευθυντὴς τῆς πανσιὸν ἕνας ψηλὸς γέρος ἄλλοτε στρατιωτικὸς, κοτσονάτος ὅμως καὶ λίγο βαρύκοφος, προθυμοποιήθηκε νὰ μᾶς πᾶν περπατητοῦς ὡς πέρα στὸ γραφεῖο τῶν δελτίων. Εἶχε κάπου ἐκεῖ δουλειά. Τὸ εἶπε καὶ τὸ ξαναεἶπε τὸ τελευταῖο αὐτὸ γιὰ νὰ ἐνοσήσουμε πὼς δὲ μᾶς παρέχει καμμιά ιδιαίτερη ἐκδούλευση. Ὁ καθένας τὴν πλευρὰ του νὰ σκέφτεται λέει ὁ Ἑγγλέζος. Οἱ ἐκδουλεύσεις σημαίνουν πὼς ἔχεις κάποια ὑστεροβουλία. Καὶ κάθε ὑστεροβουλία δὲν εἶναι ἔντιμο πρᾶμα.

Μπήκαμε σ' ἕνα μακρινάρι μὲ τρεῖς σειρὲς καρέκλες δεμένες ἀναμεταξύ τους, ὅπως στὰ ἐπαρχιακὰ σινεμά. Ἐνας κλητῆρας μ' εὐγένεια μᾶς ἔδειξε ποῦ θὰ καθήσουμε. Τὸ χαμόγελό του ἦταν καταπληκτικὰ ὑποχρεωτικὸ ἔτσι ποὺ νὰ τὸ προσέξω καὶ νὰ τὸ σχολιάσω μὲ τὴ γυναῖκα μου.

Σ' ὄλο τὸ μῆκος τοῦ μακοναριοῦ ἀντίκρου μας ἦταν ξύλινοι πάγκοι (χρῶμα καφετὴ ἀν δὲ μὲ ἀπατᾶ ἡ μνήμη μου). Πίσω ἀπὸ τοὺς πάγκους ξύλινα χωρίσματα, συρτάρια, πρόχειρα γραφεῖα καὶ καμμιά δεκαριά ἀνθρωποι τοῦ Θεοῦ πολὺ σοβαροὶ καὶ σεφετικοὶ ὅπως ἀπαιτεῖ τὸ γόητρο τῆς γηραιῆς αὐτοκρατορίας. Σοῦ δίνανε τὴν ἐντύπωση πὼς ἀσχολοῦνταν μὲ τὰ οικονομικὰ προβλήματα τοῦ μεταπολεμικοῦ κόσμου.

Ὁ κλητῆρας μᾶς ἔνεψε ὑποχρεωτικά.

Προφανῶς ἦρθε ἡ σειρά μας. Σηκωθήκαμε καὶ πλησιάσαμε στὸν πάγκο. Ἔβγαλα ἀπὸ τὴν τσέπη τὸ διαβατήριό μου καὶ τὸ ἔδωσα σ' ἓνα ἀσουλούπωτο χέρι ποῦ ψήλωσε πάνω στὸ σανίδι μὲ διάθεση ἀρπαχτική.

Ἀκούω τὸν κλητῆρα νὰ μεμυμοιρᾷ μὲ κάποιο συνάδελφό του γιὰ τὴν ἀθέλητη ἀβρότητά του.

—Τὴν ἔπαθα. Ἰθαγενεῖς εἶναι.

—Καὶ τί θάρρεψες;

—Ἔνοι μὲ συνάλλαγμα. Μυρίζει ἐκεῖνος Ἴσπανός. Ἡ γυναίκα μοιάζει μὲ Σουηδὴ μὰ εἶναι πολὺ κοντή.

—Δὲν ὑπάρχουν κοντοὶ ἀνθρωποὶ στὴ Σουηδία;

—Ὡς τὰ σήμερα δὲν εἶδα. Ἄρα δὲν ὑπάρχουν.

Δυὸ τρεῖς ἀπλὲς ἐξηγήσεις εἶχα δώσει στὸν ὑπάλληλο ποῦ μ' ἐξυπηροτοῦσε, ὁμολογῶ, μὲ τάκτ. Συμπλήρωσα ἓνα δελτίο, γιὰτὶ στὴν Ἀγγλία τὸ θεωροῦν ἐγκλημα νὰ μιλάς πολὺ. Χάνεις θεομίδες καὶ δὲν ἐξοικονομᾶς ἔτσι τὴν μεταπολεμικὴ προσπάθεια. Κι' ἔγραφα ὁδὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ δρόμου μου καὶ ἀριθμὸ τὸν ἀριθμὸ τῆς πανσιὸν ποῦ ἦταν στὸ δευτέρου μισὸ τοῦ δρόμου.

Ἔτσι εἶχαμε τὸ δελτίο τροφίμων μας καὶ γιὰ κάμποσους μῆνες τὰ βολεύαμε ἐξαίρετα.

Ἡ διευθύντρια τῆς πανσιὸν μᾶς εἶχε δηλωμένους καὶ ἀριθμὸ προσώπων κι' ἔπαιρνε κι' αὐτὴ τὸ μεριδίό μας.

Πὼς θὰ μπορούσα ν' ἀποδείξω ὅλη τούτη τὴν παρεξήγηση; Ἀφοῦ μὴνάχα πὼς εἶμαι Ἕλληνας εἶναι ἀρκετὴ μαρτυρία πὼς εἶμαι πολυμήχανος κι' ἐπιτήδειος.

* * *

Ἦοθε ὅμως ἡ ἀνοιξη, ἀσφαλῶς δίχως χελιδόνια, ἀλλὰ μὲ πράσινα φύλλα στὰ δέντρα τοῦ δάσους κι' ἓνα καχεκτικὸ κόκκινο ἥλιο ποῦ σὲ κοροῖδευε πίσω ἀπὸ τὰ συνεχῆ σύννεφα.

Ὁ δρόμος πῆρε λίγη ἀνεση. Τὰ τρία - τέσσερα φυματικά δέντρα στὰ ὑποθετικά προαύλια πρασινίσανε. Κι' ὅμως τοῦτος ὁ λίγος πράσινος τόνος μέσα σὲ κείνη τὴ γκρίζα καταθλιπτικότητα τοπίου καὶ ἀνθρώπων ἔδινε ἀνεση. Καὶ τὴ δεχόμαστε ἐμεῖς οἱ ἔξνοι.

Εἶν' ἀλήθεια πὼς ἡ ἀνοιξη στὴν Ἀγγλία διαρκεῖ πολὺν καιρό. Τουλάχιστο τὴν τριμηνία ποῦ λέει τὸ μάθημα τῆς φυσιολογίας στὴ διαίρεση τοῦ ἐνιαυτοῦ σ' ἔποχές. Ἐνῶ στὰ δικὰ μας μεσημβρινὰ κλίματα συνήθως εἶναι γρήγορη δεκαπενθήμερη στιγμή. Δὲ μπορῶ νὰ παραβλέψω τ' ὀργιαστικὸ χρῶμα τῆς γρήγορης στιγμῆς. Μὰ ἔχει κι' ἡ διάρχεια κάποια ἀξία.

Τούτη τὴν ὥραϊαν ἀνοιξη τὴν χαρήκαμε στὸ Κέντ.

Μιὰ Κυριακὴ πῆραμε τὸ ἐκδρομικὸ τραῖνο γιὰ τὸ Κάντεροπουρου. Τούτη ἡ μικρὴ πολιτεία τοῦ Κέντ μοῦ εἶχε ἐρεθίσει πολλὰς φορὲς τὴν περιέργεια. Ὁ Καθηδρικός της, ἡ πρώτη χριστιανικὴ ἐκκλησοῦλα τῆς Ἀγγλίας, ὁ μαῦ-

ρος πρίγκιπρ... Πόσο άσκούν μαγεία κάτι ακαθόριστα περιστατικά και τοπία!

—Πωπό! άσπριαμένα δέντρα... με ρωτά ή γυναίκα μου δείχνονάς μου έδω κι' εκεί δλάσπρους άνθισμούς.

—Μηλιές, μάς έξηγει κάποιος συνταξιδιώτης μας.

—Μηλιές...

Κι' όταν βγήκαμε στον κάμπο ζαλίστηκε τó μάτι μας. 'Ολάκαιρες έχτάσεις μ' άραδιαστά σαν στρατιώτες σε παράταξη δλάσπρα δέντρα. 'Ακριδώς στ' άσπρο τής μυγδαλιάς όραμα, όπως στους μικρούς όχτους τών όρεινών μας χωριών, πνίγηκε τ' δάνοιγχο τοπίο. Κάθε λίγο βοσκοτόπια σε άλαφρό κυματισμό διακόπτανε τή ζαλάδα τ' άσπρου χρώματος. Κι' ύστερα μιá φούντα πράσινο δάσος σ' ένα λόφο μακρούά. Και πάλιν οί έχτάσεις με τ' άραδιαστά δλάσπρα δέντρα. Σε μιá στιγμή νά! ένα βαθούλωμα. Στίς όχτες του δεξά - ξερθά σκαρφαλώνουν κάτι βαθιά κίτρινα — χτυπητά κίτρινα — λουλούδια σε σχηματισμούς άστερισμών. Και πάλιν οί έχτάσεις με τ' άραδιαστά δλάσπρα δέντρα. Και σε κάθε πράσινο άνοιγμα βλέπεις κάτι μυτερά οικοδομήματα μ' ένα ράμφος καφετί στην κορφή τους δυό - δυό σαν άντρούνα. Κι' ύστερα πάλιν... τ' δλάσπρο θέαμα.

—Πωπό! μηλιές... λέει ή γυναίκα μου.

—Κερασιές, μάς πληροφορεί ό συνταξιδιώτης μας.

—Κερασιές;

—Ναί! Είπν' αλήθεια ύπέροχο θέαμα. Είπν' ή δεύτερη φορά πού τó βλέπω. Μιλήσαμε με τή γυναίκα μου Έλληνικά.

—Ρωμοί είσαστε; ρωτά ό συνταξιδιώτης μας.

—Ναί!

—Κατάλαβα τή γλώσσα σας γιατί δέν τήν κατάλαβα. 'Από τήν 'Αθήνα;

—'Οχι! 'Από τήν Κύπρο.

Τό πρόσωπο τού συνομιλητή μας και συνταξιδιώτη σκυθρόπασε. 'Εγινε σαν τον ούρανό τού Λονδίνου.

—'Εχουμε κάτι πολιτικές διαφορές εκεί κάτω, λέει χωρίς να θέλη άπάντηση.

—Μπά;

Και άπόρησα πώς ύπάρχει 'Αγγλος πού να ξέρη δυό βήματα πού έξω από τó τσαί του πώς ύπάρχουν και μερικές άνωτερες λαχτάρες.

Και όμως άπόφυγα με τέχνη τήν πολιτική συζήτηση. Πρώτα γιατί έχω τή γνώμη πώς όταν συζητάς μ' 'Εγγλέζον πολιτικά, ιδίως ζητήματα τών άποικιών, είναι σά να σπαίξω αύθά θούργα πάνω στο μέτωπο. Και δεύτερον δέν είχα σκοπό να καταστρέψω μιá τέτοια άνοιξιάνικη έντύπωση με τόσο ταπεινές ύποθέσεις, όπως είναι τά συμφέροντα τής 'Αγγλίας στη Μέση 'Ανατολή...

* * *

Ό,τι άνάφερα τόση ώρα, άράδες - άράδες με λίγο σπασμένη συνοχή, ήταν οί σκέψεις μου μες τó λεωφορείο στις 9½ τή νύχτα, Σάββατο άνοιξιάνικου Λονδίνου.

Βοήκαμε χθές με μεγάλη δυσκολία δυό θέσεις στο ψηλό πολύ πλάγιο μπαλκόνι τού Κόβεντ Γκάρντεν, για ν' ακούσουμε τον «Τριστάνο και τήν 'Ισόλδη» τού Βάγνερ. 'Ο άλλος σου λέει κοί ψηλές κορφές τού γερμανικού πνεύματος», δηλαδή να τραβά ή ίσαμε μιση ώρα τραγούδι άκίνητος στη

σκηνή (κι' ἡμεῖς νὰ ξελαιμιαστοῦμε καὶ νὰ στραβομουτσούνιάσουμε κοιτάζοντας ἀπὸ τὰ πλάγια τοῦ ὑπερώου δυὸ πλάσματα ἴσαμε δυὸ μεγάλα μυρμηγκία).

—Οἱ ἐντυπώσεις σου; ρωτῶ τὴ γυναῖκα μου, προτοῦ μποῦμε στὸ λεωφορεῖο.

—Κουράστηκα ὑπερβολικὰ χωρὶς νά... λυτρωθῶ ἢ καθαρθῶ, ὅπως λέτε ἐσεῖς οἱ σοφοί.

—Θὰ προτιμοῦσες ρομαντικὴ μουσικὴ σὰν τὶς ὄπερες τοῦ Βέρντι;

—'Ασφαλῶς. Δὲ σοῦλεγα νὰ πᾶμε στὸ «Καϊμπριτζ»; Εἶχε παράσταση τὸ μπαλλέτο τοῦ Κόμητα ντὲ Κουέβας. Θυμαῖσαι τὶς προάλλες τί ἐξαιρετικὴ δημιουργία ἦταν ὁ «Ρωμαῖος κι' ἡ 'Ιουλιέττα»;

—Μ' ἐχαριστεῖ πού τ' ἀκούω αὐτό. Ἔχω κι' ἐγὼ πεισθῆ πὼς ἡ δοχρηστικὴ εἶναι αὐθόπαρχη τέχνη, ἔστω κι' ἂν τὴ βοηθᾶνε ἄλλες τέχνες π.χ. ἡ μουσικὴ. Ἔχει ἕνα βαθύτερο ρυθμὸ τῶν μῶνων. Κι' εἶναι τοῦτος ὁ ρυθμὸς πολὺ ζωϊκός.

Ξανασκέφτηκα καὶ τοῦτο ἐνῶ καθόμουν στὸ λεωφορεῖο κι' ἔβλεπα τὸ νεκρὸ Λονδίνο. Λέω νεκρὸ γιατί ἀκόμα βρισκόμαστε στὸ κεντρικὸ Λονδίνο, τὸ πολὺ ἐμπορικὸ, πού τὴ μέρα μοιάζει μὲ πολυάσχολη μερμηγκιά.

Πάντα μοῦ φέρνει ἕνα εἶδος τρόμου ἢ κλεισμένη ἀγορά. Αὐτὸ πάθαινα καὶ στὸν τόπο μου ἂν καμμιά βραδυὰ ἢ Κυριακὴ ἦμιον ὑποχρεωμένος νὰ περάσω ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν μαγαζιῶν. Ἡ ἐντύπωση τοῦ νεκροταφείου εἶναι πλήρης. Εἶναι καὶ κείνο τὸ συγκριτικὸ στοιχεῖο πού σοῦ δημιουργεῖ τὴν ἀντίθεση: ἡ γνώση σου γιὰ τὴ ζωντάνια τούτου τοῦ τμήματος τῆς ζωῆς ὅλη μέρα. Καὶ γεννιέται ἀμέσως ἡ εἰκόνα σὲ τί μπορεῖ νὰ καταλήξῃ ἡ κοινω-νία μὲ τὴ νέα τῆς σύνθεση ὅταν λείψῃ ἡ οἰκονομικὴ εὐχέρεια: νεκροταφεῖο.

—Χτύπα στάση, μοῦ φωνάζει ἡ γυναῖκα μου.

—Πῶς; τί; φτάσαμε;

Ἔσπου νὰ τελειώσω τὴν ἀχαρὴ μου ἀπάντηση τὸ λεωφορεῖο πέρασε τὴ στάση.

—'Αργὰ πιά.

—Χτύπα γιὰ τὴν ἐπόμενη. Ἀλλοιώτικα θὰ ξεμακρύνουμε.

Κατεβήκαμε μιὰ στάση πέρα ἀπὸ τὴ στάση τοῦ δρόμου μας.

Πολὺ παράξενη ἡ γλυκασιά τῆς ἀνοιξῆς. Ἦμιον σχεδὸν βέβαιος πὼς τὸ Λονδίνο ἄλλο ἀπὸ κατήφεια δὲ διέθετε. Μιὰ κατήφεια πού τὴ σέρνουν μαζὶ τους οἱ ἀποικιακοὶ ὑπάλληλοι καὶ στίς μεσημβρινὲς χῶρες τῆς αὐτοκρατορίας τους γιὰ νὰ δείξουν ὑπέροχη τὴν κουφότητά τους καὶ τὴν ἀδυναμία τους νὰ ζήσουν στὴν πατρικὴ τους γῆ. «Ἔχουμ, χόουμ, ἀγαπημένο μου σπιτάκι πόσο ὑποκριτικὴ ὑπόθεση εἶσαι; Ἄφοῦ μῆτε τὸ σπίτι τους ὀρίζουν, μῆτε τοὺς ἀνήκει, μῆτε πού τὸ προλαβαίνουν νὰ τὸ χαροῦν. Προπαντὸς οἱ... ἀποικιακοὶ).

* * *

Ἢταν εἰδοποιήσεις ἐνωρὶς πὼς πάεις γιὰ θέαμα ἢ οἰκονόμος τῆς πανσιὸν σοῦ φυλάει τὸ φαγητό σου. Ἀλλοιώτικα τὸ χάνεις.

Κάποτε πού δὲν ξέραμε τὴ συνήθεια τὴν πάθαμε. Μὰ ἡ γυναῖκα μου (μονάχα ἡ γυναῖκα μυριάζεται τὴν οἰκονομία) ξετρούπωσε μὲ ἐρωτήσεις τὴ συνήθεια αὐτή. Καὶ τὴ μεταχειριζόμαστε πιά.

Μπήκαμε, λοιπόν, στὴν πανσιὸν μας ἐννιάμιση ἢ ὥρα ἀνοιξιάτικο Σάββατο τοῦ Λονδίνου. Δεξιὰ ἢ μεγάλη τζαμαρία ἦταν κατάφωτη κι' ἔβλεπες μιὰ

σκιά να πηγαινοέροχεται ανάμεσα στους ἴσκιους κεφαλιῶν μισὸ μέτρο πὺδ χαμηλά ἀπὸ τὸ κεφάλι τῆς σκιάς. Προφανῶς τὸ κεφάλια ἀνήκανε στὰ καθισμένα μέλη τῆς χαρτοπαιχτικῆς λέσχης ἐγγεγραμμῆς νομίμως — ἴσως ὡς νάϊτ κλαπ — δὲν ξέρω. Πάντως ὑπῆρχε σχετικὴ εὐανάγνωστος ταμπέλα τόσο στὴν τζαμαρία ὅσο καὶ στὴν εἴσοδο: «εἴσοδος μόνο γιὰ τὰ μέλη τῆς λέσχης».

Νομίζω πὼς ἀξίζει τὸν κόπο νὰ περιγράψουμε τὴν πανσιόν. Δὲν εἶναι βέβαια κανένα οἰκοδόμημα μὲ ἀρχιτεκτονικὴ ἀξία. Ἀλλὰ ἡ ἀπαρίθμηση τῶν διαφόρων μερῶν της θὰ μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ σχολιάζουμε. (Ὁφείλω νὰ παινέσω τὴν εὐτυχία ποὺ δημιουργεῖ τὸ σχολίον. Πολλοὶ τὸ λένε κουτσομπολιὸ καὶ σκότωμα τῆς ὥρας γιὰ τοὺς ἀργόσχολους. Κολοκῦθια. Ἄν ἔλειπε τὸ κουτσομπολιὸ ὁ κόσμος τῶν μεσημβρινῶν κλιμάτων θὰ πέθαινε ἀπὸ ἀνία. Στὰ βόρεια κλίματα; Κατ' ἀρχὴν κουτσομπολεύουν ὅσο μποροῦν. Κι' ὅταν δὲ μποροῦν, διαβάζουν κουτσομπολεύοντας φανταστικά).

Εἶναι μιὰ δίφυλλη ψηλὴ ἐξώθυρα πράσινο χροῶμα ποὺ ἔχει συνήθως ἀνοιχτὸ τὸ φύλλο ποὺ κανονικὰ θάπρεπε νὰ στερεωθῆ καὶ νὰ μὴ ἀνοίγῃ. Βολεύει ὁμως τὴν κίνηση. Γιατὶ σὲ δυὸ μέτρα βάθος παρουσιάζεται μιὰ τζαμόπορτα πάλι δίφυλλη μὲ ἀντίθετη διάταξη ὅμως. Δηλαδή τὸ φύλλο ποὺ στερεώνεται εἶναι πίσω ἀπὸ τὸ ἐλεύθερο φύλλο τῆς ἐξώθυρας. Τὸ χροῶμα τῆς τζαμόπορτας εἶναι μᾶλλον λερωμένο ἄσπρο, στὸ κρέμ. Μεταξὺ κλειστοῦ φύλλου ἐξώθυρας καὶ κλειστοῦ φύλλου τζαμόπορτας εἶναι ἕνας φτηνὸς σανιδένιος πάγκος καὶ μιὰ ἄχαρη σανιδένια καρέκλα μὲ σκεβρωμένο τῶνα της πόδι.

Μόλις μπῆς δεξιὰ εἶναι τὸ δωμάτιο τῶν νοικοκυρῶν. Μιὰ ταμπέλα λευκὸ μὲ μαῦρο γράφει εὐδιάκριτα «Διευθύνση». Ἡ πόρτα, μονόφυλλη, εἶναι πάντοτε μισάνοιχτη γιὰ νὰ ἐλέγχεται ἡ κίνηση τῆς πανσιόν.

Ἀριστερὰ εἶναι ἕνας σανιδένιος καναπὲς ἀπὸ καφέ χροῶμα μὲ τρεῖς κύκλους ποὺ διαθέτουν τρύπες καὶ δηλώνουν θέση γιὰ μέτριας διάστασης περιφέρειαι. Ὅστερα ἀπ' αὐτὸν ἀρχίζει ἡ σκάλα. Ἀλλὰ ἐπάνω ἀπὸ τὸν καναπὲ αὐτὸ εἶναι θέσεις γιὰ γραμμιατά, εἰδοποιήσεις καὶ τὰ ὅμοια. Μιὰ ταμπέλα μὲ τόξο ἀνηφορικὸ γράφει: «Σαλόνι».

Ἀντίκρου ἀπὸ τὴ σκάλα κι' ἀμέσως πὺδ μέσα ἀπὸ τὴ μονόφυλλη πόρτα τῆς διευθύνσεως εἶναι ἕνα κούφωμα μὲ μεγάλο τζαμωτὸ ποὺ μπάζει φῶς. Ἐδῶ εἶναι τὸ τηλέφωνο, μικρὸ γραφειάκι γιὰ σημειώσεις, μικρὴ ἑταξερίτσα μὲ κατάλογο θεαμάτων, ἐκθέσεων, μεγάλων καταστημάτων, ποδοσφαιρικῶν συναντήσεων κλπ.

Προχωρεῖς καὶ βρῖσκεις μιὰ κάμαρη ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ πρόχειρο γραφεῖο κι' ἐντευχτήριο τοῦ διευθυντῆ ὅταν ψυχραίνεται μὲ τὴν κυρία του. Ὅστερα μιὰ καμαρωτὴ τζαμόπορτα ὀδηγεῖ στὴν τραπεζαρία μὲ τέσσερα τραπέζια καλοπεριποιημένα, ἕνα γιὰ ἕξι, ἕνα γιὰ τέσσερεις καὶ δυὸ γιὰ δύο ἢ τρεῖς. Ἐνα τμήμα της στὴν ἀριστερῇ γωνία, μπαίνοντας, κόβεται μὲ κουρτίνα κόκκινη. Πίσω ἀπὸ τὴν κουρτίνα αὐτὴ εἶναι πάγκοι, δυὸ τρεῖς θερμάστρες μικρὲς γκαζιοῦ, χρεϊώδη γιὰ τὸ ζέστασμα καὶ σερβίρισμα τῶν φαγητῶν. Μιὰ στενὴ σκάλα ὀδηγεῖ ἀπ' ἐκεῖ στὰ ὑπόγεια, ὅπου βρῖσκονται οἱ κουζίνες, οἱ ἀποθήκες καὶ ὁ παράδεισος τῆς μούχλας καὶ τῆς δυσωδίας. Ξέχασα νὰ περιγράψω μιὰ θερμάστρα μὲ μαῦρο μάρμαρο (ποὺ δὲν τὴν ἔχω δῆ ποτὲ ἀναμένει) ἀκριβῶς πίσω ἀπὸ τὸ τραπέζι γιὰ ἕξι.

Ἐνα ἀπλὸ χῶρισμα χωρὶς κουρτίνα ὀδηγεῖ σὲ πανομοιότυπο χῶρο μὲ περισσότερα τραπέζια, μὲ τὴν ἴδια θερμάστρα ἀπὸ μαῦρο μάρμαρο καὶ δυὸ

βάσα με ψεύτικα λουλούδια, κι' ένα μεγάλο σκαλιστό μπουφέ στο βάθος, πού παίρνει όλο το μάκρος του τοίχου κι' εμποδίζει συνήθως την έξοδο στο διπλανό διαμέρισμα.

Τούτη ή έξοδος οδηγεί προς κάτι απαράλλαχτα όμοιο πού έχω περιγράψει μπαίνοντας στην πανσιόν. Μόνο πώς θα τό βάλετε στη φαντασία σας ανάποδο. Λείπουν θέβαια κάτι μικρολεπτομέρειες σαν π.χ. οί δυό ταμπελίτσες με τίς λέξεις «Διεύθυνση» και «Σαλόνη». Τούτες έχουη αντίκατασταθή με τίς λέξεις «Πρώτη αίθουσα παιγνιδιού» και «Δεύτερη αίθουσα παιγνιδιού». Πού σημαίνει πώς τό διαμέρισμα αυτό, δυό μεγάλα δωμάτια με αποχωρητήριο, νοικιάστηκε στο συμβούλιο τής χαρτοπαιχτικής λέσχης.

Όταν ανέβης τόσο από τή μιὰ όσο και από την άλλη σκάλα συναντᾶς δωμάτια σε τέσσερεις όρόφους με τὰ μπάνια τους, τούς στενούς των διαδρόμους και τό λαχάνιασμα για ν' ανέβης. Στόν τέταρτο όροφο συναντούνται οί δυό πτέρυγες μ' ένα σκοτεινό διάδρομο πού διαθέτει συνεχῶς αναμένο φῶς και κάμποσες κρεμάστρες δεξιά κι' αριστερά. (Παρ' όλο πού ρώτησα δέ βρέθηκε κανείς να μου εξηγήση τό λόγο πού κρέμασαν τούτες τίς άχρησιμοποίητες κρεμάστρες).

Μιὰ διαφορά ύπήρχε στις δυό πτέρυγες. Τό σαλόνη. Σε μιὰ πανσιόν τὰ έπίσημα μέρη είναι ή τραπεζαρία και τό σαλόνη. Αυτά δίνουη τόν τόνο στην πανσιόν. Τ' άλλα είναι άπλῶς ιδιαίτερα δωμάτια, όπως τὰ δωμάτια όλου του κόσμου.

Στήν πτέρυγα, λοιπόν, πού κατοικοῦσε ή διεύθυνση ό δεύτερος όροφος ήταν σαλόνη, μ' ένα μικρό δωμάτιο δίπλα, πού έχει ίσως τήν μεγαλύτερη ιστορία. Στήν άλλη πτέρυγα ό αντίστοιχος χώρος διαιρέθηκε σε μικρότερα δωμάτια όπως τό υπόλοιπο σπίτι.

(συνεχίζεται)

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΜΕ ΛΟΓΙΣΜΟ ΚΑΙ Μ' ΟΝΕΙΡΟ

Είναι από βαθύτατη συναίσθηση εϊθύνης που ή «Πνευματική Κύπρος» παίρνει σήμερα θαρραλέα τη θέση της στη ζωή του νησιού μας. Γιὰ νὰ συγγεντώσει γύρω της ὅ,τι ζωντανό διαθέτει ὁ τόπος, γιὰ νὰ δώσει φωνή και μορφή στις βαθύτερες ἀγωνίες του λαοῦ μας, γιὰ νὰ βοηθήσει στο ἑξαθάρισμα τῶν ἀξιών και ἰδανικῶν μας και νὰ παρασταθῆ στην ὅλη πολιτιστική δημιουργία και την εὐρύτερη ἑλληνική και ἀνθρωπιστική πορεία της εἰς ἐλευθερίαν ἀναδιωμένης πολιτείας μας.

Ὁ ἐπικὸς Ἀγὼνας που με την ἀπόφαση και την πράξη του θανάτου πολέμησε ὁ Κυπριακὸς Ἑλληνισμὸς γιὰ τὰ ὅσια του και την ὑπόθεση της ἀξιοπρέπειας του Ἀνθρώπου ἄφησε πίσω του βαθύτατη κληρονομία χρέους, που ἔμειε σήμερα δὲν ἔχομε δικαίωμα νὰ ἐγκαταλείψουμε μετέωρη. Πολὺ περισσότερο γιατί ἡ Ἀνάγκη τῶν πολιτικῶν συνθηκῶν που τὸν ἐπισφράγισεν ὑπῆρξε ἐπώδυνη δοκιμασία τῶν ἀμεσώτερων και μικρότερων προσδοκιῶν μας και γι' αὐτὸ πρόκλησε σὲ ἠθική και πνευματική σύγχυση. Ἄν θέλουμε νὰ φανοῦμε ἄξιοι της προσφοράς τῶν παλληκαριῶν του Σηκωμοῦ χρειάζεται νὰ νικήσωμε μέσα μας τὸ δισταγμὸ και τὴ φόβια, νὰ συνειδητοποιήσωμε τὸ μέγα ἀγαθὸ της συντριβῆς της Ἀποικιοκρατίας, ν' ἀγκαλιάσωμε την πραγματικότητα «με λογισμὸ και μ' ὄνειρο» και με αἰσιοδοξία νὰ ζυμώσωμε τὸ θῆλο και τὴ λεβεντιά του Ἀγῶνα σὲ οἰσιαστικά ἐρείσματα παιδείας γιὰ νὰ μπορέσωμε νὰ οικοδομήσωμε την προκοπή του λαοῦ μας και νὰ ξετυλίξωμε φυσιολογική την πορεία μας πρὸς τὴ γαλάζια αἰθρία τῶν περρωμένων μας. Ἡ ἰστορία δὲν εἶνε τέλμα, εἶνε ἀνήση κι' ἡ φωτισμένη πίστη που ἔχει νὰ ἀναζητῆ και νὰ δημιουργῆ εἶνε δύναμη που δὲν ἐλέγχουν οἱ δυσκολίες και δὲν παγιδεύουν οἱ στιγμές...

Γι' αὐτὸ κι' ἡ «Πνευματική Κύπρος»

δὲν πρόκειται γὰ κἀνή ἔργο της μονάχα την με εἰσυνείδητο τρόπο κωδικοποίηση τῶν ὅποιον ἐπιτευγμάτων δημοουργίας· θὰ δοθῆ κενόως σάν ἐπαλξη μαχητική γιὰ νὰ δώσει τὸν πνευματικὸ ἀγῶνα της ἰδιαίτερης μας πατρίδος σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ μας και της ἔθνικῆς μας ζωῆς. Καὶ θὰ παλαίση τὸν ἀγῶνα αὐτὸ προγραμματισμένα, με σταθερότητα ἀλύγιστη και με ἀπόλυτη ἐπίγνωση τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ νησί μας, που ἄξιοι δλόκληρη τὴ στοργή μας, δὲν ἀξίζει μόνο γιὰ τὸ μεγάλο που δημιουργήσε και εἶνε μὰ και γιὰ τὸ πολυδύναμο αἶθρο που τοῦ χρωστάμε. Ἡ Κύπρος μπορεῖ νὰ ἐκφράση και ν' ἀκτινοβολήση δλόκληρη τὴ διαρκῶς κινούμενη πραγματικότητα του Νεοελληνισμοῦ και γι' αὐτὸ ὅλες τῆς εὐγενεῖς διεκδικήσεις τοῦ Ἀνθρώπου.

Ἄλλὰ χρειάζεται μόθος πολὺς και πόνος που διαρκῶς νὰ κυφορεῖ. Καὶ πρῶτα και κύρια ἀπαιτεῖται ἡ ἔγνοια γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τῶν δεδομένων της πρόσφατης κι' ἀπώτερης παραδόσεως μας, γὰ ἑσωτερική τακτοποίηση, γι' ἀφύπνιση ὄλων τῶν πνευματικῶν δυνάμεων και δυνατότητων του τόπου. Καί, παράλληλα, ἐπιβάλλεται ἡ πέραν τῶν τρεχουσῶν φιλοφρονήσεων ἢ περιορισμένων ἐκδηλώσεων ὑγῆς ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος τῶν «σχέσεων» μας με τὸ ἔθνικὸ μας κέντρο. Τὸ πρῶγμα ἐπὶ τοῦ προκειμένου (θὰ μᾶς ἀπασχολήση σὲ εἰδικὰ σημειώματα) δὲν εἶνε καθόλου παρονοχῆς — εἶνε ὑπόθεση ζωῆς και θανάτου, και γιὰ μᾶς ἔδω και γιὰ τὸ ἔθνος δλόκληρο. Τυχὸν πνευματικὴ ἀπομόνωση της Κύπρου ἔναντι τοῦ ὑπολοίπου Ἑλληνισμοῦ θὰ μᾶς καταδικάση σὲ ἐπικίνδυνο ὀμφαλοσκοπισμὸ, θὰ ὑπονομήση τῆς οἴζης μας και θὰ ξεθωριάση τὴ ζωή μας — μαζί, ὅμως, και θὰ στερηθῆ τὸ Νεοελληνικὸ Πνεῦμα της παρθετικώτερης πηγῆς του και του πιο καινούρου προμαχῶνα του. Ἐρασιτεχνισμοὶ, κοσμικότητες κι' ἐπαρχιωτισμοὶ δὲν χωροῦν πρέπει νὰ πνεύση ἀέρας ὀμαλέων συλλήψεων και πραγματοποιήσεων, νὰ ξεδιπλωθῆ δημιουργική ἡ νεοελληνική συνείδηση και νὰ ἀποκαταστα-

θή, γὰρ λογαριασμοὶ τῶν Ἀνθρώπων, ἡ ἀπόλυτη ἐνότης τῆς ἐλληνικῆς ἰδέας. Στὸ πνευματικὸ πεδίο ὁ ἐλληνισμὸς τῆς Κύπρου, μὲ λυτρωμένους πᾶς τὶς δυνάμεις τῆς παιδείας του, ἔχει τὸν τρόπο νὰ νικήσῃ κάθε συναγωνισμὸ καὶ κάθε ἀθέμιτο πρόσκομμα καὶ νὰ διαμορφώσῃ, ἔτσι, τὴ μοῖρα τοῦ νηιοῦ μας ὡπὸς τῆ φιλοδοξεί ὁ ἴδιος καὶ ἡ ἱστορία. Ἄρχει νὰ κατανοήσωμε καὶ νὰ τιμήσωμε τὶς ὑποχρεώσεις μας ὅλοι — καὶ οἱ τοῦ Κέντρου κι' ἐμεῖς ἔδωκάτω...

Ἐμεῖς ἔδωκάτω, ὡπὸς ἔχομεν ἀμεσώτερες κι' ἐπαυξημένες εὐθύνες, δρεῖλομε νὰ δραστηριοποιήσωμε ὅλα τὰ στῆ διάθεσή μας μέσα καί, προπαντός, νὰ προωθήσωμε τὴ σημεῖουμένη ἀναγέννηση τῆς παιδείας μας. Οὔτε χρόνος γιὰ καθυστέρηση οὔτε καὶ χώρος γιὰ παρελκύσεις ὑπάρχει. Ἐπάρχει μονάχα ἡ ἐπιέγουσα ἀνάγκη αὐτοπειθαρχίας καὶ δημιουργίας. Καὶ εἰλικρινῶς πιστεύομε ὅτι τὸ ρυθμὸ τῆς ἐπιβαλλομένης ἐνδοσκοπήσεως καὶ τῆς σύντονης ἐργασίας στὸν πολιτιστικὸ τομέα μπορεῖ νὰ τὸ δώσῃ, γιὰ τὶς εὐρύτερες λαϊκῆς μᾶζες ἰδιαίτερα, τὸ βῆμα τῆς Κοινοτικῆς Βουλῆς πού ἀπὸ ἰδιοσυστασίας τῆς ἔχει τὴν τιμητικὴ ἀποστολὴ νὰ παρασταθῇ ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ τοῦ λαοῦ μας καὶ νὰ τοῦ συντονίσῃ τὶς ἱκανότητες καὶ τοὺς σκοποὺς σ' ἓνα φωτεινὸ δρόμο ἀνόδου γιὰ τὴν πραγμάτωσι τῶν ὄνειρων του καὶ τὴ δικαίωση τῆς παρουσίας του μέσα στὴν ἱστορία.

Τὸ περιοδικὸ μας, πού ἔρχεται γιὰ νὰ καλύψῃ καὶ τὸ κενὸ πού ἄρσανα πίσω τους τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» (δὲν εἶναι τοῦ παρόντος ἡ ἀξιολόγησι τῆς ὑπερκοσμοαετοῦς φωτεινῆς ἱστορίας τους), θὰ φροντίσῃ ν' ἀγκαλιάσῃ ἀπὸ τὴ σκοπιὰ του ὅτι ἐνδιαφέρει τὴν πνευματικὴ πορεία τοῦ τόπου μας καὶ νὰ δουλέψῃ γιὰ τὸ μεγάλο σκοπὸ ὅσο συστηματικώτερα μπορεῖ. Οἱ σελίδες του θὰ παραμείνουν ἀνοιχτῆς σ' ὅλους τοὺς ἀξιους πνευματικοὺς ἐργάτες, παλαιούς καὶ νέους (προπαντὸς τοὺς νέους) καὶ θὰ συζητήσουν ἐλεύθερα, χωρὶς καμιά προκατάληψη καὶ κανένα στενόμυχο πάθος, ὅλες τὶς ἄξιες καὶ γονιμοποιῆς ἰδέες. Σήμερα, σαλπίζομε μ' αἰσιδοῦξή προοπτικὴ τὸ ξεκίνημα καὶ καλοῦν: «Ὅσοι πιστοί!

(Ἀπὸ μέρους τῆς πνευματικῆς ομάδος τοῦ περιοδικοῦ)

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

ΓΙΑΣΕΜΙΑ

Ἦταν ἓνα ἥσυχο ἀπόγευμα τοῦ Ὁκτώβρη. Βρισκόμουν σέ φιλικὸ σπῆτι, σέ μακρυνὴ γειτονιά ἔξω ἀπ' τοὺς ξεστοὺς παλμοὺς τῆς ζωῆς τῆς πόλης. Κυριακάτικο ἀπόγευμα, ἀπ' ἐκεῖνα πού ἀφήνουν τὶς συνοικίες τὶς μακρυνές μόνες καὶ στερημένες ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη παρουσία. Τὸ ἔμψυχο ὕλκιο τραβᾷ στὸ κέντρο νὰ γλεντήσῃ, νὰ χαρῆ ὅτι οἰκονόμησε ἀπ' τὸν ἀγῶνα του γιὰ τὸ ψωμί, γιὰ τὴν ζήση του.

Ὁ αἰώνας πού ζοῦμε εἶναι αἰώνας ἀγωνίας. Καμιά ἐξασφάλισι γιὰ τὴν αἰετιο, καμιά πίστη γιὰ μιὰ εὐτυχία πού νὰ μπορῆ νὰ διαρκέσῃ. Σήμερα γελοῦμε, ὁ αἰθιανὸς ἥλιος ἴσως μᾶς βοῆ μὲ πρόσωπα ματωμένα, χωρὶς αὐτοὺς πού ἀγαποῦμε καὶ μᾶς ἀγαποῦν. Κι' ἔτσι ὅλα, καὶ πίστη κι' ἐλπίδα κι' ἔγγοια μας εἶναι γι' αὐτὸ πού μᾶς πλαισιώνει σήμερα, σήμερα πού τὰ μάτια μας λάμπουν καὶ νιοῦθουμε στὸ αἶμα μας τὴ ζωῆ. Τὸ αἶριο σάν ἔλθῃ καλῶς νὰ λθῆ. Ὅταν γίνῃ σήμερα θὰ τὸ παραλάβῃ ἡ φροντίδα μας.

Στὴ συνοικία τῆ μακρυνῆ ὅλα εἶναι ἥσυχα κι' ἀθόρυθα. Φοβᾷσαι νὰ μιλήσῃς μὴ μολύνῃς τὴ θεία σιγὴ χυμένη παντοῦ Κάθουμα μὲ τὸ φίλο μου καὶ τὴ γυναῖκα του στὴ θεράντα τοῦ σπιτιοῦ τους κι' ἡ κουβέντα μας εἶναι χαμηλόφωνη, συντονισμένη μὲ τὸ περιβάλλο. Κι' ὅλα, οἱ καθαροὶ δρόμοι, τὰ σπῆτια ποῦνα τοποθετημένα μὲ γούστο μᾶσα στοὺς πράσινους κήπους, ἀντανάκλουν τὴν ἱκανοποίησι τους στὰ πρόσωπα μας.

Ὅταν φάνηκε ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος στὴ μαγελόπορτα ὁ ἥλιος θὰ ἀπείχε μισὴ ὥρα ἀπὸ τὴ δύση του. Ἦταν ψηλὸς καλοντυμένος, μὲ κλειστὸ σακκάκι καὶ περιποιημένη ἐμφάνισι. Γκρίζα μαλλιά, μαῦρα μάτια, ἀκίνητα στὶς κόγχες τους. Ἐνα μέτωπο ψηλὸ πού ἀκτινοβολοῦσε φῶς κι' ἔκανε τὸ μαῦρο τοῦ ματιοῦ του πὸ ἐντρονο καὶ πὸ διακριτικὸ. Περιόρτισε μὲ τρόπο ἱεραρχικὸ, ἤρθε καὶ στάθηκε μπροστὰ στὴ μικρὴ σκάλα, καλησπέρισε. Ἐνῶ ὁ φίλος μου κατέβαινε γιὰ νὰ τὸν χαιρετήσῃ, ἐγὼ κοιτοῦσα προσεχτικὰ τὴ θωρίδα του, τὴ μεγαλοπρέπεια πού σκοροποῦσε γύρω ἡ παρουσία του. Δὲν ἦταν ἀπ' αὐτῆς πού περνοῦν ἡ ὄψη του. Δὲν ἦταν ἓνα ἀπ' τὰ πολλὰ πρόσωπα πού ἀντανάκλουν τὴ σκιά τους στὰ μάτια μας γιὰ νὰ φύγουν χωρὶς ν' ἀφῆ-

σων ίχνη ή άναμνήσεις. 'Η μορφή του ριζων βαθειά μέσα σου. Κάθε του μορφασμός, κάθε του κίνηση, κάθε νέα εικόνα που έαυτού του γινόταν και μιá εντύπωση μέσα σου.

'Η κουβέντα μέ τó φίλο μου ήταν λιγόλογη κι' όταν τέλειωσε, ó άγνωστος στóαφηκε πρós τó γιασεμί, πού στó πρόσωπο φόντο του ήταν σκορπισμένοι σαν άστρα οί άνθοί του κι' άρχισε νά ξαλαφρώνη τó φυτό άπ' τά λουλούδια του. "Έβριμε μιá όλόκληρη άγκαλιά. Γέμισαν τά μισράτσα του με τήν ντροπαλή όμορφιά του γιασεμιού — ένα δυό ψηλά κλωνάρια φιλούσαν τά μάγουλα του. Κι' έτσι, παράξενα κι' άπροσδόκητα, όταν στóαφηκε νά μäs χαιρετήση, τά χείλη του μισάνοιξαν σ' ένα χιμόγελο, ένα χιμόγελο μακρυνό, πούχε τήν άρχή του σε μιá άγνωστη σε μäs ίκανοποίηση κάπου βαθειά μέσ στον έαυτό του.

— Είναι μιá τέτοια ιστορία πού με γεμίζει συγκίνηση κάθε φορά, κάθε Κυριακή απόγευμα, πού ó άνθρωπος αυτός έρχεται στó σπίτι μας γιά νά κόψη γιασεμί, είπε ó φίλος μου όταν ó ξένος είχε πιά φύγει.

— Μά πώς, ρόητησ, έρχεται εδώ και μαζεύει γιασεμί κάθε Κυριακή;

— Ναι, κάθε Κυριακή.

— Και πού τó πάει;

— Στόν τάφο τού παιδιού του. Είχε ένα άγόρι, ένα σπάνιο παιδί, με τίς πιό φωτεινές ιδέες πούχω άκουσει ποτέ από συνομήλικό του.

Φοιτούσε στήν πέμπτη τού Γυμνασίου. Κάθε Κυριακή απόγευμα έβγαине περίπατο με τόν πατέρα του. Χαίρονταν τή χαρά τής γής, τήν όμορφιά της, τή γαλήνη τών τοπίων. Καλοί μας φίλοι, στέκονταν λίγο όταν περνούσαν άπό τó σπίτι μας κι' άνταλλάζομε δυό τρεις κουβέντες. Κι' όταν τó γιασεμί ήταν λουλουδιασμένο ζητούσε πάντα τήν άδειά μου ό μικρός νά κόψη λίγα κλωνάρια γιά τή μητέρα του. Τά άγαπάει πολύ, κύριε Κωστάκη, μου έλεγε, είναι ό έρωτάς της μεσ' άπ' τó βασίλειο τών φυτών.

Αυτό τó παιδί τó πήρε μαζί του ό άγώνας γιά τή λευτεριά.

Πυροδότησε μιá νάρκη πού άναίτινα έε ένα έγγλέζικο στρατιωτικό αυτοκίνητο και τόν έπιασαν. Τόν καταδίκασαν σε θάνατο και τόν έχτέλεσαν πούν κανένα χρόνό. 'Ηταν μιá νύχτα ήσυχη, ή νύχτα πού πέρασε στá λημέρια αυτών πού δέ θά πεθάνουν ποτέ. Σάν κι' άπόψε έτσι σιωπηλά ήταν όλα. 'Η Κύπρος, όλόκληρη

πιγμένη στó αίμα, είχε κρατήσει και τήν πιό μικρή φωνή της μέσα στά ποιεμένα της στήθη. Γιά τó Μάνο, τó μικρό ήρωα πού πέθανε γιά τή λευτεριά της.

"Όλα γέμισαν δάκρυα στή γειτονιά μας όταν τόν έχτέλεσαν. Μά ήταν δάκρυα πού δέν φαίνονταν, πού δέν πρόβαλαν στά μάτια. 'Ηταν δάκρυα περήφανα, δάκρυα τής καρδιάς. Τήν άλλη μέρα ή μάνα του πήρε ένα γράμμα άπό τó χέρι του, λίγη ώρα πριν τó θάνατο του. «'Όταν πεθαίνεις γιά νά χαρίσης τή ζωή, τή χαρά, τή λευτεριά» έλεγε «δέ μπορεί νά πεθάνεις. Δέ νοιώθω νά περπατώ πρós ένα τέλος. Νοιώθω πώς είμαι και θάμαι μαζί σας, στήν κάθε εύτυχία σας, στó κάθε χιμόγελό σας, στó άνυπέροβλητο πανηγύρι πού θά άπλώση παντού σá γαληνέψη κι' έλευθερωθή ό ουρανός μας.

"Όμως σά θάμαι καθηλωμένος ύλικά κάτω άπ' τó χώμα, ζητώ τούτη τή στεργή χάρη. Λίγα άσπρα γιασεμί, κάθε Κυριακή στó άπόγερο παλάτι μου. Σάν και κείνα πού σούφερα, έτσι ντελικάτα, ντροπαλά, εύδοιασμένα. Λίγα άσπρα γιασεμί!»

Αυτή είναι ή ώρα ή θλιβερή ιστορία είπε ό φίλος μου ενώ σηκώνομουν νά φύγω. 'Αν ξεχνιέται ή όμορφιά στή ζωή τότε μόνο θά τή ξεχάσουμε.

Συγκινημένος καληνύχτησα βιαστικά και κατέβηκα τά λίγα σκαλοπάτια. Κι' έτσι, ως περνούσα κι' εισχώρησε μέσα μου ή εύδοιά τού γιασεμιού, άπλωσα άδελτα τó χέρι, έκομω μιá τούφα άσπρους άνθους και φέροντάς τους στá χείλη τούς φίλησα εύλαβικά. Σά νά φιλούσα στó μέτωπο τού νεκρού παιδι πού τόσο τά είχε άγαπήσει.

ΝΙΚΟΣ ΡΟΛΑΝΔΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Η «ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΜΕΡΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ»

Φαίνεται πώς τά δυό μεγάλα πολιτικά συγκροτήματά οί 'Ηνωμένες Πολιτείες τής 'Αμερικής κι' ή Σοβιετική Ρωσία έχουν πιά έπεκτείνει τόν συναγωνισμό τους σ' όλα τά επίπεδα και σε όλα τά πεδία. Τό ένα κράτος δημιουργεί «παγκόσμιες» κινήσεις και τó άλλο «διεθνείς» κινήσεις (wordly και international).

'Από τó έπίσημο κράτος μεταπήδησε ή μανία αυτή στίς μικρότερες όμάδες

καί τὰ άτομα.

Σεβόμαστε αὐτοὺς τοὺς συναγωνισμοὺς στὸ εἰρηνικὸ πεδίο, ἀνεξαρτήτως ἂν ἴπάρχουν άτομα καὶ ὀργανισμοὶ ποὺ τὸν ἐκμεταλλεύονται στὴν πολιτικὴ. Δυστυχῶς σήμερα ἡ πολιτικὴ μᾶς ἐπνίξε κατὰ τρόπο φρικτὸ. Ποιὸς ὅμως μπορεῖ νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὸν κλοιὸ τῆς; Ἄλλὰ δὲν παύουν ταῦτοχρόνως οἱ ιδέες κι' οἱ ὠραῖες κινήσεις νάχουν ἐκεῖνο τὸν λεπτό, θὰ μπορούσα νὰ πῶ θεϊκό, παλμό τους τὸν πολὺ ἀνθρώπινο (κι' ἄς φαίνεται ἀπὸ πρώτη ματιὰ ἀντίθεση μεταξὺ θεϊκοῦ καὶ ἀνθρώπινου).

Μιά τέτοια κίνησις στὸ κλίμα τοῦ «παγκόσμιου», ποὺ ξεκίνησε ἀπὸ μιὰ πολὺ ἰδεαλιστοῖα μὰ μὴ πολιτικὴ προσωπικότητα, εἶναι ἡ «Παγκόσμια Μέρα τῆς Ποίησης».

Ἀκόμα ἡ κίνησις αὕτη βρισκεται στὰ παράγονά της. Ξεκίνησ ἀπὸ μιὰ ἄλλη κίνησις στὴν Ἀμερικὴ τὴν «Ἐθνικὴ Μέρα τῆς Ποίησης», ποὺ γιορτάζεται στὶς διάφορες πολιτείες τῶν ΗΠΑ ἀπὸ πρόσωπα, ὀργανισμοὺς, συλλόγους κλπ. Κατὰ τὴ μέρα αὕτη οἱ ἐφημερίδες, τὰ σχολεῖα, ἡ ἐκκλησία, οἱ σύλλογοι κλπ., τῆς περιοχῆς δίνουν περιόπτη θέσις στὴν ποίηση μὲ σχετικὲς δημοσιεύσεις, ἀπαγγελίες καὶ τὰ παρόμοια. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ὑπενθυμίζεται στὸ κοινό, καὶ ἰδίως στὴ νεολαία, ἡ σημασία τῆς ποιήσεως στὴ ζωὴ μας.

Ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ αὕτη μορφή ξεκίνησε ἡ παγκόσμια ἰδέα τῆς μέρας μὲ βασικὸ πυρῆνα καὶ ἐπινοητὴ τὴν παράλυτη Ἀμερικανίδα ποιήτρια Μαίρη Ο' Κόννορ, ποὺ βρισκεται ἀπὸ χρόνια ἀκίνητη σὲ ἓνα εἰδικὸ ἄσυλο τῆς Φιλαδέλφειας. Ὁς τέτοια μέρα ὁρίστηκε ἡ 15 τοῦ Ὀχτώβρη.

Εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ εἶμαι ἓνας, ἴσως ἀπὸ τοὺς πολὺ πρώτους, τῆς ἰδρυτικῆς εἰκοσάδας ἀνάμεσα στοὺς ὁλοῦντες ἦταν καὶ ὁ πρόεδρος τῶν Φιλιππίνων ὡς καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς πολιτικῆς. Στὶς ἀρχὲς εἶχα ἀναλάβει καὶ τὴν εὐθύνη τοῦ Ἐθνικοῦ Ὑπευθύνου τῆς μέρας γιὰ τὴν Κύπρο καὶ τὴν Ἑλλάδα γενικῶς, μὰ ἀπὸ τὸ 1959 ἀνέλαβε τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ δ. Ὀλγα Παπαστάμου καὶ περιορίστηκε στὴν εὐθύνη τῆς Κύπρου.

Ἀσφαλῶς μιὰ κίνησις δὲν ἔχει εὐρείαν ἀπήχηση ἀπὸ τὰ πρῶτα τῆς βήματα. Δὲν ἀρκεῖ ὁ ἐνθουσιασμός τῶν δυὸ-τριῶν ἀτόμων, δὲν ἀρκεῖ οὔτε κι' ἡ ἀξία ἀκόμα τῆς κινήσεως. Ἡ εὐτυχία καὶ προπαντὸς ἡ μονιμώτεση καθιέρωσις κατακτάται σιγά-σιγά. Στὸ πολὺ πρόσφατο παρελθὸν ἡ κίνησις περιοριζόταν σὲ ἀρθράκια καὶ σχόλια γιὰ τὴ μέρα αὕτη, σὲ βιογραφικὰ καὶ μεταφράσεις γιὰ τὴν ἐπινοητοῖα τῆς καὶ σὲ μερικὲς μικροανθολογήσεις ἀπὸ τὴν παγκόσμια ποίηση. Δὲν ἔξρω στὸ μέλλον μὲ τίς νέες εὐκαιρίες ἂν θὰ ἐπιτευχθῆ ἡ καθιέρωσή της, προπαντὸς στὰ σχολεῖα. Ἄλλὰ δὲ θὰ φρεισθῶμεν κόπων καὶ προσπαθειῶν.

Ἄλλὰ ἡ προσφορὰ τῶν τριῶν διακεκριμένων διανοομένων καὶ παιδαγωγῶν δὲν ἦταν μονάχα τὰ μαθήματα κι' οἱ διαλέξεις τους — ἦταν κι' ἡ ὄλη παρουσία τους, μιὰ λαμπρὴ παρουσία νεοελληνικοῦ λόγου καὶ ἤθους. Ὅπου βρέθησαν γιόμισαν τοὺς γύρω καὶ τὰ γύρω μὲ τὸ οἶγος τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς πνευματικῆς ἀρχοντιᾶς της. Τοὺς εὐχαριστοῦμε κι' ἐκφράζουμε τὴν εὐχὴ νὰ μπορέσῃ τὸ Γραφεῖο Ἑλληνικῆς Παι-

Ἄλλὰ ἡ προσφορὰ νὰ τονίσω ἐδῶ πὼς τὸ περιοδικὸ «Καιροὶ τῆς Κύπρου» καὶ τὸ παιδικὸ «Ἡ Χαρὰ τῶν Παιδιῶν» μού εἶχανε συμπαρασταθῆ στὰ χρόνια αὐτὰ ἀφιερώσαντες λίγες σελίδες τῶν γιὰ τὴ μέρα αὕτη.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΑ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ ὅτι τὸ ἐφετερινὸ καλοκαίρι ὑπῆρξε σταθμὸς στὴν ἱστορία τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας σχέσεων μὲ τὸ Κέντρο κι' ἡ πλοῦσια συγκομιδὴ ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ι. Ν. Θεοδώρακοπούλου, τοῦ πρώην γενικοῦ διευθυντῆ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας κ. Ε. Παπανούτσου καὶ τοῦ καθηγητῆ κ. Κ. Σπεταιεῆ ἀποτελεῖ τώρα ἐξαιρετικὸ δείγμα τοῦ τί μπορεῖ, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, νὰ ἐπιτελέσῃ ἡ φωτισμένη ἔμπνευσις κι' ἡ προγραμματισμένη ἐργασία. Οἱ ἀπόψεις ποὺ ἀκουστήκαν δημιουργήσαν ἀτμόσφαιρα μοναδικῆς πνευματικῆς χαρᾶς κι' ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία στοὺς ἐκπαιδευτικοὺς μας (παρὰ τὸν καύσωνα, κατὰ ἑκατοντάδες εἶχαν συγκεντρωθῆ στὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία γιὰ νὰ ἀκούσουν καὶ νὰ συζητήσουν) νὰ ξανασκύβουν μὲ τρόπο γόνιμο πάνω ἀπὸ τὰ αἰτήματα τῆς Ἀγωγῆς καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ, νὰ ἀνανεώσουν τὴν ἑρευνά τους καὶ νὰ διατυπώσουν σχέψεις καὶ προβλήματα πολλῆς σημασίας καὶ χρησιμότητος.

Ἄλλὰ ἡ προσφορὰ τῶν τριῶν διακεκριμένων διανοομένων καὶ παιδαγωγῶν δὲν ἦταν μονάχα τὰ μαθήματα κι' οἱ διαλέξεις τους — ἦταν κι' ἡ ὄλη παρουσία τους, μιὰ λαμπρὴ παρουσία νεοελληνικοῦ λόγου καὶ ἤθους. Ὅπου βρέθησαν γιόμισαν τοὺς γύρω καὶ τὰ γύρω μὲ τὸ οἶγος τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς πνευματικῆς ἀρχοντιᾶς της. Τοὺς εὐχαριστοῦμε κι' ἐκφράζουμε τὴν εὐχὴ νὰ μπορέσῃ τὸ Γραφεῖο Ἑλληνικῆς Παι-

δεις, στην ώραία πρωτοβουλία του όποιου ώφέλειτο ή χάθοδος των τώνδ έκπαιδευτικών, ή καταστήση μόνιμο και συνεχή τό θεσμό των έπισκέψεων ξεχωριστών έλλαδικών έκπαιδευτικών και πνευματικών ανθρώπων. Στο μεταξύν ή οργανωθείσα νέα σειρά μαθημάτων για νηπιαγωγούς με τίς άθηναίες παιδαγωγούς Καν Ε. Λουκά και Δ)νίδα Ε. Μιχαλοπούλου άποτελεί μία περιτλέον ένδειξη των προσπαθειών που καταβάλλονται προς την κατεύθυνση αυτή.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Τό μάθημα των Νέων Έλληνικών στα σχολεία Μέσης Παιδείας έχει βγή όριστικά πιά άπ' τά στενά σχολαστικά όρια που τό περσιόφγγανε και τό άποχίμωναν, περιορίζοντας τό όλο του στην έρμηνεία λεξιδίων και την έφαρμογή ξερον γραμματικών κανόνων χ' έχει βοή τον άληθινό προορισμό του. Κι ό προορισμός αυτός είναι τριπλός: πλάτεια της σκέψης, δημιουργία ύγιους συναισθηματικού κόσμου και καλλιέργεια της αντίληψης του ώραίου με συναφή ανάπτυξη των καλαισθητικών δυνατοτήτων του έφήβου σε ό,τι άφορά τό λόγο, γραπτό ή προφορικό.

Εύκολο είναι ν' αντιληφθή καθέναν πώς, με τίς ώρες που διαθέτει τό σχολικό πρόγραμμα και τά «Έγχεζομένα» Νεοελληνικά. Άναγνώσματα κανέναν άπ' τους σκοπούς αυτούς δέν είναι δυνατό νά επιτευχθώ στο βαθμό που ήπρεπε, γιαντό, καλός συνεπίκουρος έρχεται ή Σχολική Βιβλιοθήκη, που επιτρέπαι στο παιδί κατά τίς έλεύθερες ώρες του νά επιδοθώ στη μελέτη έκλεκτών έλεύθερων άναγνωσμάτων. Δυστυχώς όμως η αυτό δέν ειν' άρετό, γιατί, για νάνα άποδοτική αυτή ή έργασία χρειάζεται σύστημα και καθοδήγηση, πράγμα που πέτυχε τό Άνώτερο Έμπορικό Λύκειο Λευκωσίας με τους Λογοτεχνικούς Όμίλους. Άφού δημιουργήθηκε στα παιδιά ή αγάπη προς την τέχνη — χ' ειδικότερα την τέχνη του λόγου — ένθαρσύνθησαν νά ίδρυσουν Όμίλους Λογοτεχνίας οι άνώτερες τάξεις, στους όποιους οι έφηβοι και των δυό φύλων παίρνουν πρωτοβουλίες, που τίς συζητούν σε συνεδρίες και τίς βάζουν σ' έφαρμογή χωρίς αναβολές. Ζήτησαν, χωρίς νά τους υποδειχθώ, μαθήματα σ' έξοπρογραμματικές ώρες άπά-

νω στην τέχνη του νά διαβάζουν και νά γράφουν' άφού μελέτησαν τό έργο διαφόρων συγγραφέων, έχθέσανε τά συμπεράσματα των μελετών τους σε συζητήσεις ή δώσανε διαλέξεις' κατόπι ζήτησαν από καθηγητές τους ή ξένους νά τους κάνουν διαλέξεις άπάνω σε συγγραφείς, που δέν είχαν την ευκαιρία νά μελετήσουν' επίσης, σιγά σιγά πήραν τό θάρρος νά βάσουν γάτω άπ' την κρίση του όμίλου τους δική τους έργασία, ποιητική ή πεζή, νά δέχονται εύχαρίστως κάθε αντίγνωση και κάθε επίκριση και νά τη συζητούν χωρίς πάθος. Άν προσθέση κανείς σ' αυτά και την καλλιέργεια του ύφους, πούνα φανερή άπ' όση έργασία των παιδιών δημοσιεύτηκε στην έφημερίδα τους «Μαθητικές Άκτίνες» και στο όμιώνιμο περιοδικό τους, βρίσκει πώς τά επιτεύγματα των Όμίλων Λογοτεχνίας ήταν πραγματικά αξιόλογα. Και δέν θάταν ύπερβολή άν λέγαμε άπ' την ύπεύθυνη αυτή στήλη πώς μέσα σ' αυτούς τους όμίλους κνοφορούνται οι άθριανοί λογοτέχνες της Κύπρου μας.

Α. ΠΕΡΝΑΡΗΣ

ΜΙΑ ΑΝΑΒΙΩΣΗ

Γράφοντας στη «Φιλολογική Κύπρου 1960» του «Έλληνικού Πνευματικού Όμίλου Κύπρου» για τί θεατρική κίνηση στο νησί μας τά τελευταία σοράντα χρόνια, στάθηκα ιδιαίτερα στην Κυπριακή μουσική επιθεώρηση. Πρώτο γιατί αυτή ίδρυσσε τό πρώτο μόνιμο Κυπριακό θέατρο τό Δεκέμβρη του 1942 και δεύτερο για νά ύποστηρίξω πώς πολύ όρθά άπ' τό είδος αυτό, όσο έλαφρό χ' έφήμερο κι' άν είναι, έγινε ή άρχή. Στη μελέτη μου έσείνη άνάφερα όλες τίς δυσκολίες που έπρεπε ν' αντιμετώπισθουν (έλλειψη ήθοποιών, σκηνογράφων, χορογράφων, στέγης) τό βαθμό επιτυχίας που επιτεύχθηκε και την έπίδραση της κινήσεως αυτής στη θεατρική μας ζωή.

Στά χρόνια που μεσολάβησαν άπ' τό 1942, τό θέατρό μας έγκατέλειψε ως επί τό πλείστον την επιθεώρηση και στράφηκε σ' άλλα άνώτερα θεατρικά είδη. Σποραδικά μονάχα αναβιβαζόταν κάθε τόσο καμμά επιθεώρηση, άπομνημένη, άποκομμένη, χωρίς συνέχεια, όσο για νά ένισχυθουν οικονομικά τά θεατρικά μας συγκροτήματα (γιατί ή επιθεώρηση εξακολουθεί νά στέχη έμπορικά καλύτερα από κάθε άλλο θεα-

τρικό είδος) και να μπορέσουν να ξαναγυρίσουν στην πρόξα.

Ώστόσο τους τελευταίους μήνες ή Κυπριακή Έπανάσταση κ' ή κοσμογονία πού περάσαμε και περνάμε ώθησαν τὰ Κυπριακά θέατρα στην αναζήτηση κειμένων εμπνευσμένων απ' τὸ έπος μας και τήν πολιτική μας κατάσταση. Και φυσικά τὸ πὸ γρήγορο κείμενο πὸν μπορούσε νὰ ξεφυρεθῆ ἦταν ἡ επιθεώρηση. Έτσι και τὰ δυὸ μας θεατρικά συγκροτήματα προσέτρεξαν στους παλιὸς επιθεωρησιογράφους με τὴ φιλοδοξία ν' αναβιώσουν τήν Κυπριακή επιθεώρηση πὸν εἶχε γνωρίσει παλαιότερα τόσο καλὲς μέρες.

Μ' αὐτὸ τὸ φακὸ πρέπει νὰ δοῦμε τήν επιθεώρηση «Εδῶ Έόκα» τοῦ Κώστα Μαρκίδη και τήν «Άχ, Μουσταφά (Φόρμουλα)» τοῦ Κώστα Άλκίμου (ψευδώνυμο τοῦ Κώστα Μόντη). Πέρα, όμως, απ' τήν ἀναφορὰ τῆς μεγάλης ἐπιπορίας ἐπιτυχίας πὸν εἶχαν κ' οἱ δυὸ επιθεωρήσεις δὲ θάθελα νὰ μῶ σὲ κριτική τῶν παραστάσεων ἀφοῦ συμβαίνει νάμα στενά συνδεδεμένες με τήν κίνηση αὐτή, Χαρετίζω μονάχα τήν προσπάθεια με πολλὴ χαρά.

K. MONTHS

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΥΡΑΤ

Μία ἄλλη ἀξιοσημείωτη παρουσία στην Κύπρο κατὰ τὸ καλοκαίρι στάθηκε τὸ πέρασμα τοῦ Δημήτηρ Μυράτ και τοῦ Θιάσου του. Έπιγραμμαίζομεν ὅλος ἰδιαιτέρως τὸ γεγονός, γιατί ὁ Μυράτ, και τώρα και σὲ προηγούμενες περιοδείες του, πρόβαλε σάν καλλιτέχνης με ἀνώτερο πνευματικὸ ἦθος και με ὑψηλὴ συνείδηση ἀποστολῆς. Έ ἀγάπη του γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἡ πλατεία του ἑλληνικότητα, ὁ σεβασμὸς του στὸ κοινὸ κ' ἡ βαθύτατη συνείδησή του γιὰ τήν παιδευτική του εὐθύνη, ἡ ἀπέραντη (και συχνὰ ἀγωνιστική) στοργή του γιὰ τὸ νησί μας τὸν ἐπέβαλε στην ἐκτίμηση ὅλων μας. Έχοντας στὸ πλευρὸ του τήν κ. Βούλα Ζουμπούλακη κ' ἄλλους ἐκλεκτοὺς συνεργάτες και με αὐστηρὰ ἐξεδιλεγμένο τὸ ρεπερτόριό του ἄφησε στὸ τελευταίον του πέρασμα ἐντυπώσεις ἀριστές και νοσταλγία πολλή...

Άλλὰ στην περίπτωση τῶν ἐπισκέψεων ἑλλαδικῶν καλλιτεχνικῶν συγκροτημάτων χρειάζεται προγραμματισμὸς σοβαρὸς — γιατί καμιά φορὰ εἶναι κ' ἐπισκέψεις με προσφορὰ ἀρνητική. Κι' οἱ ἀρμόδιοι ὀφείλουν νὰ τὸ προσέξουν,

γιατί ἐμᾶς στην Κύπρο δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει μονάχα τὸ τί θὰ πάρομε ἀλλὰ κ' ὁ τρόπος προβολῆς τῆς σύγχρονης ἐθνικῆς δημιουργίας. Έ προδήκη τῆς Κύπρου δὲν εἶναι νοητὸ νὰ ἐκθέτη ἑλληνικὲς προχειρότητες. Κι' εἶναι καιρός, ἀφοῦ βρεθῆ τρόπος νὰ διασφαλισθοῦν τὰ δικαιώματα και τὰ συμφέροντα τοῦ ντόπιου θεάτρου, νὰ γίνῃ σοβαρὴ σκέψη γιὰ τὸν καθορισμὸ τοῦ θεσμοῦ ἐτησίων προγραμματίων θεατρικῶν και ἄλλων καλλιτεχνικῶν ἀνταλλαγῶν, πὸν νὰ καταρτίζονται με σοβαρότητα ἀπὸ τήν ἀρχὴ κάθε περιόδου. Έπιβάλλεται νὰ κινήτομε με κάπως γοργὸ ρυθμὸ (πὸν εἶναι τὸ Έθνικὸ Θεάτρο κ' ἡ Κρατικὴ Όρχήστρα;), γιατί στὸ μεταξὺ ποικιλώνυμοι «φιλέλληνες» και «φιλοκύπριοι» (ὅλος τοῦ κόσμου οἱ προπαγάνδες) πὸν ἀφελῶς πίστευαν πὸς με τήν ἀποχώρηση τῶν Άγγλων δημιουργήθηκε πολιτιστικὸ κενὸ στην Κύπρο, ἀρχισαν νὰ ἀλωνίζουσιν...

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

A. ΧΡΥΣΟΧΟΣ

Ό κ. Άνδρέας Χρυσόχος, πὸν εἶχε τήν καλωσύνη νὰ φιλοτεχνήσῃ τὸ ἐξώφυλλο τοῦ περιοδικοῦ μας, ἀποφοίτησε τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο τὸ 1948 και τὸ 1950 πήρε τὸ δίπλωμα τοῦ δασκάλου. Άκολούθως ἐργάστηκε γιὰ δυὸ χρόνια στην Πρότυπον Άστική Σχολὴ Όμορφίτας και τὸ 1952 πήγε, με ὑποτροφία, στην Άγγλία γιὰ καλλιτεχνικὲς σπουδές. Άπὸ τὸ 1954 ὡς τὸ 1957 ὑπῆρξε στὸ Γραφεῖο Παιδείας σάν βοηθὸς ὀργανωτῆς και ὀργανωτῆς τοῦ μαθήματος τῆς Τέχνης. Άργότερα (1957—1959) παρακολούθησε και πάλιν στην Άγγλία ἀνώτερες σπουδές τυχῶν τελικῶν τοῦ National Diploma in Desing. Ό κ. Χρυσόχος, ἕνας σεμνὸς ἄνθρωπος και δημιουργικὸς καλλιτέχνης, ἐργάζεται ἀπὸ τὸν π. χρόνον σάν καθηγητῆς τῆς Τέχνης στην Παιδαγωγικὴ Άκαδημία, διατηρώντας ταυτόχρονα, μερικὲς ὥρες διδασκαλίας στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο.

«Π. Κ.»

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ

ΣΤΟ ΜΠΑ·Ι·ΡΟ·Ι·Τ

(Καλομοίρης και Μητρόπουλος)

Κάθε χρόνο τέτοια ἐποχὴ χιλιάδες φίλοῦμοι και πρὸ παντὸς λάτρεις τῆς

τέχνης του μεγάλου Ριχάρδου Βάγνερ, μαζεύονται από όλα τα μέρη του κόσμου στο θρακικό Μπάιροϊτ για να παρακολουθήσουν το Φεστιβάλ Βάγνερ. Το Μπάιροϊτ είναι το μέρος όπου ο ίδιος ο Βάγνερ διάλεξε για να κτίσει το θέατρό του, το Festspiel Haus όπως ονομάζεται. Και πραγματικά ιδεοδέσποτη έγκληση δέ μπορούσε να γίνει. Το θέατρο βρίσκεται έξω από το χωριό στην κορυφή ενός μικρού λόφου προς τον ύπολοιον δόηγει ένας φαρός άνθρωπος δρόμος δεντροφυτευμένος δεξιά και αριστερά με πανύψηλα καταρράσινα δένδρα. Το θέατρο είναι ένα θαυμάσιο οικοδόμημα, άνετο, πολυτελές και, το σπουδαιότερο, με μιὰ καταπληκτικά θαυμάσια ήχητική. Άκουεις και βλέπεις το ίδιο από παντού.

Έξω από το θέατρο, δεξιά και αριστερά, υπάρχουν δυο ρεστοράν, όπου το άκροατήριο μπορεί να περάσει ώρες ευχάριστες και να φάη ό,τι θελήσει κατὰ τὰ διαλείμματα, γιατί ή όπερα άρχίζει συνήθως στις 4.30 μ.μ. και τελειώνει στις 11 το βράδυ. Φυσικά κάθε διάλειμμα διαρκεί μιὰ ή μιάμισι ώρα και σ' αυτό το διάστημα ο κάθε ένας έχει όλο τον απαιτούμενο καιρό να κινήθι, να δη τους γνωστούς του, να κάνει καινούργιες γνωριμιές, να φάη και να έτοιμασθι για την έπόμενη πράξη, πού ή έναρξη της αναγγέλλεται με κήρυκες πού από τον έξώστη του θεάτρου σαλπίζουν το μπιτό της έπόμενης πράξης ένα τέταρτο πού ν' άρχιση και έν συνεχεία άλλες δυο φορές κάθε πέντε λεπτά. Με το τελευταίο σάλπισμα όλοι πρέπει να βρίσκονται στις θέσεις τους και όλες οι πόρτες κλείουν δια μιὰς.

Οι παραστάσεις του Μπάιροϊτ είναι από τις τελειότερες, άν όχι οι τελειότερες, πού γίνονται στον κόσμο. Άφίνω πού οι σολιστες είναι πάντοτε ό,τι καλύτερο υπάρχει στον κόσμο των τραγουδιστών των ειδικευμένωνών μουσική Βάγνερ. Η 200μελής Χορωδία αποτελείται κατὰ κανόνα όλο από σολιστ έλλα θέατρα του κόσμου. Και τὰ μέλη της έξ 180 οργάνων όρχήστρας είναι και αυτοί ο καθένας τους concertmeister στη δική του όρχήστρα πού παίζει συνήθως. Ό καθένας λοιπόν μπορεί να φαντασθι τί μπορεί να είναι μιὰ παράσταση πού παίζεται μέσα στο τελειότερο θέατρο από τέτοιους σολιστ, τέτοια χορωδία και τέτοια όρχήστρα.

Τὰ σκηνακά είναι όλο με φωτοσκιάσεις και σκηνοθέτες είναι τὰ ίδια τὰ έγ-

γόνια του Βάγνερ. Η έναρξη του Φεστιβάλ γίνεται κατὰ κανόνα στο μικρό θεατράκι του χωριού, ένα άληθινό άριστούργημα παλιάς έποχής, με την 9η Συμφωνία του Μπεττόβεν, γιατί αυτήν ο Ριχάρδος Βάγνερ έδωσε στο μικρό θεατράκι όταν έθετε τον θεμέλιο λίθο του Festspiel Haus στα 1876.

Στην έναρξη του Φεστιβάλ, αλλά και καθ' όλη την διάρκειά του συναντά κανείς τις μεγαλύτερες προσωπικότητες της μουσικής, των γραμμάτων, την άφρόζρεμα της διεθνούς άριστοκρατίας και της πολιτικής.

Μιὰ χρονιά βρέθηκα στο Μπάιροϊτ ανάμεσα σε δυο από τις πιό έκλεκτές έλληνικές προσωπικότητες. Τον Έθνικό μας Μουσουργό Μανώλη Καλομοίρη και τον διεθνούς φήμης άρχιμουσικό Δημήτρη Μητρόπουλο. Θυμάμαι μάλιστα την τόσο συγκινητική συνάντηση του Μητρόπουλου με τον Καλομοίρη μετά από τόσα χρόνια πού είχανε να βρεθούν. Καθόταν ο Μητρόπουλος στο κεντρικό θεωρείο της οικογενείας Βάγνερ, της οποίας ήταν και φιλοξενούμενος, κι' έμεις στο πλαϊνό θεωρείο, έπίσης προσκεκλημένοι των αδελφών Βάγνερ. "Όταν στο διάλειμμα βγήκαμε στο φουαγιέ μου κάνει ο Καλομοίρης κάποια στιγμή. «Ό Δημητράκης δέν είναι αυτός εκεί.»

«Ποιός Δημητράκης, Δάσκαλε;» του λέω. «Καλέ, ο Μητρόπουλος» και όσο να προσθάσω να γυρίσω προς τὰ εκεί πού μου έδειχνε βλέπω τον Καλομοίρη να πέφτη στην άνακτη άγκαλιά του Μητρόπουλου. Δίπλα στεκόταν ο συγχωρημένος άρχιμουσικός Φολοτ Βάνγκλερ, ο Μπροβνο Βάλτερ και ο Βίλαντ Βάγνερ, τους όποιους μάς γνώρισε μετά ο Μητρόπουλος.

Μετά την πρώτη διάχυση θυμάμαι τον Καλομοίρη να γυρνά στο μέρος μου: «θα σου παρουσιάσω την Κυρία καλλιτέχνα» έπτε στον Μητρόπουλο. «Κυρία;» κάνει αυτός, «από τον ύπόδουλο Έλληνισμό μας από το σκλαβονένο νησι μας;» και μ' άγκάλιασε. «Πότε θα έλευθεωθι έπι τέλους κι' αυτό το κομμάτι της Έλληνικής γης;» έπτε με ένα τόνο πού με συγκίνησε ως τὰ τριόσθαβα της ψυχής μου. Άπό κείνη τη στιγμή και σ' όλο το διάστημα των 9 ήμερών πού μέναμε στο Μπάιροϊτ είμαστε καθημερινά μαζί, τρώγαμε μαζί στο όμορφο και ιδιότυπο ρεστοράν «Στης κουνουβάγιας», το ρεστοράν πού έτρωγε ο Βάγνερ και πού διατη-

ρεϊτα όπως ακριβώς ήτανε την εποχή εκείνη, και στο οποίο μαζεύονταν μεσημέρι και βράδυ οι περισσότεροι καλλιτέχνες, αρχίζοντας από τους ίδιους τους έγγονους Βάγνερ ως τους τραγουδιστές, σολίστ, μασέτορους κλπ.

Ένα βράδυ θυμάμαι συνέβηκε το ακόλουθο χαριτωμένο επεισόδιο: Ο Μητρόπουλος μās είχε καλέσει να πάμε μαζί στο μεγάλο ρεστωράν δεξιά του Festspiel Haus στο τελευταίο διάλειμμα του Σίχφριτ (από την Τετραλογία).

Όταν λοιπόν μπήκαμε στο ρεστωράν κάποιος φωτογράφος, που άνεγνώρισε τον Καλομοίρη, έφώναξε Γερμανικά «δ Έλλην συνθέτης» και έτρεξε να μās φωτογραφίση. Ο Μητρόπουλος, που άκουσε τα λόγια του φωτογράφου και έχοτάν από την αντίθετη πλευρά, έρχεται άφελέστατα, πάνει τον Καλομοίρη από τη μιά μεριά και μένα από την άλλη και λέει στον φωτογράφο γερμανικά «είμεθα και οι τρεις Έλληνες». Μās φωτογράφησε, λοιπόν, και τους τρεις κι' άμέσως μετά ο Καλομοίρης έξηγήσε στον φωτογράφο ποιός ήταν ο άλλος Έλληνας. Μετά το τέλος του Parsifal, που πιστεύω πώς πουθενά δεν μπορεί να άποδοθί τόσο τέλεια όσο στο Μπαίροϊτ, ρώτησε τον Μητρόπουλο πώς του φάνηκε ή παράσταση. «Τί τα θέλεις» μου άπάντησε «έδω άρχίζει και έδω τελειώνει ή μουσική. Είναι δλα άφάνταστα τέλεια».

Η Κόζιμα Βάγνερ πίστευε πώς πουθενά δεν ήτανε δυνατό να άποδοθί το Πάρσιφαλ όπως το ήθελε και γι' αυτό μετά τον θάνατο του Βάγνερ και, έφ' όσον είχε το δικάωμα επί 30 χρόνια, άπαγόρευε να παιχθί το έργο αυτό σ' οποιοδήποτε άλλο θέατρο του κόσμου. Γι' αυτό και έκ συμφώνου όλες οι όπερες της Γερμανίας και της Αυστρίας άνέβασαν Πάρσιφαλ άμέσως μετά τα μεσάνυχτα της ήμέρας που έκλειναν 30 χρόνια από το θάνατο του Βάγνερ και που ή Κόζιμα δεν είχε πιά το δικάωμα να τις έμποδισή.

Όλα μιλούν για μουσική, για Βάγνερ στο Μπαίροϊτ. Έδω είναι ή βίλλα Βάνφριτ, όπου έζησε ο Βάγνερ και τώρα ζοίν τα έγγονάκια του. Στο μπροστινό μέρος του κήπου το άγαλμα του Βασίλη Λουδοβίκου, που έδοθήσε τον Βάγνερ, κολοσσοφίζει χαμογελαστά τους επισκέπτες. Στο πίσω μέρος κάτω από πυκνά δέντρα το άγαλμα του γίγαντα της τέχνης της όπερας βλέπει πρσς το παράθυρο του ύπναδωματίου όπου έζησε

και συνέθεσε. Και πίσω ακριβώς από το άγαλμα, κάτω από μιά δλοπράσινη περιποιημένη πρασινάδα, δυο όμοιομορφες πλάκες σκεπάζουν τους νεκρούς του μεγάλου δημοουγου του μουσικού δράματος και της Κοζίμας Βάγνερ, της γυναίκας που κατανάλωσε όλη τη ζωή της για το μοναδικό ιδεώδες που πίστευε: τον Ριχάρδον Βάγνερ και το έργο του.

Σε μιά από τις έξόδους του Festspiel Haus μιά μικρή πλάκα έντοιχιομένη σου θυμίζει πώς έδω πέθανε ο Franz Lizst όταν έβγαυε από την παράσταση του Τανχόιζερ. Και πιά πέρα στο κοιμητήρι του χωριού οι τάφοι του Σίχμπτρι Βάγνερ και άλλων μελών της οικογενείας, και λίγο πιο κάτω, άπλος, άπεριττος, με δυο σειρές κόκκινες βεγγίνες δεξιά και άριστερά, πάνω σε μιά άσπρη πλάκα διαβάσεις δυο λέξεις μόνον: Frans Lizst. Άπλος και άπέριττος και στον τάφο όπως έζησε ο μεγάλος ιεραπόστολος της τέχνης.

Όλα σου μιλούν για μουσική στο Μπαίροϊτ από τη στιγμή που κατεβαίνεις από το τραίνο ως την στιγμή που θα ξαναμπής για να φύγης, να φύγης γεμάτος όμως από ένα μουσικό δέος που δεν αισθάνεσαι σε κανένα άλλο μουσικό κέντρο του κόσμου.

ΛΟΥΛΟΥ ΣΤΜΕΩΝΙΔΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κώστα Μόντης: «Συμπλήρωμα τών Στιγμών», ποιήματα, σελ. 31, Έκδοση «Λυρικής Κύπρου», Λευκωσία, 1960.

Ο κ. Μόντης, που δικαιοματικά πήρε μιά έξαιρετική θέση στη Νεοελληνική ποίηση με τις «Στιγμές» του, που κυκλοφόρησαν το 1958, μās δίνει τώρα ένα συμπλήρωμα, που το θεωρεί αναγκαίο για την ολοκλήρωσή τους. Βαθς και σεοχαστικός πάντοτε, άρθεκεται να μη έπυρέπη ούτε στα έλάχιστα μόρια του χρόνου να διαβοϋν, χωρίς να διερευνήση την ύψη των σχέσεων και των συγκινήσεων που παρέχουν και, όπως και άλλοτε έγραφα, έχει μιάν ιδιαίτερη ικανότητα να εκλέγη τις πιο καιρές άπ' τις στιγμές και να τις μετουσιώνη σε τραγούδι, σύντομο μόν, άποσπασματικό, άσπματικό σχεδόν, αλλά πάντοτε στέρεα συγκροτημένο ψυχοδιανοητικό. Πιστεύει, όπως κι ο Γκαίτε, πώς κάθε στιγμή που περνά έχει άπεριόριστη αξία

κι αντιπροσωπεύει ολόκληρη αιωνιότητα. Και αληθινά, δεν είναι κάτι το αξιοσημείωτο ή «στιγμική» μέσα στο χρόνο-άπειραντία, είναι διάστημα άρξετο για να παρθούν αποφάσεις και να έτηρεασθούν ολόκληρες ζωές. Κάθε στιγμή δημιουργεί ένα κόσμο χαράς κ' έλπίδας ή ένα κόσμο πικρίας και πόνου κ' ή ποιητική ικανότητα του κ. Μόντη έγκριται στο να συλλαμβάνει αυτούς τους κόσμους, αλλά και σε κάτι σπουδαιότερο, στο ότι επιτυγχάνει τόν καλλιτεχνικό μετασηματισμό της πικρίας σε θάρρος και τόν πόνου σε θεραπευτικό έλιξήριο.

Απαλλαγμένη ή ποίηση τού κ. Μόντη από κάθε πρόθεση έξωραίσμοι ή γλυκασμού, όπως ακριβώς κ' οι έντονεσ στιγμές τών συγκινήσεων που δεν άνέχονται ψυμύδια, κινείται άνετα μέσα σε κάθε περιοχή και μεταβάλλει και τόν παρελθόν σε παρόν με συγκρατημένη νοσταλγική διάθεση.

Είναι πολύ ευχάριστο να παρακολουθή κανείς τόν ποιητή να έκδηλώνεται με συγκλονιστικές έξάρσεις, όπως λογουχάρη στο πεντάστιχο

Τώρα καταλάβαμε τήν αξία τού σκοταδιού,
που τó σόμα μας διαποτίστηκεν από ήλιο,
που έχτυρωλδήκαμε από φως
χωρίς τήν έλπίδα μιάς άχτίνας
νύχτας
να τραβήξει μιá μαύρη γραμμή,
ή να επανέσχεται άπαιτητική σε γνώριμους άγαπημένους καιρούς με τó
Δώστε μου ξανά τόν καιρό εκείνο
που ή άγάπη έγραφε τó πρώτο της
φωνήεν,
που σχεδίαζε τήν άγκυλίτσα της
ψυχής της
ή να πλημμυρίξει από έρωτηματικά, που
ó καθένας προτιμά να τ' αφήνει άναπάντητα,
όπως λογουχάρη στο έξαιρετικό τετράστιχο

Γιατί μās δίνουν άσπρο τó φως
και περιμένουν να τ' αναλύσουμε
έμεις;

Γιατί μās τόδωσαν άσπρο,
γιατί μās άπάτησαν με τ' άσπρο;
Δέν ήταν δυνατό, φυσικά, ó τετράχρονος άγώνας της Κύπρου για τήν λευτεριά να μη συγκινήσει τόν κ. Μόντη, που τραγουδά σε έξοχης πνοής στίχους κυρίως τó ανθρώπινο στοιχείο τών γεγονότων. Και γενικότερα, άναμνήσεις κ' έντυπώσεις από τόπους και άνθρώπους, που ó ποιητής, έκανε τή γνωριμιά τους,

δίνονται στο στίχο του με τó πιο βαθύ τους περιεχόμενο, σε στιγμές πάλι καλά διαλεγμένες.

Τό συμπάθεσ στον κ. Μόντη τεχνικό σχήμα είναι ó έλευθερος στίχος με τά πλατιά φτερά, κινείται όμως έντελώς άνετα και μέσα στην παράδοση όταν τó θέμα του τó άπαιτεί. Και νομίζω πως αξίζει πριν δώσω τέλος στο σημείωμα μου να παραθέσω ένα σύντομο παραδοσιακό ποίημα, που έχει τόν τίτλο «Ζωή»

Μή μου τ' άποσυνθέτετε αυτά, μή,
όλα τ' άγάπησα γραμμή.
Αν ήταν να ξανάριζα
δθ δθδελα να λείψη
ούτ' ένα δάκρυ άπ' όσα δάκρυσα,
ούτε μιá άπ' όσες ήπια θλίψη.

A. ΠΕΡΝΑΡΗΣ

Σ τράτη Μυριβήλη: Τό βυσινί βιβλίο, Αθήνα, 1960.

Είναι σημαντικό γεγονός για τήν Έλληνική λογοτεχνία ένα νέο πεζογράφημα τού Μυριβήλη. Από σαράντα τόσα χρόνια ó συμπατριώτης αυτός της Σαπρούς δίνει σε άραά διαστήματα μυθιστορήματα, νουβέλλες και διηγήματα που ξεχωρίζουν ποιοτικά από τις σύγχρονες δημιουργίες τών λογοτεχνών της γενιάς του ή τών νεότερων πεζογράφων. Μαστορεύει με ύπομονη και τέχνη τή γλώσσα, τó ύφος, τή φράση και έμφανίζεται στην πνευματική ζωή τού τόπου μ' ένα έργο που -σε ποιότητα τουλάχιστον γλώσσας και άνεση διηγήσεως υπερεσεί κατά κανόνα από τις συγχαιρινές εκδόσεις .

Τό πιο πρόσφατο από τά έργα του είναι μιá συλλογή διηγημάτων, τó «Βυσινί Βιβλίο». (Έλυσε με τά χρώματα τó πρόβλημα τού τίτλου ó συγγοφέας της «Ζωής έν Τάφω»). Τά θέματα τών δεκατριών διηγημάτων της συλλογής είναι τά άγαπημένα του Μυριβήλη. Άναμνήσεις από τó στρατό, ó έρωτας που έαστόχησε, ή νύθη κι ή όμορφιά που χάνονται, τά παιδιά, οι γάτες. Με ιδιαίτερη πρωτοτυπία άντιμετωπίζεται ή πρώτη έρωτική περιπέτεια τού άνθρώπου. «Τό πρώτο άμάρτημα», διήγημα γραμμένο θαυμάσια με χιοϊμορ, σαρκασμό κι' άσέβεια, κτυπά ταυτόχρονα πολλούς στόχους χωρίς να φαίνεται τούτο κύριο μέλημα τού συγγοφέα. Ό Αδύμ είναι ένας άθλιος άνθρωπάκος που άσכולείται με τή ζωολογία (ιδίως με τά κερασιδής) κι ή Εύα με αισθησιακές άνησυχίες ήρεμεί

όταν συναντά τον Διάβολο και τάρασσει τον 'Αδάμ.

Τά πιο πλήρη διηγήματα της συλλογής είναι ή «Νενέλα που τή θάφανε ζωντανή» και τό «Στόν άνεμόμυλο της περιβόλας». Τό πρώτο είναι και τό καλύτερο ίσως της συλλογής. 'Η αφήγηση άνετη και συγκρατημένη, τό θέμα αιώνιο. Τό χάσιμο της νεότητος και της όμορφιάς, ή Νενέλα που θάφτηκε ζωντανή στο λίκος της και πίσω από τό άδιαπέραστο τείχος κοίταζε με τά πάντα ώραία και έκφραστικά της μάτια. Στο βάθος του θλιβερού πίνακα ό πόλεμος, τά χαραιομάτια, τό χιόνι, ό στρατιώτης που μιλά και θυμάται. Τό «Στόν άνεμόμυλο της περιβόλας» αναφέρεται στο αιώνιο τρίγωνο, αλλά βασικά έχει τό ίδιο θέμα με τή «Νενέλα». 'Η άγνόητα που χάθηκε, ή μορφή που σπλώθηκε και έγινε όχετός για νά ρίχνη ό περαστικός μέσα τίς βρομιές του. Γύρω στην Μελισσινή, την πανωραία νησιωτοπούλα, ό 'Αντρέας, άπλος, άφελής δουλευτής άντρας που αγαπά άπειρίοιστα (άπό τους πιο συμπαθείς στόν Μυριβήλη τύπου) κι ό Ζαχαρίας, τό νεαρό κοπέλλι που παρασύρεται άπό τό ένστικτο στην καταστροφή.

'Ο Μυριβήλης επανέρχεται συχνά στα παιδιά. Τά καταλαβαίνει και τ' αγαπά. «'Η Καρδιά του Πέφκου», «'Ο Μανωλάκης γυρεύει τό Θεό» και «Τά Παιδιά» είναι τρία διηγήματα γεμάτα τρυφερότητα και κατανόηση, άνισα στα άποτελέσματα τους. «'Ο Μανωλάκης γυρεύει τό Θεό» ξεκίνησε με καλές προθέσεις κι άποτύχη. Ξεφεύγει άπό τήν περιοχή της Τέχνης και γίνεται πιο πολύ μπουσουρά. 'Αντί τρυφερότητα έχει γλυκεράδα, αντί απλότητα, επιτήδευση κι αντί νά θέτη με τή διήγηση προβλήματα, που είναι θεμιτό, καταλήγει σε είδος προπαγάνδας. Τά άλλα δύο, στιγμιότυπα έπό τή ζωή των παιδιών, είναι γραμμένα με απλότητα και συγκινούν. 'Εδώ θα ήτο καλό νά άναφερθώ με πόση χάρη και χιούμορ μιλά για τά ζωά ό Μυριβήλης, ιδιαίτερα για τίς γάτες. Στο «Πράσινο βιβλίο», άν θυμούμαι καλά, έγραψε για ένα άσυνείδητο γάτο Δόν Ζουάν, στο Βυσιλί τώρα γράφει με πολύ κέφι για ένα άποτυχημένο γατοζαζανόβα, τον Λούλη τον γόη.

'Εκείνο τό θέμα, στο όποιο επανέρχεται επανειλημμένα ό Μυριβήλης είναι ό στρατός κι ό πόλεμος. Είναι ή μοίρα αυτών που άνδρώθηκαν και γέρασαν άνάμεσα σε δύο φρικτούς πολέμους, νά μη μπορούν νά ξεχάσουν. 'Η φριχή του

πολέμου, ό έξευτελισμός του άνθρώπου, ή άνθρωπιά μερικιών που μπόρεσαν νά ξεπεράσουν τή φρίκη, ή άποτυχία πολλών νά προσαρμοστούν, ό έκχυδαίσιμος άρκετών κι ή στροφή στόν ιδανισμό άλλων είναι οι θύμησες που κουβαλούν μαζί τους αυτοί που έπέστρεφαν από τά μέτωπα. Στο «Φυλάκιο Βήτα Δύο» ό Τρόντας οδηγείται στη διαστροφή παρασύροντας και τό Νάκο στην τελική κάθαρση, ενώ ό αφήγητής στήνει σε βάθος τή Δορελάι που τρανά πανέμορφη κι άγγιχτη στο τραίνο, κι όταν αυτή κатεβή από εκεί για νά του προσερχθώ τήν περιφρονεί και κλαίει ένα ξρωτα που χάθηκε. 'Αντίστοιχα στο «Τρίπτυχο» ό ήρωας νοιώθει τήν άνάγκη νά καταφύγει στόν μύθο για ν' άνασύρη γυναικείες μορφές, στις όποιες νά μεταφέρει τον ιδεαλισμό του.

Τά διηγήματα της συλλογής έχουν κοινό βασικό στοιχείο τήν άποτυχία. Οι ήρωες του Μυριβήλη δέν έχουν εύτυχημένο τέλος, οι έλλiptές τους δέν μένουν ούτε έλλιπδες, ό ξρωτάς τους είναι πάντα καταδικασμένος, τά παιδιά πεθαίνουν, ή όμορφιά φθείρεται, ή ζωή φεύγει. 'Η Ζωή εν Τάφω σφράγισε ένωρίς τήν ψυχή και τή σκέψη του συγγραφέα. Βέβαια, πολλές φορές ή ζωή σφύζει στις σελίδες του, ή φύση άποθεώνεται, ή Γη ύμνείται, με τήν άνυπέροβλη δημοτική γλώσσα του Μυριβήλη, αλλά τέλος του δρόμου ό λογοτέχνης άντικρούει τήν αναπότρεπτη φθορά. Δέν θεωρώ μειονέκτημα τήν άπαισιοδοξία όταν συνοδεύεται ιδίως άπό τό ταλέντο του άφηγητή, ταλέντο που τόσο σπάνια βρίσκεται σε μάζς τους Έλληνες τώρα, και που τόσο πλούσιο έχει ό συγγραφέας του «Βυσινού Βιβλίου».

Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

Κ. Χρυσάνθη: 'Εννιά πικρά και ρωμαλέα διηγήματα, «Λυρική Κύπρος» Λευκωσία, 1960.

'Η συλλογή διηγημάτων του κ. Χρυσάνθη «'Εννιά πικρά και ρωμαλέα διηγήματα» έχει άποκλειστικό θέμα τον άγώνα του Κυπριακού λαού. Είναι φυσικό πολλοί λογοτέχνες του τόπου νά εμπνευσθούν στο μέλλον άπό τήν έπική τετραετία που πρόσφερε στην Κύπρο τά πιο ουσιαστικά της χρονιά. Είναι δυνατόν νά άγνοήται μια έποχή που έκοψε στα δύο τήν ιστορία του νησιού μάζς και μετέβαλε ριζικά μια γενιά άνθρώπων. 'Ο κ. Χρυσάνθης κάμνει

τὴν ἀρχὴν (μαζὶ μὲ τὴν Ζ.Ρ. ποὺ ἔδωσε τὸ «Πίσω ἀπὸ τὰ συμματωμένα») καὶ ἂν μὴ τὸ ἄλλο, θέτει ἕνα μέτρο στὸν τρόπο ἀντιμετώπισης τοῦ θεμελιώδους αὐτοῦ θέματος. Ἡ συλλογὴ δὲν προσφέρει παρωπιακὰ συνθήματα, δὲν κἀμινε φθνήνῃν προπαγάνδα οὔτε χρησιμοποιεῖ τις κενὲς φράσεις τῶν κατῆλων τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων. Στὴν πραγματικότητα ἂ συγγραφέας δὲν ἀσχολεῖται μὲ τίς μάχες, ὁ καπνὸς τοῦ πολέμου δὲν γτάνει ὡς τίς σελίδες τῆς συλλογῆς. Οἱ ἄνθρωποι στὸν περίωρο τοῦ πολέμου ἄλλὰ στὸ κέντρο τοῦ ἠθικοῦ ἀγῶνος, οἱ χωριάτες καὶ ἀλύγιστες χωριάτισσες μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ ἐπιμονή τους νὰ κρατηθοῦν στὸ χῶμα τους, τὰ παιδιά ποὺ χάνονται ἀνεπανόρθωτα γιὰ τὰ σπῆτια τους, τὰ βασανιστήρια καὶ οἱ ἄνθρωποι, οἱ προδότες καὶ ὁ ἐξίλασμός εἶναι τὰ θέματα τῆς συλλογῆς. Τὰ γεγονότα δὲν ἱππομηματίζονται ἀπὸ τὸν ἀφηγητὴ ἀφήνοντα νὰ δημιουργήσουν μόνον τὴν ἀειπάσφαιρα τῆς πίστεως, τοῦ σθένους, τῆς καθάρσεως, τῆς διαλύσεως κάποτε, ποὺ θέλει νὰ δημιουργήσῃ ὁ συγγραφέας.

Τὰ ἀποτελέσματα δὲν εἶναι πάντοτε τὰ ἴδια, ἄνκαι οἱ προσθέσεις εἶναι τὸ ἴδιο συνεχῶς ἐπανειetéς. Συχνὰ ὁ ποιητῆς προδίδει τὸν πεζογράφου καὶ στοιχεῖα ὕφους ποὺ προσιδιάζουν σὲ ποιητικὸ κείμενο ἐμφανίζονται στὰ διηγήματα τῆς συλλογῆς. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐξαντλητικὴ χρησιμοποίησις τῆς εἰκόνας καὶ τῆς παρομοιώσεως, τόσο ποὺ νὰ μπορῆ νὰ λεχθῆ καὶ τὸ ἀντίθετο, ὅτι ὁ πεζογράφος προδίδει τὸν ποιητῆ, ποὺ κριτικῶς πιστεῖω πὼς εἶναι ὁ κ. Χρυσάνθης. Σχωρίζουν ἀπὸ τὰ διηγήματα τῆς συλλογῆς τὰ «Στὸν Ἴσω τοῦ ἀφέντη τῆς» καὶ τὸ «Ταξίδευε». Τὸ πρῶτο εἶναι ὑποδειγματικὸ τῶν προσθέσεων, τῆς τεχνικῆς καὶ τῶν ἐπιτεύξεων τοῦ πεζογράφου κ. Χρυσάνθη. Πιὸ λιτὸ ἀπὸ τὰ ἄλλα δημιουργεῖ καὶ τοὺς πιὸ ἐνδιαφέροντες χαρακτήρες τῆς συλλογῆς (Ἐδῶ πρέπει νὰ διευκρινισθῆ ὅτι μπορεῖ νὰ εἶναι ἕνας τύπος ἐνδιαφέρον σὴ ζωὴ καὶ στὴν τέχνη νὰ μὴν εἶναι). Ὁ Τόφας παρὰ τὰ 84 τοῦ χρόνια εἶναι ὁ πιὸ ζωντανὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς τύπους ποὺ γεμίζουν ἀσφυκτικὰ τὴν λιγοςέλιθη συλλογὴ, καὶ ἂν πρόκειται νὰ δεκτοῦμε ἄλλη προτεραιότητα, τότε θὰ καταφύγομε στὴ θαυμασία γοητὰ του ποὺ πῆγε νὰ πεθάνῃ στὴ σκιά τοῦ ἀφέντη τῆς σὰν ἔνωισε τὸ τέλος τῆς. Τὸ «Ταξίδευε» εἶναι ἕνα ἐφιαλτικὸ ὄνειρο πολὺ παραστατικὸ. Ἡ

ἀγωνία τῆς νικητρινῆς συλλήψεως, τοῦ ταξιδίου στὸ ἄγνωστο, ἡ νοσταλγία ἐκείνων ποὺ μένουν, ἡ πίκρα αὐτῶν ποὺ μένουν πίσω, ὁ φυσικὸς κἀματος, ἕνα αὐτοκίνητο ποὺ ὀδεῖει μὰ νύκτα στὴν καταστροφὴ ἐνὸς ἀνθρώπου. Ἐνας κόσμος δόλοζήρης αἰσθημάτων ἀποκαλύπτεται ὅταν δέχεται ἡ γυναῖκα τὸν ἄντρα ποὺ ἀπροσδόκητα ἐπιστρέφει λέγοντας «ἀφέντη μου», τίποτα ἄλλο.

Θὰ ἤθελα ἀπὸ τὰ ἄλλα διηγήματα τῆς συλλογῆς νὰ παρουσιάσω μερικὲς μορφές: τοῦ πατέρα ποὺ πεισματικὰ περιμένει ὀλονυχτὴς τὴν ἐπιστροφήν τοῦ γιου ποὺ δὲν θὰ γυρίσῃ, τῶν γερόντων ποὺ «πῆραν τίς ρυτίδες τους» (ἀπὸ τίς πιὸ πετυχημένες εἰκόνας τῆς συλλογῆς) καὶ βγήκαν νὰ διαφεντέψουν τὸ χωριὸ τους, τοῦ βασανισμένου προδότη ποὺ ἐξιλώνεται μὲ τὸ θάνατο, μορφῆς ποὺ τόσο ἐξαιρετα μὰς ἔδωσε ὁ συγγραφέας μὲ τὸ σημαντικὸ μονόπρακτο τὴν «Προδοσία».

Ὁ ἀγῶνας βέβαια οὔτε δικαίωση ζητεῖ οὔτε ἀπολογητὴ θέλει. Εἶναι καθήκον ὅλων αὐτῶν ποὺ πῆρανε μέρος σ' αὐτὸν ἢ ζήσανε τὰ χρόνια του νὰ δὴνδικαίωσούν στὴν τέχνη. Οἱ λογοτέχνες θὰ πρέπει νὰ δώσουν μίαν ὀλοκληρωμένη εἰκόνα τῆς οὐσιαστικῆς αὐτῆς ἐποχῆς. Τοῦτο δὲν σημαίνει ἐμετάλλευση. Ἄποδεικνύει ὅτι δὲν ἔκρασε χωρὶς ν' ἀγγίξῃ τὴν καρδιά καὶ τὴ σκέψη αὐτῶν ποὺ ἔχουνε τὴν ἱκανότητα καὶ ἐκφράζονε στὸν τόπο μας. Ἴσως ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς θὰ ξεπηδήσῃ ἐκεῖνος ποὺ θὰ γίνῃ ὁ ἕμνητῆς, στὴν καλύτερη σημασία τοῦ ὄρου, τῶν μεγάλων γεγονότων τῆς τελευταίας τετραετίας. Ὁ κ. Χρυσάνθης μὲ τὰ θεατρικὰ του ἔργα καὶ τώρα μὲ τὰ διηγήματά του κἀμινε τὴν ἀρχὴν.

A. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Γρ. Ξενοπούλου: Ποπολάρος, Ε.Φ.Ε.Κ., διδασκαλία Μιράντας Μυράτ.

Δὲν ἔχω παρακολουθήσῃ τίς ἄλλες καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις τῆς Ε.Φ.Ε.Κ. στὸ Α' Παγκύπριον Σπουδαστικὸν Συνέδριον. Εἶχα ὁμως τὴν εὐκαιρία νὰ δῶ τὴν τελευταία παράσταση τοῦ «Ποπολάρου», ποὺ δόθηκε στὸ καλοκαιρινὸ «Κυπρακὸ Θέατρο» πρὸς τιμὴ τῶν ἐξορίστων Κυπρίων Ἀγωνιστῶν, ποὺ γόρισαν μὲ τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς Κυπριακῆς

Δημοκρατίας και πού μερικοί τους ἀνήκουν στη σπουδαστική νεολαία.

Θάταν κοινοτοπία νά ἐπαναλάβω τὸ πόσο στάθηκε πρωτοπόρος καὶ δημιουργὸς ὁ Ξενοπούλος στὸ Νεοελληνικὸ Θέατρο. Εἶναι πιά κλασσικὸς στὰ γράμματά μας κι' ὅσο κι' ἂν πέρασαν τὰ χρόνια κι' ἄλλαξαν οἱ συνθήκες, οἱ ἀπλές καὶ συγκινημένες ἀλήθειες τοῦ ἔργου του, ἡ ἀπλή κι' ἑλκυστικὴ θεατρικὴ του τεχνικὴ ἐξακολουθεῖ νά συγκινή τὸ Νεοέλληνα.

Ἄλλὰ ἡ κυπριακὴ σπουδαστικὴ νεολαία, γιατί διάλεξε αὐτὸ τὸ ἔργο; Δὲν εἶναι μόνο ἡ ἀπλή τεχνικὴ καὶ τὸ πολὺ ρομαντικὸ του πνεῦμα. Εἶναι νομίζω κι' ὁ ἄθως πιά σήμερα ἐπαναστατισμὸς του. Πέφτουν οἱ μεσοῦτοιχοι πὺν διαχωρίζουν τίς τότε κοινωνικὲς τάξεις (καὶ κατ' ἐπέκταση καὶ σήμερα, ἀνάμεσα στὴ μεγαλοαστικὴ καὶ μέση ἀστικὴ τάξη) μὲ τὸν πὺν ἀνόδουνο τρόπο, μ' ἓνα εἰδύλλιο πὺν καταλήγει σ' ἓνα γάμο. Μὲ αὐτὸ τὸ ἔργο δόθηκε μιά διέξοδος στὶς φρικὲς τῆς νιότης ἐπαναστατικὲς τάσεις χωρὶς ταῦτοχρόνως ν' ἀγγίζονται τὰσημερινὰ ἐπικίνδυνα κοινωνικά ἐπαναστατικὰ ρεύματα καὶ νά δημιουργοῦνται πολιτικὲς ἀντιθέσεις μὲς τοὺς φοιτητικὸς κύκλους.

Ἡ παράσταση ἔτρεχε πραγματικά. Ἐχε ἀσκητὴ δροσιά, ἴσως γιατί παιζόταν κι' ἀπὸ πολὺ νέους πὺν νοιώθανε πραγματικά τοὺς ρόλους των. Κίνηση μετοχημένη, χωρὶς λάθη κι' ἀμφιβολίες. Ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ ἐρμηνευτὲς ἦταν κύριοι τοῦ ρόλου των. Γι' αὐτὸ ἀξίζει ἕνας ἔπαινος στὴν κ. Μιράντα Μυράτ πὺν δίδαξε τὸ ἔργο.

Θὰ ἦταν ὅμως παράλειψη ἂν δὲν σημειώναμε ξεχωριστὰ τὸ πόσο ὑπέροχα ἔχει ἐρμηνεύσει τὸ ρόλο τῆς Ἐλντας ἡ δις Μάρω Θεοδότου. Ἐχε πραγματικὰ δημιουργήσει. Τὸ ἴδιο κι' ὁ Χάρης Παναγιώτου ὡς Ζέλλπος κι' ὁ Σωτήρης Μουστάκας ὡς γιαντὸς Μειρινέσης. Λίγο ὑπερβολικὸς ὑπῆρξε σὲ μερικὲς στιγμὲς ὁ Γιώργος Σκοτεινὸς ὡς Κόντε Ντιμιάρας. Ὁ Παναγιώτου κι' ὁ Μουστάκας φοιτοῦν στὴ Δραματικὴ Σχολὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου κι' ἀπόδειξαν μὲ τὴν ἐρμηνεία τους αὐτὴ στὸν «Ποπολάρο» τὸ πόσο καλὴ πάστα εἶναι κι' οἱ δύο τους.

Ἐίχα δὴ πρὶν πολλὰ χρόνια τὸν «Ποπολάρο» νά παιζεταν στὸ τότε «Νέο Λυρικὸ» κατὰ διδασκαλία τοῦ γνωστοῦ σκηνοθέτη Κωστῆ Μιχαηλίδη καὶ μὲ πολὺ ἀπλά σκηνικά (ριντὸ καὶ μικροεπι-

πλάκια) τοῦ Τηλέμαχου Κάνθου. Μονάχα ἡ πρώτη πράξη εἶχε ἓνα τολμηρὸ σκηνικὸ τοῦ Τηλ. Κάνθου. Ἄλλὰ καὶ τὸ σκηνικὸ τῆς πρώτης πράξης τώρα, καμωμένο ἀπὸ τὸν Γιώργο Σκοτεινὸ, εἶχε ἓνα πολὺ ρομαντικὸ ἀέρα. ἔστω κι' ἂν εἶχε φόρτο.

Τὰ ἐνδῶματα ἐποχῆς πολὺ καλὰ.

Πάντως ἡ παράσταση ὑπῆρξε ἐπιτυχὴ καὶ μιά καλὴ, πολὺ καλὴ ἀρχὴ τῶν σπουδαστῶν μας καὶ στὸν τομέα τοῦ θεάτρου. Μιά ἄλλη χρονιά ὅμως θὰ πρέπει ν' ἀναζητήσουν ἔργο ἀπὸ τὴν ἔστω καὶ φτωχὴ κυπριακὴ θεατρικὴ δημιουργία. Ἡ συμβολὴ τους γιὰ τὴν ἐνθάρρυνση τῆς κυπριακῆς παραγωγῆς θὰ εἶναι μεγάλη.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

—Τὸ Ραδιοφωνικὸν Ἰδρυμα Κύπρου μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας εἶχε στὶς 16 Αὐγ. γιορταστικὸ πρόγραμμα μὲ εἰδικὲς ὁμιλίαι τοῦ δρ Κ. Σπυριδάκη, τοῦ κ. Πάτροκλου Σταύρου καὶ ἄλλ. Ἐπίσης μετέδωσε τίς τρεῖς πρώτες σκηνῆς τοῦ θεατρικοῦ ἔργου τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη «Ἦταν ὄλοι τους ἀντρείοι» κατὰ ραδιοφωνικὴ προσαρμογὴ τῆς δος Μάρως Θεοδοσιάδου καὶ διδασκαλία τοῦ κ. Εὔη Γαβριηλίδη. Ἐπίσης στὶς 14 τοῦ Αὐγ. ὁ Σταθμὸς ἔχει μεταδώσει καὶ τὸ «Πολεμοῦσαν ὄλοι» τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη μὲ ἐρμηνεία: τῆς δος Μαρούλας Εὐριπίδου καὶ τῶν κ.κ. Ἀνδρέα Μούστρα καὶ Τάκη Σταυρινίδη.

—Ὁ κ. Κώστας Μόντης παρέμεινε γιὰ λίγο καιρὸ στὴν Ἀθήνα ὅπου εἶχε εἰδικῶς κληθῆ ἀπὸ τὸν στρατηγὸ Γ. Γοῖβα—Διγενὴ γιὰ νά κοιτάξῃ τὸν δεύτερο τόμο τῶν «Ἀπομνημονεμάτων» του. Ὁ τόμος αὐτὸς περιλαμβάνει τὰ ἀπομνημονεῦματα τῶν ἀγωνιστῶν, ὅπως τὰ μάζεψε ὁ μ. Ρουμάνης, πὺν εἶχε ἀποσταλῆ εἰς τὴν Κύπρον γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ ὅπως καὶ ἄλλα ἀπομνημονεῦματα ἀπὸ διάφορες ἄλλες πηγές.

—Στὴν «Ἠπειρωτικὴ Ἔστια» (Βοσβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν) τεύχος 98, δημοσιεύεται ἓνα ποίημα τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη «Μιλῶ στους ἀνθρώπους γιὰ τὴν ραδιενέργεια». Τὸ ποίημα διαφεύγει σὲ ἔννεα μέτρα καὶ ἐκθέτει, κατὰ λυρικὸν τρόπο καὶ χωρὶς πολιτικὸν χρωματισμὸν, τὴν ἄποψη τοῦ συγγραφέα γιὰ τίς καταςτοοφές ἀπὸ τὴν ραδιενέργεια.

—Στις 16 του Αιγούστου, ημέρα της εγκαθίδρυσεως της Κυπριακής Δημοκρατίας, έχει μεταδοθῆ ἀπὸ τὸ ΡΙΚ ἡ «Συμφωνία τῆς Λεβεντιάς» τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Μανώλη Καλομοῆρη καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς συνθέσεως τοῦ νυκτεῖου μουσουργοῦ κ. Σόλωνα Μιχαηλίδη τὰ «Ἐλευθερία». Στις 21 Αὐγ. ἐδόθη ὕλη ἡ μαγνητοφωνημένη σύνθεση «Ἐλευθερία» κατὰ ἐκτέλεση τῆς Συμφωνικῆς Ὀρχήστρας Βορείου Ἑλλάδος, διεύθυνση ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ μουσουργό.

—Κάθε Κυριακὴ στὴν «Ἐλευθερία» τὰ σχόλια καὶ οἱ κριτικὲς γιὰ πρόσωπα, κείμενα καὶ πνευματικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ κ. Ἀ. Περονάου. Σημειώσαμε τὸ σχόλιο σχετικὸ μὲ τὴ σημασία τῆς ἀνεξαρτησίας γιὰ τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο. Ἐπίσης στὴν ἴδια ἐφημερίδα τὰ λυρικά ἄρθρα—καμπάνιες τοῦ κ. Παύλου Κριναίου καὶ οἱ καταποτισμένες ἀνταποκρίσεις πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς φύσεως τοῦ κ. Μελέτη Νικολαΐδη.

—Στὸν «Φιλελεύθερον» 21 Αὐγ. δημοσιεύεται σύντομος ὁμιλία τῆς κ. Ἡβης Μελεάγου γιὰ «τὴ θέση τῆς Κυπρίας στὸ Νέο Κράτος». Ἡ ὁμιλία ἔχει μεταδοθῆ ἀπὸ ραδιοφώνου στις 16 Αὐγ.

—Στὴν «Ἐλευθερία» 16 Αὐγ. δημοσιεύεται μιά μπιλλάντα τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη «Ἡ Μπαλλάντα τῶν Ἐξορίστων Κυπρίων Ἀγωνιστῶν» μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐπανόδου τῶν στὴν Κύπρου.

—Στὸ ἐβδομαδιαῖο περιοδικὸ γενικῆς ὕλης «Καιροὶ τῆς Κύπρου» ἐκτός ἀπὸ τὲς συνήθεις συνεργασίες ἔχουν δημοσιευθῆ: 12 Αὐγ. (ἀρ. 96) μηνύματα προσωπικοτήτων μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, τὸ ἄρθρο τοῦ δρος Κ. Σπυριδάκι «Οἱ πνευματικὲς σχέσεις Κύπρου καὶ Ἑλλάδος», ἕνα ἔργο τοῦ Γ. Π. Γεωργίου μὲ ἐπεξηγήσεις τοῦ ἴδιου τοῦ ζωγράφου μὲ τίτλο «Ἡ Ξαναγέννηση τῆς Κύπρου» μὲ ὁλοφάνερη εἰρωνία. Ὁ πίνακας αὐτὸς πρωτοδημοσιεύτηκε στὴν ἐφημερίδα «Ὀμπρέρεο» τοῦ Λονδίνου στις 10 Ἰουλίου 1960. Ποιήματα τοῦ Κ. Μόντη, Π. Μηχανικοῦ, Κ. Χρυσάνθη, Τ. Στεφανίδου καὶ ἄλλ., διηγήματα τοῦ κ. Κ. Μόντη, Π. Ἰωαννίδου, Κ. Χρυσάνθη καὶ ἄλλ. Ἐνα ἄρθρο τοῦ δρος Κ. Χρυσάνθη γιὰ τὴ δράση τοῦ «Ἐθνικοῦ Συνδέσμου Ἱγμενολογικῆς Διαπαιδαγωγῆσεως, Τμήμα Κύπρου».

—Τὸ ΡΙΚ στὴν ὥρα τῶν ταξιδιωτικῶν ἔχει μεταδόσει ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις τοῦ κ. Θ. Σοφοκλέους ἀπὸ τὲς Βορξέλλες καὶ τὴν Φραγκφρούστη (26

Αὐγ.) καὶ τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη ἀπὸ τὴ Φλωρεντία (2 Σεπτ.).

—Ὁ Θιάσος Μυρᾶτ ἔχει ἐρημεύσει σὲ εἰδικὴ μαγνητοφωνημένη ἐκπομπὴ τοῦ ΡΙΚ στίς 22 Αὐγ. τὸ θεατρικὸ ἡ «Ἀμαξία» τοῦ Μεριμέ.

—Στὴν «Περιογητικὴ» ἀρ. 20 (Αὐγ.) διαβάζουμε τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Ἀ. Περονάου μὲ τίτλο «Ἐρεὶ ποῦ γελᾷ ἡ Ἀφροδίτη» — Κύπρος, τὸ Γαλάξιο Νησί.

—Τὸ «Συγκρότημα Καστροῦ—Ζώζα» ἔδωσε μιά σειρά παραστάσεις στὴν Κύπρου μὲ σαφῆ ὑπεροχὴ τῶν χορευτικῶν σημερινῶν ἀπὸ τὰ δύο ζεύγη Καστροῦ—Ζώζα, Σειληνοῦ—Προκοπίου.

—Ὁ «Θιάσος Μυρᾶτ» στὴν τουρνὲ του ἐδῶ στὴν Κύπρου μᾶς παρουσίασε δύο μεγάλες ἐπιτυχίες: τὴ «Λυσσασμένη Γάτα» τοῦ Οὐίλλιαμς καὶ τὸ «Κράτος τοῦ Θεοῦ» τοῦ Χόλβελντορ.

Μιά παράσταση τοῦ «Κράτους τοῦ Θεοῦ» εἶχε παρακολουθήσει καὶ ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου καὶ Πρόεδρος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας κ.κ. Μαζαριος.

—Στις 25, 26 καὶ 27 Αὐγ. στὸ θερινὸ «Ἀθήναιον» εἶχε παρουσιάσει σειρά λαϊκῶν χορῶν τὸ λιβανέζικο συγκρότημα λαϊκῶν χορῶν «Al Anwar».

—Στὸ ἀμερικανικὸ περιοδικὸ «Atlantic» (τεύχος Αὐγούστου 1960) δημοσιεύεται ἀξιόλογο διήγημα τοῦ ἑλληνοαμερικανοῦ πεζογράφου Harry Mark Petrakis μὲ τίτλο «Ἡ Κληρονομιά τοῦ Λεοντῆ». Τὸ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ποῦ παρουσιάζει ἡ σύνθεση τοῦ κ. Πετρόκη βρίσκεται στὸ ἐπιτυχὲς ἀντίκρουσμα μερικῶν ἐκ τῶν βασικῶν προβλημάτων ποῦ ζοῦν οἱ ὄμογενεῖς τοῦ Νέου Κόσμου. Ὁ κ. Πετρόκης εἶναι συγγραφέας τῆς νοβέλλας «Λιοντάρη στὴν καρδιά μου» κ.ἄ.

—Στὸ τελευταῖο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Greek Roman and Byzantine Studies» (τόμ. 3, Χειμῶνας 1960, Ἀρ. 1) δημοσιεύεται ἐνδιαφέρον μελέτημα τοῦ J. L. Berson, καθηγητοῦ στὸ Πανεπιστήμιο Μισισσιππὶ, μὲ τίτλο «Bronze Tripods from Kourion» συνοδευόμενον ἀπὸ 11 εἰκόνες καὶ σχεδιάσματα.

—Τὸ «Greek Roman & Byzantine Studies» ποῦ ἐκδίδεται ἀπὸ ομάδα καθηγητῶν ἀμερικανικῶν πανεπιστημίων (στὴ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ ἀναγράφονται καὶ τὰ δνόματα δύο Ἑλληνοαμερικανῶν, τῶν κ.κ. Ντ. Γιαννακοπούλου καὶ Π. Χαράνη), προλογίζοντας τὸ τελευταῖο τεῦχος του παρατηρεῖ πὸς «τὸ περιοδικὸ ἰδρύθηκε γιὰ νὰ δείξῃ τὴ συνέ-

χεια τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως ἀπὸ τῆς αὐγῆς τῶν Μυκηναῶν ὡς τὴν πύωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως», γι' αὐτό, λέει, καὶ διαφέρει ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα περιοδικὰ ἑλληνικῶν σπουδῶν. «Πιστεύομε, προσθέτει, πὼς ἡ ἑλληνικὴ παράδοσι ζεῖ καὶ σήμερον, γεμάτη ἀπὸ ζωτικότητα καὶ ἰσχύν. Μὲ τίς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ μας θὰ ἐπιθυμούσαμε νὰ μετadώσωμε κάτι ἀπ' αὐτὸ πὸν εἶναι ἡ ἑλληνικὴ «δύναμις». — Ἰδρυτὴς τοῦ περιοδικοῦ ὑπῆρξεν ὁ J. J. Bilitz καὶ Πρόεδρος τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς σήμερον εἶναι ὁ καθηγητὴς κ. William H. Willis.

— Ἀνελλιπῶς παρακολουθοῦμε τὴ μηνιαία ἐπιθεώρηση τῆς Κυπριακῆς Ὁμοσπονδίας Ἀμερικῆς «Κύπρος» πὸν ἐκδίδει ἕνας ἀκούραστος ἀγωνιστὴς, ὁ δρ. Σ. Ζαβογιάννης.

— Ὁ ἐξαίρετος φίλος καὶ διακεκριμένος φιλόλογος καὶ κριτικὸς δρ Κώστας Προουῆς προσφέρει σὰν τακτικὸς Καθηγητὴς τίς πολυτιμὲς ὑπηρεσίες του στὴν Ὁρθόδοξον Θεολογικὴν Σχολὴν Βοστώνης. Ἡ διεύθυνσή του: 405 Washington ave., Brookline 46, Mass., U.S.A.

— Στὸ «Βῆμα» Ἀθηνῶν ὁ κ. Ε. Παπανούτσος δημοσιεύει κάθε Πέμπτη ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Κύπρον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Παναγῆ Λεκατσᾶ: Πίνδαρος, (μετάφρασι καὶ ἐρμηνευτικά), Ἀθήναι, 1960.

Π. Κανελλοπούλου: Οἱ Νέοι Παράγοντες τῆς Ἱστορίας καὶ τὸ Μέλλον τοῦ Ἀνθρώπου, Ἀθήναι, 1960.

Ἐμμ. Κοιραῶ: Ὁ Tommaseo, τὰ Δημοτικὰ μας Τραγούδια καὶ τὰ Νέα μας Γράμματα, Θεσσαλονίκη, 1960.

Ν. Βρεττάκου: Ὁ Ν. Καζαντζάκης, ἡ Ἀγωνία καὶ τὸ Ἔργον του, Ἀθήναι, 1960.

Χρ. Σολομωνίδη: Ἡ Ἐκκλησία τῆς Σύμυνης, Ἀθήναι, 1960.

Γ. Κατσιμπαλῆ: Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία Παύλου Κλωντέλ, Ἀθήναι, 1960.
Ἑλλ. Βιβλ. Ζοξέ-Μαρι ντ' Ἐρρεντιᾶ, Ἀθήναι, 1960.

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βασίλη Μιχαηλίδη: Ποίματα, ἔκδ. Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Λεμεσοῦ, Λεμεσός, 1960.
Κ. Σπυριδάκι: Ἡ Μονὴ Μακεδοντίσσης, 1959.
Κ. Χρυσάνθη: Ἐννιά Πικρὰ καὶ Ρωμαλέα Διηγῆματα, Λυρικὴ Κύπρος, Λευκωσία, 1960.
Κ. Μόντη: Συμπλήρωμα τῶν Στιγμῶν, Λυρικὴ Κύπρος, Λευκωσία, 1960.
Θ. Σοφοκλέους: Πρὸς τὰ Σύνορα..., Λυρικὴ Κύπρος, Λευκωσία, 1960.
Νίκης Λαδάκη: Δρόμοι Ἀγάπης, Κύπρος 1960.
Ε.Π.Ο.Κ.: Φιλολογικὴ Κύπρος 1960, Λευκωσία, 1960.

ΔΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Στ. Κ. Τριγγίδη, Λευκωσία: Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια καὶ τίς εὐχές. Δυστυχῶς τὰ οικονομικὰ δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ δεχτοῦμε τὴν πρότασή σας. Λυτούμαστε.

Σὲ πολὺ χαμηλὲς τιμὲς σὰς προσφέρομεν εἶδη ὑψηλῆς ποιότητος:

Μετὰλλινα ἔπιπλα γραφείων

HARVEY

Κρεββάτια με σούστα REST ASSURED

Ἴταλικὲς ἀμαξοῦδες ZANNONI

Ἀγγλικὲς ἀμαξοῦδες καὶ καρεκλοῦδες WALKER

Ψυγεία EMBASSY

Οὐίσκου DUKE'S OWN.

τῶν ὁπίων εἴμεθα ἀποκλειστικοὶ εἰσαγωγεῖς καὶ διανομεῖς.

Διαθέτομεν ἐπίσης εἰς τὸ κατάστημά μας σαρειαν ἄλλων εἰδῶν ὡς πλυντήρια, ραδιόφωνα, θερμάστρες, ἀεριστήρες, ἀεροβόλα, παιχνίδια παιδιῶν, ἠλεκτρικὲς κουζίνες, κουζίνες γκαζιῦ, γραφομηχανὲς κ.ά.

Ν. Κ. ΑΣΠΡΙΔΗΣ & ΣΙΑ

75—79 Φανερωμένης
(ἔναντι Κεντρικῆς εἰσόδου
Τραπεζῆς Κύπρου)
Λευκωσία.

Χαμηλὲς τιμὲς Ὑψηλὴ Ποιότης

ΝΙΚΟΣ Κ. ΣΙΑΚΟΛΑΣ

ΚΥΠΡΟΣ

ΣΥΣΚΕΥΑΣΤΑΙ ΚΑΙ ΕΞΑΓΩΓΕΙΣ:—

Έσπεριδοειδῶν, πατατῶν, καρόττων, πεπονοειδῶν, ὄσπριων, πατατοσπόρου, κρομμύων, σπόρων κουκκιῶν πιστοποιημένων σπόρων καὶ παντὸς ἐν γένει νωποῦ καὶ ξηροῦ Κυπριακοῦ γεωργικοῦ προϊόντος.

ΕΙΣΑΓΩΓΕΙΣ:—

Βαμβακοπήττας, ἀραβοσίτου, σπόρων, σάκκων ἐξ ιούτης, σίτου, κριθῆς, πιτύρου, τροφίμων καὶ ἄλλων γεωργικῶν προϊόντων.

ΓΡΑΦΕΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΘΗΚΑΙ ΕΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ ΚΑΙ ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ,

Ταχ. Κιβ. 744,
Τηλέφ. 2858/73171,
ΛΕΥΚΩΣΙΑ.

Ταχ. Κιβ. 257,
Τηλέφ. 3912/4107,
ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ.

Τηλεγρ. Δ/σις: «ΝΚΣ».

Τὸ παγωτὸ τῆς Κύπρου

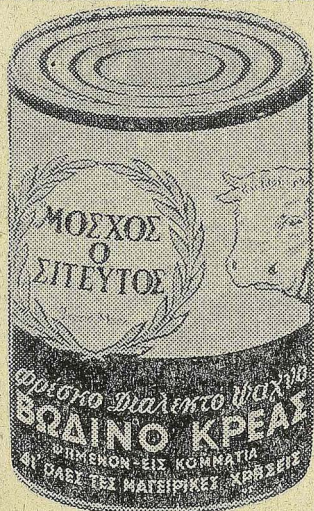
ΡΕΤΖΙΣ

Δὲν ὑπάρχει καλύτερο

Δὲν ὑπάρχει ὑγιεινότερο

Τὸ ποιοτικὰ ἀνώτερο παγωτὸ ὄλων

Πωλεῖται παντοῦ — Πάντοτε φρέσκο.

Θέλετε ἓνα θαυμάσιο
γεῦμα στὴ στιγμὴ γιὰ ὅσα-
δήποτε πρόσωπα;

Τὴν ἀπάντησι θὰ τὴν
βρῆτε στὸν

«ΜΟΣΧΟ ΤΟΝ ΣΙΤΕΥΤΟΝ»

καὶ μάλιστα μὲ ἀπίστευτα χαμηλὴ δαπάνη.

Η ΝΕΑ ΞΥΡΙΣΤΙΚΗ ΜΗΧΑΝΗ RONSON C. F. L.

Ἡ ἠλεκτρικὴ ξυριστικὴ μηχανὴ ποὺ προπορεύεται ὅλων τῶν ἄλλων.
Δοκιμάστε σήμερον τὴν νέαν αὐτὴν ξυριστικὴν! Ἐὰ κατενθουσιασθῆτε
μὲ τὸ τέλειον, τὸ γρήγορον καὶ τὸ ἀπαλὸν ξύρισμά της.

Γενικοὶ Ἀντιπρόσωποι καὶ Διανομεῖς διὰ τὴν Κύπρον:

ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ Σ. ΣΑΒΒΙΔΗΣ ΛΤΔ

Ὁδὸς Λυκαούργου ἀρ. 789 καὶ Ὁνασαγόρου ἀρ. 97, Τηλέφ. 2212 καὶ 3336

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ὁδὸς Ἁγίου Ἀνδρέου ἀρ. 116 Τηλ. 2730 ΛΕΜΕΣΟΣ.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ίδρυτής: ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Κεντρικά Γραφεία:

Άκίνητα Τραπεζης Κύπρου,

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Τηλ. Διεύθυνσις διὰ Κεντρικόν
καί ὅλα τὰ Ὑποκαταστήματα **GENSURANCE**

Ὑποκαταστήματα ἐν: ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ — ΛΑΡΝΑΚΙ — ΛΕΜΕΣΩ
ΠΑΦΩ — ΚΥΡΗΝΕΙΑ — ΜΟΡΦΟΥ

Τηλ. 4444

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

- ΖΩΗΣ
- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ